ଠା।୧୯୨୮

ଅଭିମୁହୂର୍ତ୍ତ

ରଜତ
କୁମାର
କର

* ପ୍ରକାଶକ *

କେ. ମହାପାତ୍ର ଏଣ୍ଡ କୋ.
ଛାତ୍ରସାଥୀ ଅଫିସ
କଟକ-୨

ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ

୧୯୭୧ — ରାଖୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା

* ମୂଲ୍ୟ *

ତିନିଟଙ୍କା
ବୋର୍ଡ଼ ବନ୍ଧେଇ ଚାରିଟଙ୍କା

* ମୁଦ୍ରକ *

ଶ୍ରୀ କୁଳମଣି କର
ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ପ୍ରେସ୍, ଅଲଣାବଜାର
କଟକ-୨

ନଂ. 1728

ଅନୁଜ ପ୍ରଭାତକୁମାରକୁ

ଉପହାର

ପ୍ରଭାତ,

ଏ ବହିକୁ ନିଜେ ଛପାଇବା ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଯେତେ ମନା କଲେ ବି ତୁ ଶୁଣିଲୁ ନାହିଁ । ଜିଦ୍ ଧରି ଶେଷରେ ନିଜେ ଛପାଇଲୁ । ଆଜି ତୋ ପାଇଁ ଏ ନାଟକ ଆମର ପ୍ରେସରେ ଛପା ହୋଇ ଆମର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । 'ସଳିତା' ନାଟକ ହେଲାବେଳେ ଆମର ପ୍ରେସ ନ ଥିଲା । 'ଅନ୍ଧପୁତୁଳି' ବେଳକୁ ପ୍ରେସ୍ ହୋଇ ଆଜି ତୋ'ର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ବଢ଼ି ଚାଲିଛି । ତେବେ ଏ ବହିଟି ନ ଦେଇ ଆଉ କାହାକୁ ଦେଇଥାନ୍ତି ?

ତୋର

ନନା

ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରବେଶ

'ଅନ୍ଧପୁଟୁଳି' ନାଟକ ଉପରେ ମୋର ମତାମତ ଦେବା ଆଗରୁ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଘଟଣାର ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଚି । ଅଳ୍ପ କେତେ ଦିନ ତଳେ ମୋର ଅଗ୍ରଜପ୍ରତିମ ଓ ଅଧୁନା ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ଡାଇରେକ୍ଟର ଡକ୍ଟର ସଦାଶିବ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘରେ ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମୁଁ, ଡକ୍ଟର ମିଶ୍ର, ତାଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଓ ଆଉ ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ବସି ଗପସପ କରୁଥିଲୁଁ । ଡକ୍ଟର ମିଶ୍ର ତାଙ୍କର ନାନା ହସ କଥା ଭିତରେ 'ହରିଣୀ' ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ଓ ବ୍ୟବହାର ଉପରେ ଆଲୋଚନା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଶେଷକୁ କହିଲେ ଆମ ଭଞ୍ଜ କରଙ୍କ ମତରେ 'ହରିଣୀ' ପୁଂଲିଙ୍ଗ ଓ ହରିଣ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ ।

ଭଞ୍ଜ କର କିଏ ମୁଁ ମୋଟେ ଠଉରେଇ ପାରିଲିନି । ପଚାରିଲି ଡକ୍ଟର ମିଶ୍ରଙ୍କୁ—"ଆଜ୍ଞା ଭଞ୍ଜ କର କିଏ ?" ସେ ସେମିତି ଥଟ୍ଟାଳିଆ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ "କିଓ, ଆମ ଅଫିସରେ ଜଣେ ଭଞ୍ଜ କର ନାହିଁ ? ଭଞ୍ଜ କରଙ୍କୁ କଅଣ ଚିହ୍ନିନ ମ ? ଆମ ଏନ୍.ସି.ସି.ର ଏ.ଡି.ପି.ଆଇ. କିଏ ?' ସେତେବେଳେ ଯାଇଁ ଚିହ୍ନିଲି ଭଞ୍ଜ କରଙ୍କୁ । ଡକ୍ଟର ମିଶ୍ରଙ୍କର ହାସ୍ୟରସସମ୍ଭୂତ 'ଭଞ୍ଜ କର' ହେଉଛନ୍ତି ଆମର ଅତି ପରିଚିତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ 'ରଜତକୁମାର କର' । ବାସ୍ତବିକ ରଜତବାବୁଙ୍କର ଏପରି ନାମାନ୍ତରରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଯଥାର୍ଥତା ରହିଛି ।

ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆସାହିତ୍ୟ ଓ ବିଶେଷ କରି ଭଞ୍ଜସାହିତ୍ୟରେ ରଜତବାବୁଙ୍କର ଗବେଷଣା ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସମୀକ୍ଷା ଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ମୁଁ ବହୁ ଥର ପାଇଚି । ଭଞ୍ଜଜୟନ୍ତୀର ସୃଷ୍ଟି ଦିନରୁ ରଜତବାବୁ ଭଞ୍ଜସାହିତ୍ୟ ଅନୁଧ୍ୟାନ ଓ ଆଲୋଚନା ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ । ମୋର ମନେ ଅଛି—ତେର ଚଉଦ ବର୍ଷ ତଳେ ମୁଁ ପୁରୀ କଲେଜରେ

 ୦/।/୮୪

ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲାବେଳେ ରଜତବାବୁ ଶ୍ରୀ ବଞ୍ଛଦଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର କଳିଙ୍ଗଭାରତୀ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଜଣେ ଗୁଣ-ସଭ୍ୟ ଭାବରେ ପୁରୀ କଲେଜ ହଲ୍‌ରେ ଭଞ୍ଜସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ବକ୍ତୃତା ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଓ ଶ୍ରୀ ହୃଦାନନ୍ଦ ରାୟ ଭଞ୍ଜସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ଅନର୍ଗଳ କହି ଚାଲିଲେ । ମୁଁ ସଭାପତିର ଆସନ ଅଳଂକୃତ କରିଥିଲି କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଭଞ୍ଜୀୟ ଅଳଙ୍କାରର ଆଲୋଚନା ଶୁଣିଲା ପରେ ମୋର ସଭାପତି ଆସନର ଅଳଂକାର ହୋଇ ବସିବାକୁ କମିତ ମାଡ଼ି ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଲା—କାରଣ ପ୍ରାଚୀନତଥା ଭଞ୍ଜସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ମୋର ଦଖଲ ଅତି କମ୍ । ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲି ସତ, ହେଲେ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଗନ୍ତାଘରେ ପଶି ପାରି ନ ଥିଲି । ମୋ କଥା ଥାଉ—ରଜତବାବୁ ସେହି ଦିନଠୁଁ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ସାଧନା ଫଳରେ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିଛନ୍ତି ତାହା କ୍ୱଚିତ୍ ଅନ୍ୟଠାରେ ଦେଖା-ଯାଏ । ଜଣେ ଅର୍ଥନୀତିର ଅଧ୍ୟାପକ ହେଲେ ବି ତାଙ୍କର ଗବେଷଣା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ । ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ରଜତ-ବାବୁଙ୍କର ଏହି ପ୍ରାଚୀନସାହିତ୍ୟପ୍ରୀତି ଦେଖି ମୁଁ ଭାବିଥିଲି ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟକୁ ତାଙ୍କର ଅବଦାନ କିଛି ରହିଲା ନାହିଁ—କିନ୍ତୁ ମୋର ସନ୍ଦେହ ପ୍ରଥମ କରି ଭାଙ୍ଗିଲା ତାଙ୍କର 'ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ' ନାଟକ । ସେଥିରେ ବିଭିନ୍ନରୂପୀ ଦୁଇଟି ଫିରିଙ୍ଗି ଚରିତ୍ର-ଚିତ୍ରଣ ମତେ ମୁଗ୍ଧ କରିଥିଲା । ଅନେକ ଦିନ ପରେ ଆଜି ତାଙ୍କ ବୟସପୂରେ ମୋ ଆଖିରେ ଯେଉଁ 'ଅନ୍ଧପୂଟଳି' ଲଗା ହୋଇଥିଲା ତାହା ତାଙ୍କର 'ଅନ୍ଧପୂଟଳି' ନାଟକ ମୋ ଆଖିରୁ ଫେଡ଼ିଦେଲା ପୂରାପୂରି ।

ସ୍ରଷ୍ଟାର ଚିତ୍ତ ସର୍ବଦା ସୃଜନ ବ୍ୟଥାରେ ମଥିତ ହୁଏ । ରଜତବାବୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଚୀନସାହିତ୍ୟ ଗବେଷଣା ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଆଧୁନିକ ସମାଜ ଓ ରାଜନୈତିକ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରତି ଯଥେଷ୍ଟ ସଚେତ ଥିଲେ ।

ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ ପରେ ଦେଶରେ ଅର୍ଥନୀତି, ସମାଜ, ରାଜନୀତି ଓ ନୈତିକତାରେ ଯେଉଁ ସବୁ ସଂଘର୍ଷ ଘଟୁଛି; ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ବ୍ୟଷ୍ଟି ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟବୋଧରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସୁଛି ତାହା ଯେ କୌଣସି ତରୁଣ ଚିତ୍ତକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ରଜତବାବୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୀବନର, ସେହି ସଂଘର୍ଷର ଏକ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ର 'ଅନ୍ଧପୁଟୁଳି' ନାଟକରେ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ନାଟକଟିର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ରଜନୀରେ ଡକ୍ଟର ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର ତାଙ୍କର ଇକନମିକାଲ୍ (ମିତବ୍ୟୟୀ) ଭାଷଣରେ ଗୋଟିଏ ଅତି ସତ୍ୟ ଓ ଉପାଦେୟ କଥା କହିଥିଲେ । ସେ କହିଲେ, **"Drama is more real than real life itself".** ନାଟ୍ୟକାର ତାର ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ମନୋଭାବ ନେଇ (**objective attitude**) ଯେଉଁ ଚରିତ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ଚିତ୍ର ସମାଜ ଜୀବନରୁ କାଢ଼ି ଆଣି ମଞ୍ଚ ଉପରେ ଥୁଏ ସେ ଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଅତି ବାସ୍ତବ ଏବଂ ଅଭିନେତାମାନେ ସେଇ ବାସ୍ତବ ଚରିତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ରୂପାୟିତ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବ ଜୀବନରେ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ଚରିତ୍ର ସହିତ ତୁମେ ମିଳାମିଶା କଲେ ଦେଖିବ ସେ ନିଜେ ଯାହା ତାକୁ ସେ ସବୁବେଳେ ଲୁଚେଇ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା-କରୁଛି । ତାର ସ୍ୱରୂପ ଧରାପଡ଼ୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ସେ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଆବରଣ ଭିତରେ ରଖିବାକୁ ତତ୍ପର—ଅନ୍ୟ କଥାରେ ସେ ଅଭିନୟ କରୁଛି । କେହି ଏହି ଅଭିନୟରୁ ମୁକ୍ତ ନୁହନ୍ତି ।

'ଅନ୍ଧପୁତୁଳି' ନାଟକରେ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ରଜତବାବୁ ସେମିତି କେତୋଟି ଚରିତ୍ରର hypocrisyକୁ ପ୍ରକାଶ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ନାଟକର କଥାବସ୍ତୁ ବେଶ୍ ସୁଗୋଚିତ ।

ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା—ଗଣତନ୍ତ୍ର ଶାସନ ଦେଶରେ ଚାଲିଲା । ହେଲେ ଭାରତ ଭଳି ଗୋଟିଏ underdeveloped ଦେଶରେ ଲୋକମାନେ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ପ୍ରକୃତ ମୂଲ୍ୟ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରିବା ସମ୍ଭବପର ହୋଇ ପାରୁନି । ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନରେ ଯେଉଁ ଅଭାବ, ଅନାଟନ, ସଂଘର୍ଷ, ବ୍ୟର୍ଥତା, ଅଶିକ୍ଷା ଓ କୁସଂସ୍କାର ରହିଛି ତାହା ଗଣତନ୍ତ୍ର ଆଦର୍ଶର ଅନ୍ତରାୟ ହୋଇ ଠିଆ ହେଉଛି । ତେଣୁ ଅର୍ଦ୍ଧ-ଶିକ୍ଷିତ ସରପଞ୍ଚ ଗିରିଧାରୀ ବି ଦୁର୍ନୀତି କରେ—ଶିକ୍ଷିତ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବି ଦୁର୍ନୀତି କରେ—ତେଣୁ ସୁବୋଧ ଭଳି ଆଦର୍ଶ ଯୁବକ ତାର ସମସ୍ତ ସୁଖ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରି, ସୁପ୍ରୀତିର ଗଭୀର ପ୍ରେମକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କର ମଙ୍ଗଳକାମନା କଲେ ବି କେତେକ ଦୁର୍ନୀତି-ପରାୟଣ ଲୋକଙ୍କର ଚକ୍ରାନ୍ତ ଭିତରେ ଆର୍ତ୍ତନାଦ କରେ—ଲାଁ ଉପରେ ଟ୍ରକ୍ ମଡ଼େଇ ଦିଆଯାଏ ।

ଆଜିକାଲି କଥା କଥାକେ ଭୋଟଦାତା ଧମକ ଦିଏ ଯେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଜରିଆରେ ନିଷ୍ଠାପର ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ବଦଳି ନେଇଯାଇ ପାରିବ ବା ତାଙ୍କୁ ବଦଳି କରିଦେଇ ପାରିବ । ତଦ୍ୱାରା ଯେ ଏକ ନିର୍ମଳ, ନିରପେକ୍ଷ ଶାସନକାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ଉପୁଜେ ବ୍ୟକ୍ତି, ସମାଜ ତଥା ଜାତି ଓ ଦେଶର କ୍ଷତି ହେବ ଏ କଥା ଅଶିକ୍ଷିତ ବା ଅର୍ଦ୍ଧ-ଶିକ୍ଷିତ ଭୋଟଦାତା ବୁଝିପାରୁନି । ନାଟ୍ୟକାର ଏହି କଥାଟିକୁ ଅତି ସାହସ ଓ ନିରବୈକ୍ତିକ ଭାବରେ ତାଙ୍କର ନାଟକ [illegible] ଦୁର୍ନୀତିପରାୟଣ ସ୍ୱାର୍ଥାନ୍ଧ ଲୋକମାନେ ସରଳ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ଆଖିରେ ଯେଉଁ ଅନ୍ଧପୁତୁଳି ବାନ୍ଧି ଦେଇଛନ୍ତି ତାକୁ ଖୋଲି ଦେବାର ଏକ ଅଭିନନ୍ଦନୀୟ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଏହି ନାଟକରେ ହୋଇଛି ।

ଏହି ନାଟକଟିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଚରିତ୍ର ସ୍ୱୟଂସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ନାଟକର ଗତି ଓ ପରିଣତିକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି – କେବଳ 'ପାଗଳୀ ସରଳା' ଚରିତ୍ରଟି ଅନାବଶ୍ୟକ ବୋଲି ମୋର ମନେ ହେଲା । ସରଳାକୁ ପାଗଳୀ ନ କରି ଏକ ସାଧାରଣ ଚରିତ୍ର ଭାବରେ ସୁପ୍ରୀତିର ବନ୍ଧୁ ରୂପେ ଚିତ୍ରିତ କରିଥିଲେ ବି ସୁପ୍ରୀତି ନାଁରେ ଦୁର୍ନାମ ରଟାଯାଇ ନାଟକଟିକୁ climaxକୁ ନିଆଯାଇ ପାରିଥାନ୍ତା ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା – ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଅଛି । ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବାକୁ ହୁଏ । ଏହି 'Poetic justice' ର ଅବତାରଣା ଆଜିକାଲି ନାଟକରେ ପ୍ରାୟ ଅନୁସୃତ ହେଉନି । ତେଣୁ ଗିରିଧାରି ବା ନିତ୍ୟାନନ୍ଦକୁ ତାଙ୍କର ଅପକର୍ମ ପାଇଁ ଜେଲକୁ ନ ପଠାଇ ଯଦି ନାଟ୍ୟକାର ସେ ଦୁହିଙ୍କୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ କେବଳ ଦୋଷୀ ଭାବରେ ଠିଆ କରେଇ ଦେଇଥାନ୍ତେ ତେବେ ଶୈଳୀ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବେଶୀ ପ୍ରୀତିକର ହୋଇଥାନ୍ତା । ମାନବ ଜୀବନର ସୂକ୍ଷ୍ମ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ନୀତିଗତ ମୂଲ୍ୟ ବିଚାର ସବୁବେଳେ ଆପେକ୍ଷିକ । ଜଣକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପାପ, ଅନ୍ୟ ଜଣକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ହୁଏ ତ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତିର ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ କାର୍ଯ୍ୟ । ତେଣୁ ପାପର ଶାସ୍ତି କ୍ୱଚିତ୍ ମିଳିଥାଏ ।

ନାଟକଟିରେ ନୃତ୍ୟ ନିଶ୍ଚିତ ଅନାବଶ୍ୟକ ହେଲେ ବି ପେଷାଦାର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ଗୃହିଦା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାର ଅବତାରଣା ଦର୍ଶକ ଧରି ପାରିଛି । ତେଣୁ ସେ ବିଷୟରେ କୌଣସି ବିଚାରର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ ।

ନାଟକଟିର ସଂଳାପ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓ ରୁଚିପୂର୍ଣ୍ଣ । ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ବ୍ୟଙ୍ଗ ବିଦ୍ରୂପରେ ଅଧିକାଂଶ ସଂଳାପ ବେଶ୍ ରସାଳ । ନାଟକରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ (conflict), ଉତ୍କଣ୍ଠା (suspense) ଇତ୍ୟାଦି ବେଶ୍ ଭଲଭାବରେ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ରଜତବାବୁଙ୍କର ଚିତ୍ରଫଳକ ଚିକ୍ ଚିକ୍

କରୁଛି । କାରଣ ସେ ତରୁଣ । ତେଣୁ ଯୁଗର ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ସେଇ ଫଲକରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖାଯିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । "ଅନ୍ଧପୁତୁଳି' ନାଟକରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଯେମିତି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସମସ୍ୟା ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି-ଠିକ୍ ସେମିତି ଆହୁରି ବହୁ ସମସ୍ୟା ରହିଛି । ତାଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ନାଟକଗୁଡ଼ିକରେ ସେହି ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ରୂପ ପାଇବ ବୋଲି ଆଶା କରୁଛି । ରଜତବାବୁଙ୍କର ନାଟ୍ୟକାରଭାବରେ ଏକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳମୟ ଭବିଷ୍ୟତ ରହିଛି ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ମତ ।

୧୭-୯-୭୪ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ କର

ନିଜକଥା

ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ନାଟକ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କଲେ ସଙ୍ଗୀତ ଏକାଡେମୀର ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ସନ୍ତୋଷକୁମାର ସାହୁ । ପ୍ରଧାନ ଅତିଥି ହୋଇଥିଲେ ଡି. ପି. ଆଇ. ଡକ୍ଟର ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର । ଏଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଛି ।

ନାଟକ ଲେଖି କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ ବୋଲି ଯେଉଁ ଦିନ ନାଟକ ନ ଲେଖିବା ପାଇଁ ପଣ କଲି, ସେହିଦିନ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ବି ଗ୍ରୁପରୁ ଫୋନ ହେଲା ଘରକୁ । ଫୋନ କରୁଛନ୍ତି ମାଧବବାବୁ । ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣାର ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ ଶ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗରାଜ ନନ୍ଦ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ କଥାଭାଷା କରିବାକୁ ଆସିବେ । ଅପେକ୍ଷା କଲି । ଲିଙ୍ଗରାଜବାବୁ ଆସି ତାଙ୍କ ଥିଏଟର ପାଇଁ ନାଟକଟିଏ ଦେବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ତା ପରଦିନ ଆସିଲେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଧୀରବାବୁ । ସେତେବେଳକୁ ତିନିଟି ଦୃଶ୍ୟ ଲେଖି ସାରିଥିଲି । ନାଁ ଦେଲି "ଫୁଲଝୁଲଣୀ" । ସେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ନେଇ ତାକୁ କଟକଚଣ୍ଡୀ ମନ୍ଦିରରେ ପୂଜା କରି ଆଣିଲେ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଛୁଟିରେ ଆସିଲେ ବହିର ଅଭିନୟ [illegible] ଏ ହେଲା ୧୯୭୧ ମସିହାର କଥା । ମୁଁ ଜୟପୁର କଲେଜରେ ଥାଏ । ୭୧, ୭୨ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଛୁଟି ଗଲା । ଭଞ୍ଜଜୟନ୍ତୀରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହି ଆଉ କିଛି କରି ପାରେନା । ତା'ପରେ ଜୟପୁର ରହଣି ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ରଖିବାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେଲା । ଜାଣିଲି ମୋ ଦେଇ ଆଉ ନାଟକ ଲେଖା ହେବ ନାହିଁ । ୭୩ରେ ଜୟପୁର କଲେଜ [illegible]

ଡି. ପି. ଆଇ. ଅଫିସ ଆସିଲି । ଅଧ୍ୟାପନା ଗୁଣ୍ଡ ଫାଇଲ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସାହିତ୍ୟସେବା ପାଇଁ ସମୟ ମିଳିଲା କମ୍ । ନାଟକଟି ସେଇ ତିନି ଦୃଶ୍ୟରୁ ଉପରରେ ବି ପହଞ୍ଚି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଏଣିକି-ବେଳେ ଆସିଲା ପୀରବାବୁଙ୍କ ତାଗିଦା । ଯେ କୌଣସିମତେ ନାଟକ ଦେବାକୁ ହେବ । ଏହି ବାଧ୍ୟବାଧକତାକୁ ମୁଁ ସ୍ୱାଗତ କଲି । ବହୁ କାଳରୁ ପୀରବାବୁ ମୋ ନାଟକ ଲେଖାର ଅନୁରାଗୀ । ମୋର ସଂଳାପ ରଚନାକୁ ସେ ଖୁବ୍ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ସେ ନିଶ୍ଚେ ମୋ ନାଟକ କରିବେ । ଏଇ ନାଟକ ଲେଖା ଭିତରେ ପଡ଼ିଲା ଭଞ୍ଜଜୟନ୍ତୀ । ବିଭିନ୍ନ ଜାଗାକୁ ବକ୍ତୃତା ଦେବାକୁ ଚାଲିଗଲି । ନାଟକ ଲେଖା ବାକି ରହିଲା । ତଥାପି ଅସମ୍ଭବ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହିତ ପୀରବାବୁ ଅପେକ୍ଷା କଲେ । ଶେଷରେ ମୋଠାରୁ ନାଟକଟିଏ ଆଦାୟ କଲେ ସେ । ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ ତାଙ୍କଠାରେ ଋଣୀ । ୧୯୫୫ ମସିହାରେ ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ ମୋର 'ସଳିତା' ନାଟକ । ନଅ ବର୍ଷ ପରେ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣାରେ ହେଲା "ଅଗ୍ନିପୁତ୍ତଳି" । ଏଇ ନଅ ବର୍ଷ ଭିତରେ ସତେ ଯେପରି ଜଡ଼ତା ମତେ ଗ୍ରାସ କରିଥିଲା । ତିନି ଚାରିଟି ଗପ, "ଅଚଳ ଦୋଅଣି" ଏକାଙ୍କିକା ଆଉ ଜୟପୁର କଲେଜ ପାଇଁ 'ଦାବୀ' ନାଟକ ଲେଖିବା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ହୋଇ ନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ଦଶନ୍ଧି କଟିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ଅଧାଳିଆ ପାଉଁଶ ପୁଣି କୁଣ୍ଡଳି ଜଳିବା ପାଇଁ । ରାତି ଉଜାଗର ରହି, ଦୁଇ ତିନି ଦିନ ଛୁଟି ନେଇ ମୁଁ ଅନ୍ତରର ସେଇ ସ୍ୱପ୍ନଜୀବନର ଉଲ୍ଲାସ ଉଦ୍ଦୀପନା ଆଉ ଉଦ୍ଦାମତାକୁ ଫେରେଇ ଆଣିବାକୁ ଯତ୍ନ କଲି । ଏତିକି ନ ହୋଇଥିଲେ ବୋଧହୁଏ ପାଉଁଶ ପୁଣି ଅଗ୍ରେ ଜଳି ନ ଥାନ୍ତା । ଏହି ପାଉଁଶ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପୁଣି ଜଳନ୍ତା ନିଆଁ ହୋଇ ପାରିଛି ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରଥମ

ମୋ ବୋଉ ଇନ୍ଦୁମଣି ଦେବୀ । ଲେଖାଲେଖି ବନ୍ଦ କରି ଆଉ କିଛି ନ କରିବାରୁ ସବୁବେଳେ ସେ କହନ୍ତି "ମା ସରସ୍ୱତୀ କାହିଁକି ନିର୍ଦ୍ଦୟୀ ହେଲେ ? ତୁ ତାଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ ଡାକ । ସେଇ ମା ଶାରଦା କଟକଚଣ୍ଡୀ ତତେ ଲେଖିବାକୁ ବୁଦ୍ଧି ଦେବେ ।" ପ୍ରକୃତରେ ମା ଶାରଦା କଟକଚଣ୍ଡୀଙ୍କ କୃପାରେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପୂଜା ହେଉଥିବା ବହି ଶେଷରେ ମୁଣ୍ଡି ମାରିଲା । ଶ୍ରୀମତୀଙ୍କ ଭାଇ ତରୁଣ ଔପନ୍ୟାସିକ ଶ୍ରୀ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାରାୟଣ ମିଶ୍ର କେବଳ ସବୁବେଳେ ଖୁଣ୍ଟା ଦେଇ ଦେଇ ମତେ ଚେତେଇଛନ୍ତି । ନିଜେ ଗୋଟାକ ପରେ ଗୋଟାଏ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖି ଚାଲିଛନ୍ତି ଆଉ ଉଲୁଗୁଣା ଦେଇଛନ୍ତି ମତେ । ଅଶାନ୍ତର ନାମକୁ କେବଳ ଧୋଇ ଶୁଖେଇ ଖାଉଛୁ ବୋଲି କହି ସେ ମତେ ଚିଡାଉଥିଲେ । ଶେଷରେ ତାଙ୍କର ନୂଆ ବି. ଡି. ଓ. ଜୀବନର ତିକ୍ତ ଅନୁଭୂତି ମତେ ପୂରାପୂରି ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗାଇଦେଲା । ୩ଟି ଦୃଶ୍ୟରୁ ୪ର୍ଥକୁ ଆଗଉ ନ ଥିବା ନାଟକଟିକୁ ଶେଷ କରିବା ବାଟ ଖୋଜି ପାଇଗଲି । ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣିବା ପରେ ପରେ ନାଟକର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଗଢ଼ି ଚରିତ୍ରଚିତ୍ରଣ କରିବା ସହଜ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କୁ ବା ଆଉ ଧନ୍ୟବାଦ କଣ ଦେବି ?

ଏଇ ନାଟକ ଜରିଆରେ ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ବହୁ ଦିନର ସଞ୍ଚିତ ଆକ୍ଷେପ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲି । ଉପରେ ଉପରେ ପାଣି ଛୁଉଁ ଭିତରେ ଭିତରେ ଜାଣିକରି ଚେର କାଟୁଥିବା ନକଲି ଦେଶସେବକଗୁଡ଼ିକଙ୍କର ମୁଖା ଖୋଲି ଅସଲ ରୂପ ଦେଖେଇଦେବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି ଏଇ ନାଟକ ଜରିଆରେ । ସେଥିପାଇଁ "ଫୁଲତୁଳସୀ" ନାଁ ବଦଳେଇ ହେଲା "ଅନ୍ଧପୁତୁଳ" । କେବଳ ଏଇଭଳି ଲୋକଙ୍କର ଫଟୋ ଉଠେଇ

ମୁଁ କେବଳ ନୈରାଶ୍ୟବାଦ ପ୍ରଚାର କରି ନାହିଁ । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ କଳ୍ପିତ ରାମରାଜ୍ୟକୁ ରୂପ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ନିଷ୍ଠା, ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଆଉ ଆଦର୍ଶ ଦରକାର ସେ ସବୁ ଫୁଟି ଉଠିଛି ନାୟକ ସୁବୋଧର ଚରିତ୍ରରେ । ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ଦାଉରେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ବି. ଡି. ଓ. ଯେତେବେଳେ ପଞ୍ଚାୟତ ଶାସନ ଉପରୁ ଆସ୍ଥା ହରେଇ ବସୁଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସୁବୋଧ କହନ୍ତି ଦେଶବାସୀ ଅପର କଥାରେ ଭାସି ନ ଯାଇ ନିଜର ନିଜତ୍ୱ ବଜାୟ ରଖିଲେ ଟାଉଟରମାନେ ଆପେ ଆପେ ବାହାରିଯିବେ । **They can cheat all people for some time, some people for all time, not all people for all time.** ଏହାହିଁ ଅନ୍ଧପୁଟୁଲି ନାଟକର ମର୍ମକଥା । ନିର୍ମଳ ଦେଶସେବାର ସ୍ୱରୂପ ବାଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେଶ ଆଉ ଜାତି ନାମରେ ଦୁର୍ନୀତି ଆଚରଣର ଶବ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି ନାଟକଟିରେ । ସହୃଦୟ ପାଠକପାଠିକାମାନେ ବିଚାର କରିବେ । ନାଟକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିବା ବିଭିନ୍ନ ମତାମତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ଏତିକି କହିବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ ନାଟକର ମୂଳପିଣ୍ଡ ଗତାନୁଗତିକ ହେଲେହେଁ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ନୂତନ । ଦୂଷିତ ସାମାଜିକ ଜୀବନକୁ ଉନ୍ନତ କରିବାପାଇଁ ମୋ ମନରେ ଯେଉଁ ଆବେଗ ରହିଥିଲା, ତା ଏଇ ନାଟକ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ସାମାଜିକ ଜୀବନର ଦୋଷ ତ୍ରୁଟି ପ୍ରତି ଆକ୍ଷେପ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାକୁ ସୁଧାରିବାର ପନ୍ଥା ଏଥିରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ହାସ୍ୟରସ ଭୂମିକାରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ଚରିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଯାତ୍ରା ସୁଆଙ୍ଗର ହାସ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । ନାଟକର ଗତିକୁ କ୍ଷିପ୍ର କରିବାରେ ସେମାନଙ୍କ ଅବଦାନ ନିଶ୍ଚୟ ରହିଛି । ପାଗଳୀ ଚରିତ୍ର ବିଷୟରେ ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଛନ୍ତି । ତ୍ୟାଗୀ ସୁବୋଧର ତ୍ୟାଗପୂତ ଜୀବନକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ

କରିବା ପାଇଁ ପାଗଳୀ ଚରିତ୍ରର ଅବତାରଣା । ପାଗଳୀ ଭଉଣୀର ଦୁଃଖରେ ସମଦୁଃଖୀ ହୋଇ ସେ ବିବାହିତ ଜୀବନକୁ ଏଡ଼ି ଆସିଛି । ସୁପ୍ରୀତି ଭଳି ସ୍ନେହଶୀଳା ନାରୀର ପ୍ରଣୟ ତାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରି ପାରି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ କର୍ମର ଆହ୍ୱାନ ଆସିଛି, ସେତେବେଳେ "ବୁଢ଼ା ବାପ" ଆଉ "ବାଇଆଣୀ ଭଉଣୀ"କୁ ପଛରେ ପକେଇ ଆଗେଇଯାଇଛି । ପାଗଳୀ ଚରିତ୍ରର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ନାହିଁ । ତାର ଅବତାରଣା କେବଳ ସୁବୋଧ ଚରିତ୍ରର ଦୃଢ଼ତା ପ୍ରକଟନ କରିବା ପାଇଁ । ସେଇଭଳି ଗ୍ରାମସେବିକା ରଙ୍ଗଲତା ଏକ ଗୌଣ ଚରିତ୍ର । ତଥାପି ସେ ଚରିତ୍ର ଅସଂଲଗ୍ନ ନୁହେଁ । ବି. ଡି. ଓ. ଓ ରଙ୍ଗଲତା ଚରିତ୍ର ସୁବୋଧଙ୍କ କର୍ମପ୍ରବଣତାକୁ ଅଧିକ ଫୁଟେଇବା ନିମନ୍ତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ସବୁ ବି. ଡି. ଓ. ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ଓ ସବୁ ଗ୍ରାମ-ସେବିକା ଦୁଶ୍ଚରିତ୍ରା ବୋଲି ଯେଉଁ ଧ୍ୱନି ଉଠିଛି ତାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗ୍ରାମସେବିକା ରଙ୍ଗଲତା ସ୍ୱର ଉଠେଇ କହିଛି "ବିବାହ ଭଳି ଦାମୀ ଜିନିଷକୁ କିଣି ନ ପାରି ଯେଉଁ ଝିଅମାନେ ପେଟ ପାଇଁ ଚାକିରି କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏଯେ ଅସମ୍ମାନ କାହିଁକି ? "ସବୁ କୁଳବଧୂ ସତୀ ନୁହନ୍ତି କି ସବୁ ଅବିବାହିତା କୁଳଟା ନୁହନ୍ତି ।" ଗ୍ରାମସେବିକା, ନର୍ସ, ମାଷ୍ଟରାଣୀଙ୍କୁ ଉପହାସ କରିବା ଗୋଟାଏ ଫେସନରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ତାକୁ ସୂଚେଇ ଦେଇଛି ରଙ୍ଗଲତା । ବିଷୟବସ୍ତୁ ବିଷୟରେ ଆଉ ଅଧିକ କିଛି କହିବି ନାହିଁ । ଯାହା କହିବା କଥା ତା' ମୋ ପାଇଁ ଗ୍ରନ୍ଥପ୍ରବେଶରେ କହିଛନ୍ତି ସୁପରିଚିତ ନାଟ୍ୟକାର ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ କର । ନାଟକର ଆରମ୍ଭ ରଜନୀର ପରଦିନ ସେ ନିଜେ ଆସିଥିଲେ ମତେ ସାଧୁବାଦ ଦେବା ପାଇଁ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲି ଗ୍ରନ୍ଥପ୍ରବେଶ ଲେଖିବା ପାଇଁ ଆଉ ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦରେ ସହିତ ସେ ରାଜି ହୋଇଥିଲେ । କହିବାରେ ସମ୍ବାଦପତ୍ରର ମତାମତ ସହ

ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଗାଳ୍ପିକ ଓ ସୁ-ଅଭିନେତା ଅଧ୍ୟାପକ ରାଜକିଶୋର ରାୟଙ୍କ ଅଭିମତ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି । ନାଟକ ଦେଖିବା ପରେ ତାଙ୍କର ମତାମତ ଜାଣିବାକୁ ଚାହିଁଥିଲି । ସେ ଯାହା ଲେଖି ଦେଇଥିଲେ ତାହା ଏଥିରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି । ଔପନ୍ୟାସିକ ବନ୍ଧୁ ବିଭୂତି ପଟ୍ଟନାୟକ ନାଟକକୁ ପ୍ରଶଂସା କରି ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣେଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କଳାଙ୍ଗକୁ ଲେଖାଟିଏ ଦେଇଥିଲେ । ତାହା ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି । ମୋ ନାଟକର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗରୁ ଆଲୋଚନା ପାଇଁ ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ଋଣୀ ରହିଲି ।

ନାଟକ ଲେଖିବା ଛାଡ଼ି ଦେବାକୁ ଠିକ୍ କରିଥିବାବେଳେ ଅନ୍ଧପୁଟୁଳି ମତେ ପୁଣି ପ୍ରେରଣା ଦେଇଛି । ସଫଳ ଅଭିନୟ ହେତୁ ଏଥିରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଶିଳ୍ପୀବୃନ୍ଦଙ୍କୁ ମୁଁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଛି । ମୋର ସୃଷ୍ଟ କାଳ୍ପନିକ ଚରିତ୍ରକୁ ଜୀବନ୍ତ କରିବାରେ ବିଶେଷତଃ ଶ୍ରୀ ସାମୁଏଲ ସାହୁ (ବାବି), ଶ୍ରୀ ପ୍ରିୟନାଥ ମିଶ୍ର (ପୀରୁ), ଶ୍ରୀ କେଶବ ଶତପଥୀ, ଶ୍ରୀ ମାଧବାନନ୍ଦ କର ଓ ଶ୍ରୀମତୀ ଲୀଳାଦୁଲାଲଙ୍କ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ଅଭିନୟ ପାଇଁ ମୁଁ ସାଧୁବାଦ ଜଣାଉଛି । ଅଭିନେତା ଶ୍ରୀ ବଳରାମ ଓ ଅଭିନେତ୍ରୀ ଭାଗ୍ୟ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ମଞ୍ଚରେ ନୂଆ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମନପ୍ରାଣ ଦେଇ ଅଭିନୟ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଧନ୍ୟବାଦ ।

ନାଟକ ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କଲି ୧୯୫୧ ମସିହାରେ— ଯେତେବେଳେ ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ବି. ଏ. ପଢ଼ୁଥିଲି । ବେତାର-କେନ୍ଦ୍ରରେ ଅଭିନୟ କରୁଥିବା ବେଳେ ସିପାହୀବିଦ୍ରୋହ ନାଟକରେ ଚନ୍ଦନହଜୁରିଙ୍କ ନାଁ ନ ଥିବାରୁ 'ଚନ୍ଦନହଜୁରି'କୁ ପ୍ରଥମେ ବେତାର ନାଟିକା ଓ ପରେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ନାଟକଭାବେ ରଚନା କଲି । ସେହି "ଚନ୍ଦନହଜୁରି" ନାଟକ ବିଭିନ୍ନ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇ ସୌଖୀନ

ସମ୍ପ୍ରଦାୟଦ୍ୱାରା ଅଭିନୀତ ହେଲା । ଓଡ଼ିଶାର ୩ଟିଯାକ ବ୍ୟବସାୟୀ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଆଗ୍ରହର ସହିତ କରିବାକୁ ନେଇ ଶେଷରେ ଫେରେଇ ଦେଇଛନ୍ତି—ଏତେ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ନାଟକ ଛପା ହୋଇ ନାହିଁ । ଚନ୍ଦନହଜୁରି ପଛକୁ 'କବିସମ୍ରାଟ', 'ବିପ୍ଳବୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ' ଓ 'ସଳିତା' ନାଟକ ଲେଖା ହେଲା ସତ କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦନହଜୁରି ନାଟକର ତିକ୍ତ ଅଭିଜ୍ଞତା ମତେ ନାଟକ ଲେଖା ଦିଗରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିରୁତ୍ସାହିତ କରିଥିଲା । ଆଜି ପୁଣି ଥରେ ସେ ଦିଗରେ ପାଦ ଦେଇଛି । ଏଥିରେ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ଦିଗରେ ସାହିତ୍ୟିକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ବୀର-କିଶୋର ଦାସଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ରୋଗଶଯ୍ୟାରେ ପଡ଼ି ସୁଦ୍ଧା ପିତୃଦେବ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୁଳମଣି କର ମେଡ଼ିକାଲର ଶଯ୍ୟାରେ ରହି ଏ ପୁସ୍ତକର ପ୍ରୁଫ୍ ସଂଶୋଧନ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଆଶିଷ ବଳରେ ଏ ନାଟକଟି ଲୋକପ୍ରିୟ ହେବ ବୋଲି ଆଶା କରୁଛି । ଆଲୋକ-ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟସୁନ୍ଦର ମିଶ୍ର ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ ଦିଗରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଛି । ଆଉ କଣ ବା ଅଧିକ କହିବି ?

ରଜତକୁମାର କର

 ଗୀ।୧୨୪

ରୂପାୟନେ—

ଗିରଧାରୀ—ପୀରୁ
ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ବାବୁ
ସୁବୋଧ—କେଶବ
ବିଶ୍ୱନାଥ—ବଳରାମ
ରସ—ମାଧବ
ଶ୍ରୀକାନ୍ତ (ବି. ଡି. ଓ.)—ବାବାଜି
ତ୍ରିଲୋଚନ—ମଧୁ
ସପନ—ହରି
ପ୍ରଧାନ—ବୁଢ଼ା ଚୌଧୁରୀ
ପୋଲିସ ସ. ଇ.—ଜର୍ଯ୍ୟୁ
କନ୍‌ଷ୍ଟେବଲ—ବାହାଦୁର
ଶ୍ରମିକ—ବସନ୍ତ

ସୁପ୍ରୀତି—ଲୀଲା
ସରଳା—ଭାଗ୍ୟ
ନରମଣୀ—ମେନା
ରଙ୍ଗଲତା—କୃଷ୍ଣା
ପୁନି—ପ୍ରମୋଦା
ନୃତ୍ୟାଂଶେ—ହେମ, ସତ୍ୟଭାମା, ବୁଢ଼ାଚୌଧୁରୀ, ନାଥ

*ସୌଖିନ କଳାକାରବୃନ୍ଦ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କଲାବେଳେ ଅଭିନେତ୍ରୀ ଅଭାବରେ ପୁନି (ଶୂକରାଣୀ) ପରିବର୍ତ୍ତେ ପୁନା (ଶୂକର) ଭୂମିକାର ଅବତାରଣା କରି ପାରନ୍ତି ।

ନୃତ୍ୟପରିକଳ୍ପନା—ଶ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗରାଜ ନନ୍ଦ
ନୃତ୍ୟନିର୍ଦ୍ଦେଶ—ଶ୍ରୀ କେଳୁଚରଣ ମହାପାତ୍ର
ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ସଂଘାତ—ପଦ୍ମଚରଣ ଓ କାଳନ୍ଦୀ
ରୂପରେଖ ଓ ମଞ୍ଚପରିକଳ୍ପନା--ସରକାର ବ୍ରଦର୍ସ
ମଞ୍ଚପ୍ରସ୍ତୁତି—ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ମହାରଣା
ମଞ୍ଚସଜ୍ଜା – ଦୁର୍ଗା, କୁଞ୍ଜ, କୈଳାସ,
ସ୍ମାରକ – ଶ୍ରୀ ବାଗିନ୍ଦ୍ର କୁମାର ପଣ୍ଡା
ସଙ୍ଗୀତ ରଚନା – ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ପ୍ରସାଦ ସିଂହ
ସଙ୍ଗୀତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ – ଶ୍ରୀ ଭୁବନେଶ୍ୱର ମିଶ୍ର
ସ୍ୱରସଂଯୋଗ – ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହାନ୍ତି
କଣ୍ଠସଙ୍ଗୀତ – ଧନଞ୍ଜୟ, ଉମାଶଶୀ
ଆବହସଙ୍ଗୀତ – ମଧୁ, ହରି, କେଶବ,
ଧନେଶ୍ୱର, ରାଧାମୋହନ,
ରଘୁ, ବୃନ୍ଦାବନ

ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ – **ଶ୍ରୀ ପ୍ରିୟନାଥ ମିଶ୍ର**

*****

ସମାଲୋଚନା

ଅନ୍ଧପୁତୁଳି ନାଟକ ଦେଖିବା ପରେ

ଅଧ୍ୟାପକ ରାଜକିଶୋର ରାୟ

ଆଜିର ପରିପ୍ରେକ୍ଷିରେ ଚଳନ୍ତି ଜୀବନର କାହାଣୀକୁ ପାଦପ୍ରଦୀପ ନିକଟରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାର ଦୁଃସାହସ ଯେଉଁଭଳି ନାଟ୍ୟକାର ରଜତକୁମାର ଦେଖାଇଛନ୍ତି, ତାହା ଅଭିନନ୍ଦନଯୋଗ୍ୟ। ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣାର ସାଧକ ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଭିନୀତ "ଅନ୍ଧପୁତୁଳି" ଏ ଉକ୍ତିକୁ ସାର୍ଥକ କରେ ।

ମଞ୍ଚାଭିନୟରେ ଉଭୟ ନାଟକ ଓ ନାଟ୍ୟପରିବେଷଣରେ ଯେଉଁମାନେ ନୂତନତ୍ୱର ସନ୍ଧାନ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଭୁଲିଯାଆନ୍ତି ଯେ କେବଳ ଆଲୋକସମ୍ପାତର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ, ବୈଠକୀ ବକ୍ତୃତା, ବାବୁଆନି ଢଙ୍ଗର ଦୁଇ ପଦ ତଥାକଥିତ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସଂଳାପ ବା ଗୋଟାଏ ସେଟ୍‌ର ସଙ୍କୁଚିତ ପରିଧିରେ ନୂତନତ୍ୱର ଦ୍ୟୋତକ ନୁହେଁ ।

ନାଟକରେ ପ୍ରାଣ ଥିବା ଦରକାର; ପାର୍ଶ୍ୱ ତାର ଜୀବନ । ଆଜି ଜନମାନସ କେଉଁ ବିଷୟରେ ସଂକ୍ଷୁବ୍ଧ ? ଆଲୋଡ଼ିତ ? ଉତ୍ତର ହେଉଛି—ଦୁର୍ନୀତି । ଏହା ପାଖରେ ମାନବର ସମସ୍ତ ନୈତିକ ଓ ପ୍ରବଣତାର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ନଷ୍ଟ ଭ୍ରଷ୍ଟ । ଦୁର୍ନୀତି ଜନ୍ମିବା ଓ ପ୍ରତିପାଳନର ପଙ୍କ ପୁଷ୍କରିଣୀ ତଳ ପଞ୍ଚାୟତ ସଂସ୍ଥା, ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଶାସନ, ଟାଉଟର ଓ ଅର୍ଥ ଆତ୍ମସାତ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ସୁବର୍ଣ୍ଣଭୂମିରେ ବଢ଼ି ଚାଲିଛି ।

ମାତ୍ର ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ, ଶୁଭେଚ୍ଛା ଓ ସେବାର ପ୍ରତୀକ ସୁବୋଧ ଦାସ ଚାହିଁଥିଲେ ଜନମଙ୍ଗଳ, ଦେଶର ସେବା । ସୁପ୍ରୀତି ମନର ନିଭୃତ ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ସଜାଉଥିଲେ ଏଇ ଆତ୍ମଅଭିମାନହୀନ ବଳିଷ୍ଠ ତରୁଣ ପାଇଁ ନିତ୍ୟ ନୀରାଜନା । ପାଗଳୀ ଭଉଣୀର ଦୁର୍ବହ ଭାର, ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାର ସ୍ୱପ୍ନଭଙ୍ଗ ତଳେ ଏଇ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ଯୁବକ ପଲ୍ଲୀର ସବୁଜ କ୍ଷେତ୍ରରେ କାରଖାନା ବସାଇ ଚାହିଁଥିଲେ ସାଧାରଣ ଜନତାର ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭ୍ୟୁଦୟ ।

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ଓ ଗ୍ରାମର ମୁଖ୍ୟ ଟାଉଟରଙ୍କ ଦୁର୍ମତିର ଘୂର୍ଣ୍ଣିପାକ ତଳେ ସୁବୋଧ, ତାଙ୍କର ପିତା ଓ ପାଗଳୀ ଭଉଣୀ କ୍ଷଣକପାଇଁ ମଉଳିଗଲେ ବି ସନାତନ ଆଦର୍ଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ଶେଷରେ । ସୁପ୍ରୀତି ତାଙ୍କର ଭ୍ରମ ବୁଝିଲେ, ତାଙ୍କର ଅନୁତାପୋତ୍ତର ସ୍ନେହ ଓ ନାରୀତ୍ୱର ବିକାଶ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେଲା ।

ଗ୍ରାମସେବିକା ରଙ୍ଗଲତା ଶସ୍ତା ଉପନ୍ୟାସ ପଢ଼ା ଏକ ପୁରୁଷଲୁବ୍ଧା ତରୁଣୀ ନୁହେଁ । ଅଥଚ ଏ ଦେଶରେ ଏଭଳି ସ୍ୱାଧୀନ-ଜୀବିକାର ତରୁଣୀମାନେ କି ପ୍ରକାର ଉପହାସ ପରିହାସର ଶରବ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି ତାହା ଜଣାଶୁଣା କଥା । ରଙ୍ଗଲତା ଜୀବନ ଗଢ଼ୁଛି ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶର ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ମହିଳାଭାବରେ । ଅଥଚ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତିହତ କରିବାପାଇଁ ଆସିଲେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଓ ଟାଉଟର । ମାତ୍ର ଲତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଥିଲା, ଥିଲା ତାର ଶକ୍ତି ଯାହାର ବଳରେ ବିପନ୍ନ ସୁବୋଧଙ୍କୁ ସେ ମନର ନିର୍ମଳତା ଦେଇ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି ।

କଳାବଜାରୀ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ସୁବୋଧଙ୍କୁ ପଥ ଉପରୁ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ କରିବା ପାଇଁ କରେ ଚକ୍ରାନ୍ତ । ତାଙ୍କ ଉପରେ ଟ୍ରକ ମଡ଼ାଇ ସେ ହତ୍ୟା କରିବ । ପୈଶାଚିକ ବୃତ୍ତିରେ ପ୍ରମତ୍ତ ଥିବା ଗ୍ରାମ୍ୟ ଟାଉଟର ଆସନ୍ତି ଏ ହତ୍ୟାକୁ ସମାହିତ କରିବାପାଇଁ ଅର୍ଥଲୋଭରେ ।

ଶେଷରେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ କାରାଗାରରେ ଆବଦ୍ଧ ହୁଏ । ଦର୍ଶକ ଦୃଷ୍ଟି ନିର୍ମଳ ହୁଏ, ହୃଦୟର ପୁଣ୍ୟ ଭାବ ଜାଗ୍ରତ ହୁଏ । ଦୁର୍ନୀତିକୁ ପ୍ରତିହତ କରିବାର ମନୋବଳ ସାଧାରଣ ନାଗରିକଙ୍କର ଜନ୍ମେ ।

ଅନ୍ତତଃ ଏଇଭଳି ଗୋଟିଏ ନିର୍ମଳବୋଧକୁ ହୃଦୟରେ ପଲ୍ଲବିତ କରି ସେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମୁଁ ପ୍ରେକ୍ଷାଳୟରୁ ଫେରିଲି । ନାଟ୍ୟକାର ଜାତୀୟ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଜାତିର ମର୍ମକଥା ଶୁଣାଇଛନ୍ତି । ଏହାହିଁ ସାର କଥା ।

ନାଟକରେ ମୋହ ଦେବା ଭଳି ସମ୍ଭାର ନାହିଁ, ଅଛି ସତ୍ୟ ଓ ବାସ୍ତବ ଜୀବନ । ଲୀଳାଦୁଲାଲୀ ଧନୀକନ୍ୟା ଭୂମିକାରେ ହୃଦୟକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିଛନ୍ତି ସୁବୋଧ ଆଢ଼େ, ମସ୍ତିଷ୍କକୁ ଦେଇଛନ୍ତି ଆଭିଜାତ୍ୟ ଆଢ଼େ । ଏଇ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାତ୍ମକ ପରିବେଶରେ ଲୀଳାଙ୍କର ଅଭିନୟ ସାର୍ଥକ ହୋଇଛି । ବାବୁଙ୍କର ଚକ୍ରାନ୍ତକାରୀ ଭୂମିକା ବୋଧ-ହୁଏ ନୂତନ । ତାଙ୍କର ଆଖି, ମୁହଁ ଓ ଭାବଭଙ୍ଗୀରେ ପୈଶାଚିକ ଭଙ୍ଗୀର ମୃଦୁ ଝଲକ ଦର୍ଶକଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ ଦିଏ, କାରଣ ଦର୍ଶକ ଏଭଳି ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରତିନିୟତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରୁଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଅଭିନୟ ଚରିତ୍ରାନୁରାଗ ।

ଜଣେ ନିଆଁଗିଳା କଳାବଜାରୀ ଠାଉଠର ଭୂମିକାରେ ପୀରଙ୍କର ଅଭିନୟ ନାଟକର ଏକ ଉଦ୍ଭାସିତ ଅଂଶ । ଏ ଚରିତ୍ରର ଆଭିଜାତ୍ୟ ସହିତ ମନୋବଳ ଓ ବୁଦ୍ଧିର ସୂକ୍ଷ୍ମ ସମନ୍ୱୟ ପୀର ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ । ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ (ମେନା)ଙ୍କ ସହିତ ଦୃଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ଆଦର୍ଶଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟର ସୁଅଭିନୟ ଦର୍ଶକଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ କରେ ।

ନାଟ୍ୟକାର ଶାଶ୍ୱତ ଆଦର୍ଶକୁ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାପାଇଁ ଦୁଇ ସ୍ତରର ଚିତ୍ର ଦେଇଛନ୍ତି । ଦୁର୍ନୀତି ଅଛି, ବଢ଼ୁଛି । କେବଳ ଗୁଣ୍ଡ

ଦୁଧ ଦୁଇ ଠିକ ଜବତ୍ର କଲେ ଦୁର୍ନୀତି ମରିବ ନାହିଁ ସତ, ମାତ୍ର ଜାତିର ମର୍ମସ୍ଥଳକୁ ଯେ ଏହା ବିଷାକ୍ତ କରୁଛି ତାହା ତ ସତ୍ୟ ? ଏଥିପାଇଁ ସୁବୋଧ ଭଳି ବଳିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିର ନେତୃତ୍ୱର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ।

ସଂଳାପ ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ନାଟକୀୟ ଓ ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ । ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହାସ୍ୟ-ରସ କେବଳ ସଂଳାପରେ ନିହିତ, ତେଣୁ ତାହା ବୌଦ୍ଧିକ । ପଲ୍ଲୀଶୋଭା ଭିତରେ ପଲ୍ଲୀନୃତ୍ୟଟି କାଢ଼ିଥିଲେ ପରିବେଶ ସଚେତନ ହୋଇ ରୁଚିକର ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ସନାତନ ଭିତରେ ନୂତନ ରହିଛି । ରଜତକୁମାର ସେଇ ନୂତନତ୍ୱକୁ ପାଦପ୍ରଦୀପ ନିକଟରେ ପ୍ରାପ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଏ ଶ୍ରମ ସାର୍ଥକ ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହୋଇଛି ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ।

ଦୈନିକ କଳିଙ୍ଗ

ଗତ ୧୪ ତାରିଖଠାରୁ କଟକ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଓଡ଼ିଶାର ସୁପରିଚିତ ନାଟ୍ୟକାର ରଜତକୁମାର କରଙ୍କ ଲିଖିତ ସାମାଜିକ ନାଟକ 'ଅନ୍ଧପୁତୁଳି' ଅଭିନୀତ ହେଉଛି । ସାମ୍ପ୍ରତିକ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉତ୍କଳର ସାମାଜିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ଜୀବନର ଭିତ୍ତିଭୂମି ଉପରେ ନାଟକର କଥାବସ୍ତୁ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି । ଦେଶରେ ଶାସନର ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ପାଇଁ ପଞ୍ଚାୟତ ଶାସନ ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା ପରେ ରାଜନୀତି କିପରି ରାଜଧାନୀରୁ ଯାଇ ଶାନ୍ତ ପଲ୍ଲୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି, 'ଅନ୍ଧପୁତୁଳି'ର ପ୍ରତି ଦୃଶ୍ୟରେ ତାହା ଫୁଟାଇବା ପାଇଁ ନାଟ୍ୟକାର ଆନ୍ତରିକ ଉଦ୍ୟମ କରିଛନ୍ତି ।

ଟାଉଟରି, ପ୍ରତାରଣା ଯେ ସର୍ବକାଳୀନ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏ ଟାଉଟର ଖଳଲୋକମାନେ ସାମନ୍ତବାଦୀ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଯେପରି ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ବାହୁଛାୟା ତଳେ ଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାସନରେ ପଞ୍ଚାୟତ ଦଖଲ କରି ସେହିପରି ରହିଛନ୍ତି । ପଞ୍ଚାୟତ ଶାସନକୁ ପଣ୍ଡ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ବଦ୍ଧପରିକର । ସେମାନଙ୍କର ଚକ୍ରର ପ୍ରତାରଣାର ଅନ୍ଧପୁତୁଳିରୁ ନିଜକୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଇଙ୍ଗିତ ଦିଆଯାଇଥିବାରୁ ନାଟକଟି ସାର୍ଥକନାମା ।

ବେକାର ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଗାଁ ଗହଳରେ ଡେକ୍‌ଚି କାରଖାନା, ଲୁହାପଥର ବାହାର କରିବା କାରଖାନା ବସାଇବା ଫଳରେ ମୂଳ ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ ନ ହୋଇ ଗ୍ରାମର ଶାନ୍ତ ପରିବେଶ କିପରି ଅଶାନ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଛି, ତାହା ଦର୍ଶାଇ ନାଟ୍ୟକାର ଯୁଗର ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ସଫଳତାର ସହ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ।

ଗଜଗମନୀ ନୁହେଁ—ସାଇକେଲ୍‌ବାହିନୀ ଗ୍ରାମସେବିକା ଚରିତ୍ରରେ ଫୁଟି ଉଠିଛି ଆମ ସମାଜ ଜୀବନରେ ନୂତନ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ନଗ୍ନଚିତ୍ର । କିନ୍ତୁ ଏ ଚରିତ୍ର ସ୍ୱୟଂସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ । ଗ୍ରାମସେବିକା ଭଳି ପାଗଳୀ ଚରିତ୍ରଟି ମଧ୍ୟ ସୀମିତ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ଆତ୍ମବିକାଶର ସୁଯୋଗ ନ ପାଇ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ ଚରିତ୍ରରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ନାଟକରେ ଆଉ କେତେକ ପରିବେଶର ଦୃଶ୍ୟ ରହିଛି ଯାହାର ବାସ୍ତବ ଦିଗ ପ୍ରତି ନାଟ୍ୟକାର ସାବଧାନ ହୋଇ ପାରିଥିଲେ ତାହା ଅଧିକ ଜୀବନ୍ତ ହୋଇପାରିଥାଆନ୍ତା ।

'ଅନ୍ଧପୁଟୁଳି'ରେ ପ୍ରେମ ବଡ଼ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ—ହାସ୍ୟରସ ଅତି ଜୀବନ୍ତ । ବ୍ୟଙ୍ଗାତ୍ମକ ଶାଣିତ ସଂଳାପ ନାଟକକୁ ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପଭୋଗ୍ୟ କରି ପାରିଛି ।

—✻—

ଦୈନିକ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର

ଆଜିର ଓଡ଼ିଶାର କେତୋଟି ଘଟଣା ମାତ୍ର । ଗ୍ରାମ୍ୟ ପରିବେଶରେ ତାର ଅବତାରଣା କରାଯାଇଛି ଯାହା କଥା କଥାକେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ଅନ୍ୟାୟ କାମ କରାଇ ନେବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଯେପରି ସବୁଆଡ଼େ ଦେଖା ଦେଇଛି ।

× × ×

ତେଣୁ ସରକାରୀ ଋଣ ନେଇ ନ ଫେରାଇବା ଓ ନାନାଦି ଅନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ରହିବା ପାଇଁ ଆଜିର ପଞ୍ଚାୟତ ଶାସନରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ଗ୍ରାମର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରେରଣା ପାଉଛନ୍ତି ।

ଗ୍ରାମସେବକ, ବି.ଡି.ଓ., ବ୍ୟବସାୟୀ, କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର, ଦୁର୍ନୀତି-ଗ୍ରସ୍ତ ସରପଞ୍ଚ ଓ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ଶିକ୍ଷିତ ପଞ୍ଚାୟତ ସମିତି ଚେୟାରମ୍ୟାନଙ୍କୁ ନେଇ ଏହି ନାଟକଟି ରଚନା କରିଛନ୍ତି ଶ୍ରୀ ରଜତକୁମାର କର ।

× × ×

ମାର୍ଜିତ ରୁଚି, ଅନୁକୂଳ ସଂଳାପ ମାଧ୍ୟମରେ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୀବନର ମୁଖ୍ୟ ସମସ୍ୟା ଦୁର୍ନୀତିର ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଗଢ଼ାଯାଇ ଗଣତନ୍ତ୍ରତାକୁ ଅସମ୍ମାନ ନ କରି ଠିଆ ହୋଇଛି ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ନାଟକଟି ।

× × ×

ନାଟକକୁ ସରସ ଓ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ କରିବାକୁ ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କର ଯତ୍ନ ଓ ଉଦ୍ୟମ ପରି ନାଟ୍ୟକାର ଯଥାଯଥ ଆବେଗ ରକ୍ଷା ଓ ନାଟକୀୟ ଉତ୍କଣ୍ଠା ଓ ବେଗ ପ୍ରତି ଯେ ଯଥାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ପରିଚୟ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ତା ନୁହେଁ ।

× × ×

ନାଟକଟିର ପ୍ରଭାବ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିବ । କାରଣ ଅନ୍ୟାୟ, ଦୁର୍ନୀତି ଓ ଅବିଚାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏ ଦେଶର ଜନସାଧାରଣ ଭାବିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି । ନାଟକ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼େ । ଅନ୍ଧପୁଟୁଳି ନାଟକଟି ଦେଶର ଅଗଣିତ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ଆଖିରୁ ଅନ୍ଧପୁଟୁଳି ଖୋଲି ଦେଇ ଦୁର୍ନୀତି, ଅବିଚାର ଓ ଅନ୍ୟାୟ ସଂପର୍କରେ କିଛି ଭାବିବାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଦେବ ।

—❋—

ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

(ସୁବୋଧଙ୍କ ଘର । ଅନ୍ତରାଳରୁ ଜନକୋଳାହଳ ।)

[ପରଦା ଉଠିଲା ପରେ ଦେଖାଗଲା ସୁପ୍ରୀତ ଖଣ୍ଡିଏ ବ୍ୟାଣ୍ଡେଜ ଧରି ବାନ୍ଧଦେଉଥିଲେ ସରଳାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡର କ୍ଷତ ସ୍ଥାନକୁ—ବୃଦ୍ଧ ବିଶ୍ୱନାଥ ସରଳାଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଉଥା'ନ୍ତି । ଟିକିଏ ସୁସ୍ଥ ଉପଲବ୍ଧି କଲା ପର ମନେ ହେବାରୁ ସୁପ୍ରୀତ ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲେ ।]

ସୁପ୍ରୀତ—ମୁଁ ଏଥର ତେବେ ଆସୁଛି ମଉସା; ଆଉ ମୋ' ଉପରେ ରାଗ ରଖିନାହାନ୍ତି ତ ?

ବିଶ୍ୱନାଥ—ଏ କ'ଣ କହୁଚ ମା ? ଏତେ ବୁଝେଇ କହିବା ପରେ ବି ମୁଁ ରାଗ ରଖିବ ? ମୋ ଝିଅର ସବୁ ଦୋଷ । ତା' ମୁଣ୍ଡ କ'ଣ ଠିକ୍ ଅଛି ? ତୁମକୁ ଦୋଷ ଦେଇ ବରଂ ମୁଁ ଭୁଲ କରିଚି ।

ସୁପ୍ରୀତ—ଶୁଣନ୍ତୁ ମଉସା, ଭଗବାନଙ୍କ ଅପାର କରୁଣା ଯେ ଆପଣଙ୍କ ଝିଅର କିଛି ହୋଇନି । ସେ ଯେମିତି ଜୋରରେ ମଟରର ଆଗକୁ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲେ ନା—

ବିଶ୍ୱନାଥ—ଥାଉ, ଥାଉ ମା ! ସେ କଥା କହି କରୁ ଲାଭ ନାହିଁ । ସେ କଥା ଭାବିଲା ବେଳକୁ ମୋ' ଛାତି ଭିତରଟା କ'ଣ ହୋଇ ଯାଉଚି । ଆଜି ସତରେ ଯଦି କରୁ ଭଲମନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଥା'ନ୍ତା, ତା' ଭାଇ ପାଗଳ ହୋଇଯାଇଥା'ନ୍ତା ।

ସରଳା—(ସୁପ୍ରୀତିଙ୍କୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରି) ହିଁ·········ଭାବିଚ ତୁମେ ଖସିଯିବ, ନା ? ମୁଁ ତୁମକୁ ପୋଲିସରେ ନିଶ୍ଚୟ ଦେବି, ଖାଲି ଭାଇ ଟିକିଏ ଆସିଯାନ୍ତୁ ।

ସୁପ୍ରୀତି—ମୁଁ ତୁମକୁ ମଟରରେ ବସେଇ ଆଣିଲି, ତୁମେ ମୋତେ ପୋଲିସ୍‌ରେ ଦେବ ?

ସରଳା—ଏଁ···ସତେ ତ ! ! ବାପା ! ସେ ତ ଆମକୁ ମଟରରେ ବସେଇ ଆଣିଲେ, ଆଉ ପୋଲିସରେ ଦେବା କେମିତି ? ଆମ ଘରେ ସେଙ୍କୁ ରଖିବା, ଦୁଧ, ଘିଅ ଖୋଇବା ।

ବିଶ୍ୱ—ହଁ, ହଁ ରଖିବା । ତୁ ଗଲୁ ମା, ଦେଖିବୁ, ରାମା ଗାଈ ମୁହଁ-ଥିଲି, କୁଆଡ଼େ ଗଲା ?

ସରଳା—ହଉ । ମୁଁ ଯାଉଚି, ତୁମେ ବସ । ମୁଁ ଏଇନେ ଦେଖିକରି ଆସୁଚି (ଚାଲିଯାଉଥିଲେ) ।

ସୁପ୍ରୀତି—ହଉ ହଉ ତୁମେ ଯା, ମୁଁ ଅଛୁ । ଆଚ୍ଛା ମଉସା ! ଏଥର ତା' ହେଲେ ମୁଁ ଆସେ ।

ବିଶ୍ୱ—(ହସ ହସ ମୁହଁରେ) ସତରେ ଝିଅ, ତୁମ ବ୍ୟବହାରରେ ମୁଁ ଭାରି ଖୁସି । ମୁଁ ଭାବିଥିଲି, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସହରି ଝିଅଙ୍କ ଭଳି ତୁମେ ଗର୍ବୀ, ଉଦ୍ଧତ ହୋଇଥିବ । କିନ୍ତୁ ମୋର ଧାରଣା ତମେ ବଦଳେଇଦେଇଚ ମା' ।

ସୁପ୍ରୀତି—(ଲଜ୍ଜାବନତା ହୋଇ) ଏମିତି କଥା କହି ମୋତେ ଲଜ୍ଜା ଦିଅନ୍ତୁ ନାହିଁ ମଉସା !

ବିଶ୍ୱ—ନାଁ ମା, ମୁଁ ଠିକ୍ କହୁଛି । ତୁମର ଏ କାରଖାନା ହେଲାବେଳେ, ଗାଁବାଲା ସମସ୍ତେ ଅଡ଼ି ବସିଥିଲେ ଆମେ ଏଠି କାରଖାନା କରେଇଦବୁନି । ଏଠି କାରଖାନା ହେଲେ—ଚାଷ ଆଉ ହେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମୋ' ପୁଅ ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝେଇଦେଲା—ଗାଁ ପାଇଁ ଚାଷ, କାରଖାନା ଉଭୟ ଦରକାର ।

ସୁପ୍ରୀତି—ଆପଣଙ୍କର ପୁଅ କ'ଣ ତେବେ···

ବିଶ୍ୱ—ହଁ, ମା ! ପଞ୍ଚାୟତସମିତିର ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ସେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସବୁ ଗୁଡ଼ା କେମିତି ଲୋକଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ହେବ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ପାଗଳ ।

ସରଳା—(ଭିତରୁ ଆସି) ବାପା ! ମୁଁ ଦୁଧ ପାଇଲି ନାହିଁ । ରମା କୁଆଡ଼େ ପଳେଇଲାଣି । ୟାଙ୍କୁ ପାଣି ଗିଲାସେ ଦେଇ ବିଦା କରି ଦବା ।

ବିଶ୍ୱ—ଛି ମା, ସେ କ'ଣ ପାଣି ପିଇବେ ?

ସରଳା—ହଉ ତେବେ, ତୁମେ ଯା' । କାଲି ଆସିବ । ମୋ' ବୋଉକୁ ମୁଁ ଡାକି ଆଣିବି । ମୋ' ବୋଉ ଭଲ ଗପ ଜାଣେ । ସେ ତୁମକୁ କେତେ କଥା ଖାଇବାକୁ ଦବ ।

ବିଶ୍ୱ—ହଉ ହଉ ତୁ ଏଠୁ ଯା' (ସରଳା ଚାଲିଗଲା) । ଏମିତି କଥା ଶୁଣି ଶୁଣି ମୁଁ ପଥର ହେଇଗଲିଣି ଝିଅ । ଏ ବାୟାଣୀଟା ମାକୁ ତା'ର ଏତେ ଭଲ ପାଉଥିଲା ଯେ ସେ ମରିବା ପରଦିନଠୁଁ ୟା'ର ଏ ଅବସ୍ଥା । ୟା'ରି ପାଇଁ ପୁଅଟା ମୋର ବିବାହ କରୁନି ।

ସୁପ୍ରୀତି—ଆପଣଙ୍କ ପୁଅ ଠିକ୍ କରି ନାହାନ୍ତି । ସରଳାଙ୍କ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ଔଷଧ ଦରକାର ନାହିଁ, ଦରକାର—ସ୍ନେହ, ଆଦର । ଭାଉଜ ଆସିଥିଲେ ହୁଏ ତ···(ସୁବୋଧ ଆସିଲେ, ସୁପ୍ରୀତିଙ୍କୁ ଦେଖି)

ସୁବୋଧ—ଆରେ ସୁପ୍ରୀତି ! ତୁମେ ?

ସୁପ୍ରୀତି—ଏଁ ଆପଣ ! ନମସ୍କାର ।

ବଶ୍ମ—ଆରେ ମା ! ତୁ ତା'ହେଲେ ସୁବୋଧକୁ ଆଗରୁ ଜାଣିଥିଲୁ ?

ସୁପ୍ରୀତି—ହଁ ମଉସା, ଆମେ ଏକ କଲେଜରେ ପାଠ ପଢୁଥିଲୁ । ସେ ମୋର ଉପର କ୍ଲାସରେ ଥିଲେ ।

ବଶ୍ମ—(ଖୁସି ହୋଇ) ସତେ ? ଭଲ ମା । ଏ ମଟର ଦୁର୍ଘଟଣାକୁ ମୁଁ ଦୁର୍ଘଟଣା ନ କହି, କହିବି ବିଧିର ଅପୂର୍ବ ଘଟଣା ।

ସୁବୋଧ—(ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ) ମଟର ଦୁର୍ଘଟଣା ?

ବଶ୍ମ—ହଁ, ସେ ମଟର ନେଇ ଯାଉଥିଲେ, ଏ ପାଗଳୀଟା ହଠାତ୍ ଦୌଡ଼ିଯାଇ ତାଙ୍କ ମଟର ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇଗଲା । ସେ ହଠାତ୍ ଗାଡ଼ି ଅଟକେଇ ଦେଲେ ବୋଲି··· ନଚେତ୍ କ'ଣ ତା'ର ଅବସ୍ଥା ଯେ ହୋଇଥାନ୍ତା !

ସୁବୋଧ—ସରଳାର କ'ଣ ହୋଇଚି ? (ସରଳାକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଘର ଭିତରକୁ ଆଗେଇ ଯାଉଥିଲେ ।)

ବଶ୍ମ—ଆରେ ନା- ନା- ସେମିତି କିଛି ହୋଇନି । ସାମାନ୍ୟ ଟିକିଏ ଖଣ୍ଡିଆ ହୋଇଯାଇଛି । ହଉ, ହଉ, ତୁମେ ଦି'ଜଣ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥାଅ, ମୁଁ ଆସୁଛି । (ଚାଲିଗଲେ)

ସୁବୋଧ—ବସ ସୁପ୍ରୀତି, ତୁମେ ଏଠି କେମିତି ?

ସୁପ୍ରୀତି—(ହସି) କାହିଁକି ? ଏଠାକୁ ଆସିବାକୁ କ'ଣ ମନା ? ଆପଣଙ୍କ ଗାଁ ଜାଣି ଏଠିକି ଚାଲି ଆସିଲି । ସୁବୋଧଙ୍କ

ଆଡ଼କୁ ବଙ୍କେଇ ଗୁହାଁ ତାଙ୍କ ମନରେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଜାଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ) ।

ସୁବୋଧ—ସେ ପରିହାସ ଛାଡ଼ । ସତ କୁହ କେମିତି ଆସିଲ ?

ସୁପ୍ରୀତି—କେମିତି କ'ଣମ ? ମଟରରେ ଆସିଲି ପରା ।

ସୁବୋଧ—ଆରେ ମୁଁ କଣ ତା' ଜାଣି ନ ? କେବେ ଆସିଲ ?

ସୁପ୍ରୀତି—କାଲି ।

ସୁବୋଧ—କାଲିଠୁଁ ଆସିଲଣି ? ତେବେ ଅଛ କୋଉଠି ?

ସୁପ୍ରୀତି—ଆମ ଘରେ ।

ସୁବୋଧ—ସେ ଫାଜଲାମି ଛାଡ଼ । ସତ କୁହ କୋଉଠି ଅଛ ?

ସୁପ୍ରୀତି—ଆଉ କଣ' ମୁଁ ମିଛ କହୁଛି ? ଆମର ପରା ଏଠି କାରଖାନା ଅଛି ।

ସୁବୋଧ—(ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟହୋଇ) କାରଖାନା ! ଏଁ, କାରଖାନା ତା'ହେଲେ ତୁମର ।

ସୁପ୍ରୀତି—ଆମର ବୋଲି ଜାଣିଥିଲେ ବୋଧେ କାରଖାନା ହବା ଲାଗି ଗାଁବାଲାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼ି ନ ଥା'ନ୍ତେ ?

ସୁବୋଧ—ଏକଥା କାହିଁକି କହୁଚ ?

ସୁପ୍ରୀତି—ଧନୀଲୋକମାନଙ୍କୁ ଆପଣ ଘୃଣା କରନ୍ତି । ଧନୀ ଘରେ ଜନ୍ମ ହବା, ଆପଣଙ୍କ ଆଖିରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଅପରାଧ । (ଅନ୍ତରର ସଞ୍ଚିତ ଅଭିମାନ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ତାଙ୍କ କଥାରେ) ।

ସୁବୋଧ—(ସୁପ୍ରୀତିକୁ ବୁଝେଇବାକୁ ଯାଇ କହିଲେ) ଭୁଲ ବୁଝିଚ ସୁପ୍ରୀତି ! ଧନୀଲୋକମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଘୃଣା କରେ ନାହିଁ । ସେ ଧନକୁ ନେଇ ଯେ ଗର୍ବ କରେ ତାକୁ ମୁଁ ଘୃଣା କରେ ।

ସୁପ୍ରୀତି—ଏକଥା କହିଲେ ମୁଁ କ'ଣ ମାନିବି ? (ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି) ଅତୀତର ସବୁ କଥା ମୋର ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ମନେ ଅଛି । ଆପଣଙ୍କ ଗାଁ ବୋଲି ଜାଣିଥିଲେ, ମୁଁ ବାପାଙ୍କୁ ମନାକରି ଦେଇଥାନ୍ତି ଏଠି କାରଖାନା ବସାଇବା ପାଇଁ ।

ସୁବୋଧ—ହଉ, ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇ ଯେତେବେଳେ କାରଖାନା ବସି ସାରିଲାଣି, ସେତେବେଳେ ଅନୁତାପ କରି ଆଉ ଲାଭ କ'ଣ ? ଛାଡ଼ ସେ କଥା । ତୁମେ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଆସିଚ ତ ?

ସୁପ୍ରୀତି—ପରୀକ୍ଷା ପରେ ପରେ ତ ମୁଁ ଏଠିକି ଆସିଲି । ସୁବୋଧ ବାବୁ ! ଶେଷରେ ଆପଣ ଏଠି ପଞ୍ଚାୟତ ଚେୟାରମ୍ୟାନ ହେଲେ ? କୁଆଡ଼େଗଲା ସେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା । କାହିଁ ଗଲା ସେ ଆତ୍ମ-ବିଶ୍ୱାସ ? ବିଦେଶ ଯିବାପାଇଁ ଆପଣ ଯେ କେତେ ପ୍ରକାର ବୃତ୍ତି ପାଇ ପାରୁଥିଲେ···

ସୁବୋଧ—ସେ କଥା ମନେ ପକାଇ ଆଉ ଲାଭ କ'ଣ ? ଆମେରିକା ଯିବାପାଇଁ ସମସ୍ତ ବାଟ ଖର୍ଚ୍ଚ ତୁମେ ମତେ ଯାଚିଥିଲ । ସେ କଥା ମୁଁ ଭୁଲିପାରି ନାହିଁ । ତୁମ ବାପାଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ଜଣେ ଅପରିଚିତ ଭାବରେ ସେ ଟଙ୍କା ମୁଁ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିଲି ନାହିଁ ।

ସୁପ୍ରୀତି—ଅପରିଚିତ ଯେ ଚିରଦିନ ଅପରିଚିତ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତା, ଏ କଥା ଆପଣ ଭାବିଲେ କାହିଁକି ? ମୋର ସମସ୍ତ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଆଉ ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ଆପଣ ପାଦରେ ଦଳି ଦେଇ ଚାଲି ଆସିଲେ ।

ସୁବୋଧ—ମତେ କ୍ଷମା କର ସୁପ୍ରୀତି । (ଉଠି ଠିଆ ହେଲେ) ମୋ ଭଳି ହତଭାଗା, ଲକ୍ଷ୍ମୀଛଡ଼ା ତୁମକୁ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଇ ପାରିନ, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ । ବାପୁଣୀ ଭଉଣୀ ଆଜ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ଡାକ ଏଡ଼ିଦେଇ ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଯାଇ-ପାରିଲି ନାହିଁ । କୁହ ତ ସୁପ୍ରୀତି, ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର କଣ କିଛୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନାହିଁ ?

ସୁପ୍ରୀତି—ଯା' ବୋଲି ଆପଣ ନିଜ ପ୍ରତି ଏତେ ଅନ୍ୟାୟ କରିବେ ? ଏ ଆପଣ କ'ଣ କଲେ ? ଖାଲି ବାଠଖର୍ଚ୍ଚ ଅଭାବରୁ···

ସୁବୋଧ—(ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହେଇ) ବନ୍ଦ କର ସୁପ୍ରୀତି, ବନ୍ଦ କର ।

ସୁବୋଧ—(ନିଜ ଭୁଲ୍ ବୁଝିପାରି)ଓଃ, ମତେ ଆପଣ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ସୀମା ଲଙ୍ଘନ କରି ଅନେକ କଥା କହିଯାଇଛି । ଆଚ୍ଛା, ମୁଁ ଆସୁଚି (ଚାଲିଯାଉଥିଲେ) ।

ସୁବୋଧ—ଶୁଣ ସୁପ୍ରୀତି (ସରଳା ଆସିବା) ।

ସରଳା—ଆଚ୍ଛେ, ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମେ ଯାଇ ନାହଁ । ଭାଇ, ଯାଙ୍କୁ ଜଲ୍‌ଦି ଏ ଘରୁ ବାହାର କରିଦିଅନ୍ତୁ ତ ।

ସୁବୋଧ— (ବିରକ୍ତ ହେଇ) ଯା' ଏଠୁ ।

ସରଳା—(କାନ୍ଦି) ଆରେ, ସେ ମତେ ମଣ୍ଟରେ ଚଢ଼େଇଦେଲେ, ଆଉ ମତେ ତୁମେ ଗାଳି ଦଉଚ ।

ସୁବୋଧ—(ସରଳାର ପିଠି ଆଉଁସି) ନା, ନା, ମୁଁ ତତେ ଗାଳି ଦେଇନ । ମୋ' ସୁନା ଭଉଣୀ କି ଗାଳି ଦେବି ? ତୁ ଯା-ଭିତରକୁ ଯା ।

ସରଳା—ଆରେ ବାଃ ! ଭାଇ ମୋର ଭାରି ଭଲ । (ହସି ହସି ଚାଲିଗଲା)

ସୁବୋଧ—ଦେଖୁଚ ସୁପ୍ରୀତି, ସରଳା ଆଜ ହସୁଚ । ତା'ର ଏ ହସ ଦେଖି ମୁଁ କ'ଣ ହସି ପାରିବ ? ତା'ର ଏ ଖୁସି ଦେଖି, ମୁଁ କ'ଣ ଖୁସି ହୋଇ ପାରିବ ?

(ବାହାରୁ ଜଣେ ଆଗନ୍ତୁକର ଗଳାର ସ୍ୱର ଶୁଭିଲା)—

ଆଗନ୍ତୁକ—ଏ କଣ ସୁବୋଧବାବୁଙ୍କ ଘର ?

(ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ପ୍ରବେଶ । ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ସୌଖୀନ ଯୁବକ । ବେଶ ପରିପାଟୀରେ ବଡ଼ିମା ପ୍ରକଟିତ, ଦୃଷ୍ଟିବାଣୀରେ ଆତ୍ମଭିମାନ ଆଉ କୁଟିଳତା ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା) ।

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ଆରେ ସୁପ୍ରୀତି ଦେଖା ଘ ! ନମସ୍କାର ।

ସୁପ୍ରୀତି—(ବିସ୍ମିତ ହୋଇ) ନମସ୍କାର ।

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—(କୃତ୍ରିମ ହସ ହସି) ସତରେ ଆଜ ଅପୂର୍ବ ଯୋଗାଯୋଗ ! ସୁପ୍ରୀତି ଆଉ ସୁବୋଧକୁ ଏକାଠି ଭେଟିବି ବୋଲି ମୁଁ କଳ୍ପନା ସୁଦ୍ଧା କରି ନ ଥିଲି ।

[ସୁପ୍ରୀତିକୁ ଦେଖି ମନେ ହେଲା ସେ ଯେପରି ନିତ୍ୟାନନ୍ଦକୁ ଦେଖି ସୁଖୀ ନୁହେଁ]

ସୁପ୍ରୀତି—ଆଚ୍ଛା, ମୁଁ ତା ହେଲେ ଆସୁଚି ସୁବୋଧ ବାବୁ !

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ଆରେ ଏୟେ କ'ଣ ? ମୋର ପ୍ରବେଶ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତୁମର ପ୍ରସ୍ଥାନ ? ଅବଶ୍ୟ ବହୁ ବାର ଅତୀତରେ ଏମିତି ଘଟି-ଯାଇଚି । କଲେଜ ପୋର୍ଟିକୋ ଆଉ ଲାଇବ୍ରେରୀରେ ମୁଁ ପଶୁ ପଶୁ ତୁମେ···ହେ ହେ···

ସୁପ୍ରୀତି—(ବିରକ୍ତିରେ)ସେ ସବୁର ପୁନରାବୃତ୍ତି କରିବା ମାନେ ?

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—(କଥାର ଧାରା ବଦଳାଇ) ନା-ନା, ମୁଁ ଅତୀତ କଥା ଆଦୌ ମନେ ପକାଉନାହିଁ । ହେଲେ ମୋର ଯେମିତି ମନେ

ହେଉଚ, ତମେ ପୁଣି ସେ ଅଣ୍ଟାତକୁ ଫେରିଯାଉଚ । ମତେ ବିଶ୍ୱାସ କର ସୁପ୍ରୀତି ! ବର୍ତ୍ତମାନର ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସ, ଆଉ ସେ ଦିନର ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଭିତରେ ଆକାଶ ପାତାଳ ତଫାତ୍ ।

ସୁବୋଧ—(ହସି) ଆରେ ସୁପ୍ରୀତି, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ କଥା କହିବାର ସୁଯୋଗ ଦଉଚ କାହିଁକି ? ବସ ନା !

ସୁପ୍ରୀତି— (ଶୁଖିଲା ହସ ହସି) ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ ମତେ ଭୁଲ୍ ବୁଝୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ଅନେକ ବେଳୁଁ ଆସିଲିଣି । ମତେ ଯିବାକୁ ହବ । ମୁଁ ତେବେ ଆସୁଚି । ପରେ ଦେଖା ହବ ।

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ତା'ତ ନିଶ୍ଚୟ ହବ । ସୁବୋଧକୁ ଦେଖା କରି ମୁଁ ତୁମକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଭେଟିଥାଆ'ନ୍ତି, ଏକା ଗାଁରେ ରହିବା ଯେତେବେଳେ—

ସୁପ୍ରୀତି—(ଚମକି ପଡ଼ି) ଏକା ଗାଁରେ ? —ମାନେ ?

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—(ହସି) ଭୟ କର ନାହିଁ । ଏ ଗାଁରେ ରହି ମୁଁ ତୁମକୁ ହଇରାଣ କରିବି ବୋଲି ଭାବୁଚ ?

ସୁପ୍ରୀତି—ନା-ନା—ଆପଣ ମିଛରେ ଏମିତି···

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ଦେଖ ସୁପ୍ରୀତି, ମୁଁ ଥରେ କହିଚି, ମୁଁ ଅତୀତର ସେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ନୁହେଁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହାକୁ ତୁମେ ଦେଖୁଚ— ସେ ତୁମର ଶୁଭକାଂକ୍ଷୀ, ବନ୍ଧୁ ।

ସୁବୋଧ—ତତେ ବନ୍ଧୁ ବୋଲି କିଏ ମନା କରୁଚି । ବୁଝିଲ ସୁପ୍ରୀତି ! ନିତ୍ୟାନନ୍ଦର ଏ ସ୍ପଷ୍ଟବାଦିତା ମତେ ଭାରି ଭଲ ଲାଗେ ।

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—କିନ୍ତୁ ମୋର ଏ ଗୁଣଟାକୁ ସୁପ୍ରୀତି ଦେବୀ ଘୃଣା କରନ୍ତି ।

ସୁପ୍ରୀତି—ଆଉ ପଛ କଥା ଘାଣ୍ଟି ଲାଭ ନାହିଁ । ମୁଁ ଆସୁଚି । ନମସ୍କାର । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ନମସ୍କାର, ନମସ୍କାର । ପରେ ସାକ୍ଷାତ କରିବ ।
(ସୁପ୍ରୀତି ଯିବା ବାଟକୁ କିଛି ସମୟ ଚାହିଁ ରହିଲେ)

ସୁବୋଧ—ସତରେ ତା' ହେଲେ ତୁ ଏ ଗାଁରେ ରହିବୁ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ?

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ଆରେ ତୁ ଯେତେବେଳେ ଅଛୁ, ମୋର ଅସୁବିଧା କ'ଣ ହବ ? ତୋ ଭରସାରେ ସୁପ୍ରୀତି ଆସିଲା, ଆଉ ତୁମ ଦୁହିଙ୍କ ଭରସାରେ ମୁଁ ଆସିବି ।

ସୁବୋଧ—ଆମର ଏ ଗାଁ ବୋଲି ସୁପ୍ରୀତି ଜାଣି ନ ଥିଲା । ଆଉ କାରଖାନାର ମାଲିକ ଯେ ସୁପ୍ରୀତିର ବାପା, ଏ କଥା ମତେ ବି ଜଣା ନ ଥିଲା ।

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—**Wonderful** (ଓ୍ୱଣ୍ଡରଫୁଲ) ! ବିଧାତାର ଆରେଞ୍ଜମେଣ୍ଟ ତ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ! କେହି କାହା କଥା ଜାଣି ନାହାନ୍ତି, ଅଥଚ ଅଜ୍ଞାତରେ ଛିନ୍ନ ସୂତ୍ରଟି ହଠାତ୍ ଯୋଡ଼ ହୋଇ ଯାଇଚି । ଭୋଜି କେବେ ?

ସୁବୋଧ—ଭୋଜି ?

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—(କଥାର ଧାରା ବଦଳେଇ) ଆରେ; ଏତେ ଦିନ ପରେ ଦେଖା···ଭୋଜି ଦବୁନି ?

ସୁବୋଧ—ତୋ' ଭଳି ବଡ଼ ଲୋକକୁ ମୁଁ ଭୋଜି ଦେଇ ପାରିବ ? ଯାହା ଶାଗ ଭାତ ଥିବ ଖାଇବୁ । ଛାଡ଼ ସେ କଥା, ତୁ କୁଆଡ଼େ ଆସିଚୁ କହିଲୁ ?

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ତୁମର ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୁହା ପଥର ଆମଦାନି ପାଇଁ ଜମି ଥିକା ନେଇଚି । ମତେ କିଛି ମୂଲିଆ ଯୋଗେଇ ଦବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବୁ ?

—ଏଗାର—

ସୁବୋଧ—ଆରେ ଖଣିପଞ୍ଝା ତା' ହେଲେ ତୁ ନେଇଛୁ ? ମୁଁ ଭାବିଥିଲି ଆଉ କିଏ ବୋଲି । ତୁ ତା' ହେଲେ ଏତେଦିନଯାଏ ମୋ' ପାଖକୁ ଆସି ନ ଥିଲୁ କାହିଁକି ?

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ମୁଁ ଅନେକ ଥର ଖବର ଦେଇ ତୁ ଯେତେବେଳେ ନ ଗଲୁ, ଅଗତ୍ୟା ମତେ ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ସୁବୋଧ—ତୁ ଏଠି ଅଛୁ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ନ ଥିଲା ।

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ବେଶ, ଏବେ ତ ଜାଣିଲୁ । କ'ଣ ମତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବୁଟି ?

ସୁବୋଧ—ମୁଁ କି ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ କରିବି କହୁନୁ ?

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ଆରେ, ତୋ କଥା ପଦକରେ ସୁପ୍ରୀତି ଦେବୀଙ୍କର କାରଖାନା ଠିଆହୋଇଗଲା । ମୋ' ପାଇଁ ତୁ କିଛି କରିପାରିବୁ ନାହିଁ ?

ସୁବୋଧ—ମୋ ଦେଇ ଯାହା ହବ ମୁଁ ତା' ନିଶ୍ଚୟ କରିବି ।

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ସେ ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ନ ଥିଲେ, ମୁଁ କ'ଣ ତୋ' ପାଖକୁ ଆସିଥା'ନ୍ତି । ତୁ ଦେଖିବୁ ସୁବୋଧ, ପଞ୍ଚାୟତ ସମିତିର ଚେୟାରମ୍ୟାନ ଭାବରେ ତୁ ଯୋଉ ରାମରାଜ୍ୟ କଳ୍ପନା କରୁଚୁ ତାକୁ ରୂପ ଦେବାକୁ ମୁଁ ତତେ ସବୁ ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ କରିବି ।

ସୁବୋଧ—ହଉ, ସେ ବକ୍ତୃତା ବନ୍ଦ କରି ଭିତରକୁ ଆ । ସରଳା, ସରଳା ! (ଡାକି ଡାକି ଭିତରକୁ ଗଲେ, ପଛେ ପଛେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ)

ଦ୍ୱିତୀୟ

(ଗିରଧାରୀ ଦାସଙ୍କ ଅଳନ୍ଦ)

[କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଇ ଆସୁଥିଲେ ଗିରଧାରୀ ଓ ରସ । ଗିରଧାରୀ ଦାସ ଖଦଡ଼ଧାରୀ—ଗ୍ରୁଲଚଲଣରୁ ମାମଲତକାରୀ ଢଙ୍ଗ ଫୁଟି ଉଠେ । ଶାଳକ ରସାନନ୍ଦ ଗାଁ ଯାତ୍ରାବାଲା ଭଳି ବେଶ ପିନ୍ଧଛି]

ଗିରଧାରୀ—ଗ୍ରମ୍, ଗ୍ରମ୍, ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ କେଡ଼େ ଜୋରରେ ମଟର ଛୁଟେଇ ଦେଇଚ, ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ନ ଆସିଥିଲେ ମଟରଟା ମାଡ଼ିଯାଇଥାନ୍ତା ? ସୁଁ କରି ଉଡ଼େଇ ଦେଉଚ ଯେ ଗୋଡ଼ ପଡ଼ିଲେ ଓଲଟିପଡ଼ିବ । ଆରେ, ସେଇଟା କିଏ କ ରେ ରସ?

ରସ—ସେ ପରୀ ଡେଙ୍କଚବାବୁ ଝିଅ ।

ଗିର—ଡେଙ୍କଚ ବାବୁ ?

ରସ—ସିଲଭର ଡେଙ୍କଚ ମ । କ'ଣ ବୁଝି ପାରୁନା' ?

ଗିର—ରସ ! ତୋ ଅପା ଆସିଲା ବେଳକୁ ତୁ ବଲେଇଛୁଆଟି ଭଳି ହୋଇ ଆସିଥିଲୁ ନା ? ଏଇନେ ଗିରଧାରୀ ଦାସ ଆଗରେ ଧୂଆଁବାଣ ମାରୁଚୁ ?

ରସ—ଧୂଆଁବାଣ କ'ଣ ? ଯୋଉ ସିଲଭର୍ କାରଖାନା ପାଇଁ ଆମ ଗାଁରେ ବାଡ଼ିଆ ପିଟା, ତା'ର ଝିଅ ପରୀ ସେ ! ଏବେ ସହରରୁ ଆସିଚି ।

ଗିର—ହଇ ରେ ତୁ ସତ କହୁଚୁ ? ଏଇଟା ଏମିତ ଅଣ୍ଡିରୀଙ୍କ ଭଳି ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ ଗାଡ଼ି ଚଳେଇବ ? ଯା'ଙ୍କୁ ଦେଖି ଏ ଗାଁର ଝିଅ ବୋହୂଗୁଡ଼ାକ ତ ଘୋଡ଼ୀ ହେଇଯିବେ ରେ ? ଏ କ'ଣ ମଣିଷ ମାନବେ ?

ରସ—ଦେଖା ଶିଖା ଓଡ଼ିଶା ପରା ? ଦେଖିବେ, ଆଉ ଶିଖିବେ ନାହିଁ କେମିତି ? ଏ କାରଖାନା ପରା ସବୁ ସତ୍ୟାନାଶ କରିବ ।

ଗିରି ମୁଁ ମୂଳରୁ କହୁଚି—କାରଖାନା ଏଠି ହେଲେ, ଯାବତ ଦୁର୍ନୀତି ଏ ଗାଁରେ ପଶିବ । ମୋ' କଥା କେହି କ'ଣ ଶୁଣିଲେ ? ସମସ୍ତେ ତ ଆମ ସୁବୋଧ ବାବୁଙ୍କ କଥାରେ ଭାସିଗଲେ ।

ରସ—ବୁଝିଲ ଭେଣେଇଁ, କାରଖାନା ପାଇଁ ଲଢ଼ି ନ ଥିଲେ ଏଭଳେ ମଝରେ ଚଢ଼ା ହୁଅନ୍ତା କମିତି ?

ଗିରି—ରାମ୍, ରାମ୍, ଏ ଗାଁରେ ଯଦି କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପ ହୋଇଥାନ୍ତା, ତାଁ ହେଲେ ଏ ଘଟଣା କ'ଣ ଆଜି ଘଟିଥା'ନ୍ତା ?

ରସ—କହୋ କ୍ଷୁଦ୍ରଶିଳ୍ପ ହବ କମିତି ? ଯାହା ତ ସରକାରଙ୍କଠୁ ଋଣ ଆଣିଲ, ସବୁ ତ ନିଜେ ଖରଚ କଲ, ଗୋଟିଏ ବୋଲି ତ କିଛି ଉଧେଇଲ ନାହିଁ, ଶେଷରେ ସବୁ ଗଲା । ଲୋକେ ଏବେ କହୁଛନ୍ତି—ତମ ଘର ନିଲାମ ହବ ।

ଗିରି—(ହସି) ହେ-ହେ-ହେ ମୋ ଘର ନିଲାମ ହବ ? କହିଲ ପରା—ତୋ' ଅପା ସଙ୍ଗରେ ତୁ ବରାଡ଼ିଚୁଆଟିଏ ହୋଇ ଆସିଥିଲୁ । ଏ ସବୁ କଥା ବୁଝିବାକୁ ତତେ ବହୁତ ଡେରି ଲାଗିବ ।

ରସ—ସବୁବେଳେ ବରାଡ଼ିଚୁଆ ବରାଡ଼ିଚୁଆ କ'ଣ ହଉଚ ମ ? ଲୋକେ ଯାହା କହୁଚନ୍ତି ମୁଁ ସେଇୟା କହିଲି ।

ଗିରି—ଆରେ ଲୋକେ କ'ଣ କହିବେ ? ଶୁଣ୍, ପାହାଡ଼ରୁ ପାଣି ଗଡ଼ି ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼େ, ହେଲେ ସେ ପାଣି ଆଉ ଫେରେ ନାହିଁ, ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ଆହୁରି ଆସେ । ସେମିତି ସରକାର ଯୋଉ ଋଣ

ଢଉଚନ୍ତି, ସେ ଆଉ ଫେରିବ ନ, ବରଂ ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ଆହୁରି ଆସିବ ।

ରସ—ହେଲେ ଗୋଟାଏ ବୋଲି ତ କିଛି ଉଧଉ ନାହିଁ ।

ଗିରି—ଆରେ ନ ଉଧଉ, କ୍ଷତି କ'ଣ ? ଗୋଟାଏ ପରେ ଗୋଟାଏ ଫେଲ୍ ମାରିଲେ ସିନା ସରକାରଙ୍କଠୁଁ ସହାନୁଭୂତି ମିଳିବ ? ପଛକୁ ପଛ ଖାଲି ଯୋଜନା ସଜାଡ଼ି ରଖିବା ଦରକାର । ଅଟାକଳ ଗଲେ ଧାନକଳ, ଧାନକଳ ଗଲେ ବରଫକଳ, ବରଫକଳ ଗଲେ କରତକଳ—ଆଉ ଏସବୁ ପାଇଁ ଦରକାର ଜନବଳ । ବୁଝିଲୁ, ସେଇ ଅଭାବ ପାଇଁ ମୋର ଖାଲି ଯାହା ଚିନ୍ତା ।

ରସ—ଆଉ ଚିନ୍ତା କଲେ କ'ଣ ହବ ? ସୁବୋଧ ଏ ଗାଁରେ ଥିବା ଯାଏ, ତମ ପାଖକୁ କେହି ଆସିବେ ନାହିଁ ।

ଗିରି—ହୁଁ, ଆସିବେ ନାହିଁ ? ଆଚ୍ଛା ! ତୁ ଗଲୁ ଠାକୁରାଣୀ ଘର ପାଖରେ ସୁବୋଧ କ'ଣ କହୁଚି, ଶୁଣି ଆସି ମତେ କହିବୁ ।

ରସ—କାହିଁକି ? ତମେ ଗଲନି ?

ଗିରି—ଆରେ, ମୋ'ର ଯିବା ହେଇଥିଲେ ତତେ କାହିଁକି କହନ୍ତି ? ଯା' ପରା କହୁଚି ।

ରସ—ଏମିତି ଚିଡ଼ୁଚ କାହିଁକି ? ଯାଉଚି । (ଯାଉ ଯାଉ ଫେରିପଡ଼ି) ଆଉ ଯିବି କାହିଁକି ? ହଜିଲା ବଳଦ ଖୋଜିଲା ଠେଇଁ, ସପନ ଭାଇ, ପଧାନେ ! ଆସ ଆସ, ମୁଁ ତ ତମରି ପାଖକୁ ବାହାରିଥିଲି ।

(ସପନ ଓ ପଧାନ ଆସିଲେ)

ଗିରି—ତମ ଚେୟାରମ୍ୟାନ ବାବୁ କ'ଣ କହିଲେ ?

ସପନ—କହିଲେ—ଜମି ଜମି ଭିତରେ ଆଉ ହିଡ଼ ବାଡ଼ ରହିବ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଜମି ଏକାଠି ଚାଷ ହେବ ।

ରସ—ଶୁଣିଲ ଭେଣେଇ ! ଶୁଣିଲ ! ମାଳକା କ'ଣ କହୁଚି— "ସବେ ହୋଇବେ ଏକାକାର, ନ ଥିବ ବେଦର ବିଚାର" ।

ଗିରି—ତୁ ଚୁପ୍ କର । ବୁଝିଲୁ ସପନ ! ଏଣିକି ଧର୍ମ ଗୁଡ଼ିଗଲା । ହଇ ରେ ପିତୃପିତାମହ ଅମଳରୁ ଆମେ ଜମି ଜମି ଭିତରେ ହିଡ଼ ଦେଇ ଆସିଥିଲୁଁ । ଆଜି ସୁବୋଧ ବାବୁଙ୍କ କଥାରେ ସବୁ ଏକାଠି ହେଇଯିବ ?

ପଧାନ—ଆଚ୍ଛା, ହିଡ଼ ତ ଭାଙ୍ଗି ଦେବେ, ଆମ ଜମି ସବୁ ଆମେ ଚିହ୍ନିବୁ କେମିତି ? ଫସଲ ବଣ୍ଟା ହବ କେମିତି ?

ଗିରି—ଏ ସବୁ କଥା ବୁଝୁଚି କିଏ ? ତମମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ଗୁଣ୍ଡୁଆ କଣ୍ଟା ଗେଞ୍ଜି, ଜମିତକ ସେ ମିଶେଇ ଦବାକୁ ବସିଚି ।

ସପନ—ତା' ମତଲବ ତ କିଛି ବୁଝାପଡ଼ୁ ନାହିଁ ।

ଗିରି—ଶୁଣୁଚୁ, ଶୁଣୁଚୁ ରସ ! ସପନ କହୁଚି ତା' ମତଲବ କିଛି ବୁଝାପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ହେ-ହେ-ହେ !

ପଧାନ—ସେ ତ ଭଲକୁ ଭଲ ଭେଳକି କାଢୁଚି । ତା' କଥା ତ ଆମେ ଠଉରେଇ ପାରୁନାହୁଁ ।

ଗିରି—ଆରେ ଠଉରେଇବ ଆଉ କଣ ? ସେଇ ସୁବୋଧର କେତେ ଜମି ହେବ ଆଗେ କହିଲ ?

ପଧାନ—କେତେ ଆଉ ହବ ? ହଇରେ ସପନ !

ସପନ—ଚାରିପାଞ୍ଚ ମାଣ ହବ, ଆଉ କେତେ ହବ ?

ଗିରି—ହଁ—କଥା ରହିଛି ସେଇଠି । ଜମି ଜମି ଭିତରେ ହିଡ଼ ନ ଉଠିଗଲେ ବେଶି ଫସଲ ମିଳିବ କିମିତି ? ଗୁରୁପାଞ୍ଚ ମାଣରେ ତ ଆଉ ଗୁଜରାଣ ମେଣ୍ଟିବନି ?

ସପନ—ତମେ ଠିକ୍ କଥା କହୁଛ ମଉସା । ଏଇଥିପାଇଁ ତା ହେଲେ ସେ ଏମିତି କରୁଛି ।

ପଧାନ—ଏଁ ! ସଭାରେ କହିଲା—ନେହୁରୁ କହୁଚନ୍ତି, ଜମିରୁ ହିଡ଼ ଉଠେଇଦିଅ । ସମବାୟ କର ।

ରସ—ହଇହେ ପଧାନେ ! ନେହୁରୁ ନାଁ କଣ ଲୋକ ଆଜି ନୂଆ କରି ଧଇଲେ । ନେହୁରୁ ନାଁ ପଗ ଯୋଉଥିରେ ଲଗିବ ତାର କାଟତି ବେଶୀ । ଥରେ ପଗ ଥରେ କଟକରୁ ନେହୁରୁ ଜର୍ଦ୍ଦା ଆଣି ଦେଇଥିଲି । ଦେଖିଲୁନି—ଗାଁବାଲା କିମିତି ତା ପାଇଁ ଧରାପଡ଼ା ନହେଲେ ।

ଗିରି—ଚୁ ଚୁନ ହୋ । ହଇରେ ସପନ, ପଧାନ, ତମେ ସବୁ ସଭାରେ ଥିଲ, କିଛି କହିପାରିଲ ନାହିଁ ?

ସପନ—ଆମେ ଆଉ କ'ଣ କହିବୁ ? ସେ ତ ଖାଲି କହିଲା—ଏବେ ସିନା କାରଖାନା ପାଇଁ ଜମିରେ ମୁଲିଆ ମିଳୁ ନାହାନ୍ତି, ସମବାୟ ହେଲେ ଜମିରେ କଳଲଙ୍ଗଳ ଚାଲିବ । ହଳିଆ ବଳଦ ଦରକାର ନାହିଁ । ନେହୁରୁ କହୁଚନ୍ତି ସମବାୟ କର ।

ରସ—ହୁଁ ! ସମବାୟ କର । ଆରେ, ସେତେବେଳେ ସିନା ନେହୁରୁ ଅଠାରେ ପାଟି ବନ୍ଦ ହେଇଯାଇଥିଲା, ଏବେ ଖୋଲିବ ନା ନାହିଁ ?

ସପନ—ଖୋଲିବ ନାହିଁ ? ଆମେ ମୂରୁଖ ଲୋକ, କିଛି ଜାଣିନୁ ବୋଲି ସେ ଆମକୁ ଠକି ଦବ ?

ପଧାନ—ଦେଖିବା, ଆମ ଗାଁରେ କିମିତି ସମବାୟ ହେବ ?

ଗିରି—କଥାରେ କହନ୍ତି ନାହିଁ—"ଆରେ ଶୁଆ, ବିଲେଇ ଦେଖିଲେ ପୋଖରୀକୁଁ ଆ" । ଏଠି ଏମିତି ଗରଜ ହଉଚ, ହେଲେ ସୁବୋଧ ଆଗରେ ପାଟିରୁ ବଚନ ବାହାରିବ ନାହିଁ ।

ସପନ—ହେଇଛି ମଉସା, ଯେତେଦିନ ଯାଏ ଆମେ ବୁଝି ନ ଥିଲୁ ଚୁପ୍ ଥିଲୁ, ଆଜି ଆମକୁ କେହି ବନ୍ଦ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ପଧାନ—ଯିଏ ମୋ ହିଡ଼ରେ ହାତ ଦବ ତା' ମୁଣ୍ଡଟାକୁ କାଟି ତା' ଉପରେ ହିଡ଼ ଲଦି ଦେବି ।

ଗିରି—ଦେଖିବା ତୁମ ବୀରପଣିଆ । ହଇରେ ବିଲରେ ତ କଳ ଲଙ୍ଗଳ ଚାଲିବ, ଆଉ ବଳଦଗୁଡ଼ାକ କ'ଣ କଂସେଇଖାନାକୁ ଯିବେ ?

ପଧାନ—ନାଇଁ ଦେଖ ହୋ, ଆମେ ମୂରୁଖ ଲୋକ ବୋଲି—ଏଆଡ଼ୁ ସେଆଡ଼ୁ କହି ଭୁଲେଇ ଦଉଚ ।

ରସ—ସୁବୋଧ ତ ସେଇଆ କହୁଛି—ସବୁ ଗାଁ ବାଲା ମିଶି କିଣି ଆଣିବେ । ସେଇଥିରେ କଳଲଙ୍ଗଳ କିଣା ହେବ ।

ଗିରି—ଆଉ ସେଇ କଳଲଙ୍ଗଳକୁ ଚଳେଇବ ସୁବୋଧର ବାପୁଣୀ ଭଉଣୀ । ଛି-ଛି ! କି ଯୋଗରେ ଏଇଟା ଟେକ୍ସାରମ୍ୟାନ୍ ହେଲା, ଗାଁବାଲାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡକୁ ଏକାବେଳକେ ଚୋବେଇ ଖାଇଲା ।

ସପନ—ଆଉ ଖାଇବ ? ସେ ସମିତିକି ଆମେ ଯଦି ବନ୍ଦ ନ କରି ଦେଇଚୁ ଆମର ନା ନାହିଁ । ତମେ ଖାଲି ମଉସା, ଆମ ପଛକୁ ରହି ଟିକିଏ ସାହସ ଦିଅ ।

ଗିରି—ଆରେ, ତମେ ଯିନା ବଖତ ବେଳେ ମଉସାକୁ ଭୁଲିଯାଉଚ ହେଲେ ମଉସା ସବୁବେଳେ ତମ ପଛରେ ଅଛି ।

ପଧାନ—ଆମେ ତା' ହେଲେ ଯାଉଚୁ । ଯା ହବ ତମକୁ ଆସି କହିବୁ । ଦେଖିବା, କିମିତି ସେମାନେ ସମିତି କରିବେ ?

(ସପନି ଓ ପଧାନ ଚାଲିଗଲେ)

ରସ—ସତରେ ତମ ମଗଜରେ ବୁଦ୍ଧି ଅଛୁ ଭେଣେଇଁ । ମୁଁ ଭାବଥିଲି ଫମ୍ପା ବୋଲି ।

ଗିରି—ଫମ୍ପା, ନାଇଁ ? ମୁଁ ଖାଲି ଥରେ ସରପଞ୍ଚ ହୋଇଯାଏ ରେ ରସ, ତୁ ଦେଖିବୁ, ମୁଁ କ'ଣ କରିବି ?

ରସ—ଆଚ୍ଛା ଭେଣେଇ, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କୁ ତ କଥା ଦେଇ ଦେଲ କାରଖାନା ବନ୍ଦ କରିଦେବ ବୋଲି, ଏଇନେ କ'ଣ ହବ ?

ଗିରି—ହବ । ତା' ନ କହିଥିଲେ, ଲୋକଟା ମତେ ସରପଞ୍ଚ କରିବା ପାଇଁ ପାଣି ଭଳି ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଥା'ନ୍ତା ? ସରପଞ୍ଚ ହବା ଏଥର ନିଶ୍ଚିତ । ଏ ସମବାୟକୁ ବନ୍ଦ ନ କରିବା ଯାଏ କାରଖାନା ବନ୍ଦ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

(ନରମଣି କହି କହି ଆସିଲେ)

ନରମଣି—ଯେବେଠୁ ସେଇ କାରଖାନା, ସରପଞ୍ଚ, ପଞ୍ଚାୟତ; ଆଉ ଯେମିତି କିଛି ନାହିଁ ।

ଗିରି—(ମୁହଁ ଆମ୍ବିଳା କରି) ରସ, ଆସିଗଲେ, ତମ ସ୍ନେହଶୀଳା ଭଗିନୀ । ପଞ୍ଚାୟତ କଥା ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଅ ।

ନରମଣି—ମତେ ବୁଝେଇବା ଦରକାର ନାହିଁ, ତମେ ବୁଝ । ଏ ପଞ୍ଚାୟତ ଭିତରେ ପଶିବା ପାଇଁ କେତେ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଲଣି, ଥିକେ ମନକୁ ଆଣ ।

ଗିରି—ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଲ ତ କ'ଣ ହେଇଗଲା ? ବାକ୍ସରୁ କାଢ଼ି ଦେଇଥିଲ ଭଳି କଥାଗୁଡ଼ା କହୁଚ ।

ରସ—ହଁ, ଖୋଦା ଦେଇଥିଲେ, ଖୋଦା ନେଇଗଲେ ।

ନରମଣି—ହଁ, ସେ ଖୋଦା ଯାହାଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ ସେଇ ଟଙ୍କା ଘରେ ରହିଥିଲେ, କେତେ କାମରେ ଆସିଥା'ନ୍ତା ? ମାଟି,

ଗୋଡ଼ ଭଳିଆ ଠଙ୍କା ବାଜୁ_ପଞ୍ଚାୟତରେ ପଡ଼ିବ! ଆମର କ'ଣ ଦରକାର ?

ଗିର — ଓଃ ! ତୁମେ ତୁନି ହେଲ, ତୁମେ ମାଇପି ଲୋକ ଏ ପଲିଟିକ୍ସ ଭିତରେ ମୁଣ୍ଡ ପୂରାଅ ନାହିଁ ।

ରସ — ଅପା, ତୁ ଗଲୁ । ଭାଇ ବିରକ୍ତ ହଉଚନ୍ତି ।

ନରମଣି — ବିରକ୍ତ ହଉଚନ୍ତି । ଯୁଁ ଅଠା ଘରକୁ ଦୁଇ ବର୍ଷ ହେଲା ଯାଇ ନାହାନ୍ତି ଯେ କହିଲା ବେଳକୁ କହୁଚନ୍ତି — ବେଳ କାହିଁ, ପଇସା କାହିଁ ? ଆଉ ଏତେବେଳକୁ —

ଗିର — ରସ, ତୋ ଅପାକୁ କହ, ସେ ଏଠୁ ଗ୍ଲଲଯାଉ । ତା କଥା ଶୁଣିଲାରୁ ମୋ ଦେହରେ ନିଆଁ ଚରିଯାଉଚି ।

ରସ — ଅପା କୋଉ ନାକରା କଥାଟା କହିଲା ଯେ ତୁମ ଦେହରେ ନିଆଁ ଚରି ଯାଉଚି ?

ଗିର — ତୁ ଚୁପ କର । କାଲିକା ଲେଣ୍ଡି, ମୋତେ ବୁଦ୍ଧି ଶିଖଉଚି । ଆରେ – ମତେ ତୁମେ ବୁଦ୍ଧି ଶିଖେଇବ ? ମୁଁ ପରା ଓ୍ୱଲଆରୁ ପଢ଼ି ଗଲା ।

ନରମଣି — ହଁ ଓ୍ୱଲଆରୁ ପଢ଼ି ଗଲା ବୋଲି, ଆଉ ଥରେ ସରପଞ୍ଚ ହୋଇ ପାରିଲ ନାହିଁ ଯେ, ସେ ତନ୍ତୀ ଟୋକା ତୁମକୁ ଜିତି ସରପଞ୍ଚ ହେଲା । ତା' ମାଇପ ମତେ ବାଟରେ ଘାଟରେ ଦେଖିଲେ ନାକରେ କାଠି ପୂରାଇ ଛିଙ୍କୁଚି ।

ଗିର — ସେ ଯେତେବେଳେ ନାକରେ କାଠି ପୂରେଇ ଛିଙ୍କୁଚି, ତମେ ସେତେବେଳେ ଖଣ୍ଡି କାଶ ମାର । ହେଲେ ମୋ କାନରେ ଏ କଥାଗୁଡ଼ାକ ପକା ନାହିଁ, ମତେ ବଡ଼ ବାଧୁଚି ।

ନର — ତୁମକୁ ବାଧୁଚି, ଆଉ ମତେ ବାଧୁନି ?

ରସ — ଓଃ ଅପା, କାହିଁକି କଥା ବଢ଼ଉଚୁ କହିଲୁ ? ଯା — ଯା, ଏଠୁ ଯା —

ନର — ହିଁ, ମୁଁ ତ ଯାଉଚି । ଏଥର ଯଦି ହାରିଚ ନା, ମୁଁ ଗାଁ ଛାଡ଼ି ଯାଇ ଝିଅ ଘରେ ରହିବି ।

(କହି କରି ଦୁମ୍ ଦୁମ୍ କରି ଚାଲିଗଲେ)

ଗିରି — ଶୁଣୁଚୁ, ଶୁଣୁଚୁ ରସ, ତୋର ଲଜ୍ଜାଶୀଳା ଭଗ୍ନୀଟି କେମିତି ମୁଖର ହୋଇଗଲେଣି । ଏ ଅଣ୍ଡିରଚଣ୍ଡୀ ଡେକଚବାବୁ ଝିଅ ଯୋଗୁଁ, ଏ ଗାଁ ମାଇପେ ଘୋଡ଼ୀ ହେଇଗଲେ । ଆଚ୍ଛା, ମୁଁ ଦେଉଚି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଠିକ୍ କରି ।

(ବାହାରୁ ଡାକ ଶୁଭିଲା ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କର)

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ — ଗିରିଧାରୀ ବାବୁ ଘରେ ଅଛନ୍ତି ?

ରସ — ଭାଇ ! ବାବୁ ।

ଗିରି — ଆସନ୍ତୁ, ଆଜ୍ଞା ଆସନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କର ଭାରି ଆୟୁଷ । ଆପଣଙ୍କ କଥା ପଡ଼ୁ ପଡ଼ୁ —

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ — (ପ୍ରବେଶ କରି) ମୋ କଥା ?

ରସ — ଏ କାରଖାନା କଥା ।

ନିତ୍ୟା — କ'ଣ ହେଲା ? କିଛି ଆଗେଇଚି ?

ଗିରି — ଆଜ୍ଞା ! ଏ ସମବାୟ ସମିତି ନ ଭାଙ୍ଗିଲେ କିଛି ହବନି । ମୁଁ ତ ତା'ର ଚେଷ୍ଟାରେ ଅଛି ।

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ — ସମବାୟ ସମିତି ସଙ୍ଗେ କାରଖାନାର କ'ଣ ସମ୍ବନ୍ଧ ?

ଗିରି — ଆହା, କଥାଟା ବୁଝୁ ନାହାନ୍ତି ? ସମବାୟ ସମିତି ରହିଲେ କୃଷକରେ କିଛି ଅସୁବିଧା ହବନି, ଲୋକେ ଆଉ କାରଖାନା ଉପରେ ବଗିଡ଼ିବେ କିମିତି ?

ନିତ୍ୟା—ତୁମେ ଠିକ୍ ଧରିଚ, **We must strike at the root,** ଗଛକୁ ଚେରରୁ କାଟିବାକୁ ହେବ । କଥାରେ ଅଛି—"ମୂଳ ମାଇଲେ ଯିବ ସରି, ଦେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କପାଁ କଳି ।"

ରସ—ଭେଣେଇଁ ତ ଆଜ୍ଞା, ସବୁବେଳେ ସେଇ କଥା କହନ୍ତି ।

ଗିରି—ଆପଣଙ୍କ ଶୁଭଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲେ ଗିରିଧାରୀ ସବୁ କରିବ । ଅର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ ପଙ୍ଗୁ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା, ହେଲେ, ଆପଣଙ୍କର ଧନରେ ସେ ଗିରି ଲଙ୍ଘନ କରିଯିବ ।

ନିତ୍ୟା—ସେଥିପାଇଁ ଚିନ୍ତା କର ନାହିଁ । ଯେତେ ଟଙ୍କା ଦରକାର ମୁଁ ଦେବି । ହେଲେ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କାରଖାନା ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ରସ—ଭେଣେଇଁ ତ ସେ ଢଗରେ ଜୋରସୋରରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଚନ୍ତି ।

ନିତ୍ୟା—ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝେଇ ଦିଅ—ଡେକଚ କାରଖାନା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲେ କଣ୍ଟି ଯାଏ ଆସେନା । ଦେଶ ଗୃହେଁ—କ୍ଷୁଧା ।

ଗିରି—ଆଜ୍ଞା, ସମବାୟ ସମିତି ଭାଙ୍ଗିଲେ କାରଖାନା ଭୁସୁଡ଼ିବ, ଆଉ କାରଖାନା ଭୁସୁଡ଼ିଲେ ସୁବୋଧ ଖସିଲା ।

ନିତ୍ୟା—ସୁବୋଧକୁ ଏତେ କଞ୍ଚା ପିଲା ବୋଲି ଭାବ ନାହିଁ । ଏତେ ସହଜରେ ସେ ଖସିଯିବ ? ପଞ୍ଚାୟତ ସମିତିରେ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ପୂରେଇବାକୁ ହବ । ଖାଲି ତୁମେ ସରପଞ୍ଚଟା ହେଇଗଲେ ତା'ପରେ ମୋ ଖେଳ ମୁଁ ଖେଳିବି ।

ଗିରି—ଆପଣଙ୍କ ଦୟାରୁ ସରପଞ୍ଚ ହବାକୁ ଆଉ ଡେରି ନାହିଁ । ଆର ଥର ହାରିଯାଇ ମୋ ମନଟା ମରିଯାଇଥିଲା । ଆପଣଙ୍କ ଭରସା ନ ପାଇଥିଲେ ମୁଁ କ'ଣ ଏଥିରେ ମୁଣ୍ଡ ପୂରେଇଥାନ୍ତି ? ସୁବୋଧ କଥାରେ ତନ୍ତୀ ଟୋକାକୁ ଭୋଟ ଦେବେ ବୋଲି

ସମସ୍ତେ ଠିକ୍ କରିଥିଲେ । ଖାଲି ଆପଣଙ୍କ ଟଙ୍କା ପଡ଼ିଗଲାରୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ୱର ବଦଳିଗଲା ।

ନିତ୍ୟା—ତଥାପି ଭୋଟର ଫଳାଫଳକୁ ଆମକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଭୋଟ ଆଗ ଦିନ ସମସ୍ତଙ୍କ ପକେଟକୁ ଟିକେ ଓଜନ କରିଦେବାକୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କର । (ଟଙ୍କା ଦେଲେ) ଟଙ୍କା ପାଇଁ ପରବାଏ ନାହିଁ । କାମ ଯେମିତି ଠିକ୍ ରହେ । ହଁ ଶୁଣ, ଏ ଟଙ୍କା ମୁଁ ଦେଉଚି ବୋଲି କେହି ଯିମିତି ନ ଜାଣନ୍ତି ।

ଗିରି—(ହସି) କି କଥା କହୁଛନ୍ତି ଆଜ୍ଞା ! ଏ ହାତ ନେଲେ ସେ ହାତ ଜାଣିବ ନାହିଁ, ଏ କଥା ପୁଣି ବାହାରକୁ ଯିବ ! ଆପଣ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଥା'ନ୍ତୁ ।

ନିତ୍ୟା—ଆଚ୍ଛା, ମୁଁ ଆସୁଚି ।

ଗିରି ଓ ରସ—ନମସ୍କାର, ନମସ୍କାର ଆଜ୍ଞା ! ଆସନ୍ତୁ, ଆସନ୍ତୁ ।

ଗିରି—ଦେଖିଲୁ, ଦେଖିଲୁ ରସ, ଦେଖିଲୁ, ଗିରିଧାରୀ ଦାସର ବୁଦ୍ଧି । ଡାକ୍ ତୋ' ଅପାକୁ । କେତେ ଟଙ୍କା ତା'ର ଦରକାର ?

ରସ—ଅପା, ଅପା !

ଗିରି—ରସ, ରହ, ଡାକିବା ଦରକାର ନାହିଁ, ମୁଁ ନିଜେ ଯାଉଚି ।

(ନରମଣି ନରମଣି ଡାକି ଡାକି ପ୍ରସ୍ଥାନ)

✻✻✻✻

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

[ତ୍ରିଲୋଚନ ବାବୁଙ୍କ ଘର, ସୁସଜ୍ଜିତ ବୈଠକଖାନା, ଝରକା ବାଟେ ଦୂରରୁ କାରଖାନାର ଦୃଶ୍ୟ ।]

(ଅନ୍ତରାଳରୁ କୋଳାହଳ ଭାସି ଆସୁଛି, ଖୁବ୍ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି ତ୍ରିଲୋଚନ, ସୁପ୍ରୀତି ମଧ୍ୟ ବସିଛନ୍ତି ।)

ତ୍ରିଲୋଚନ — ନା, ନା, ଅସହ୍ୟ ! ଏ ଲୋକଗୁଡ଼ାଙ୍କ ମୁହଁ ଏତେ ବଢ଼ି ଯାଇଛି ! ଖାଲି କଥା କଥାକେ ଦାବି ! କାରଖାନା ହବାର କେଇଟା ଦିନ ହେଇନି, ଅଥଚ ତିନଥର ଟଙ୍କା ବଢ଼ି ସାରିଲଣି ।

ସୁପ୍ରୀତି — ସୁବୋଧ ବାବୁଙ୍କୁ ମୁଁ ଖବର ଦେଇଛି, ସେ ଏସ୍ତେ ଆସିବେ ।

ତ୍ରିଲୋଚନ — ସୁବୋଧ ବାବୁ ଆସି କ'ଣ କରିବେ ? ତାଙ୍କ କଥାରେ ମୁଁ ତିନଥର ଯାକ ଟଙ୍କା ବଢ଼େଇଛି, ଅଥଚ —

ସୁପ୍ରୀତି — ତାଙ୍କର ଦୋଷ କ'ଣ ? ସେ ତ ତୁମରି ଭଲ ପାଇଁ କହୁଛନ୍ତି । ସେ ନ କହିଥିଲେ କାରଖାନା ତ ମୋଟେ ଏଠି ହୋଇପାରି ନ ଥାନ୍ତା ।

ତ୍ରିଲୋଚନ — କାରଖାନା ହେଇ ଏଠି କ'ଣ ଲାଭ ହେଇଛି ? ଏଠି ନ ହେଇ ବରଂ ଅନ୍ୟ ଜାଗାରେ ହେଇଥିଲେ ଖୁବ୍ ଭଲ ହେଇଥା'ନ୍ତା । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଖାଲି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ

କରି ଆସିଛ । ନା, ଆଉ ହବନି । ଏ କାରଖାନା ଏଣିକି ବନ୍ଦ କରିଦବାକୁ ହବ ।

(ସୁବୋଧ ଆସିଚନ୍ତି — ତ୍ରିଲୋଚନଙ୍କ କଥାଶୁଣି ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ।)

ସୁବୋଧ—କାରଖାନା ବନ୍ଦ କରି ଦେବେ ?

ତ୍ରିଲୋଚନ—କ'ଣ ଆଉ କରିବ ? ଏମାନେ ସବୁ ମନେ କରିଚନ୍ତି କାରଖାନାଟା କାମଧେନୁ । ତା' ନ ହେଲେ ଏମାନେ ଏମିତି ହଉଥା'ନ୍ତେ ?

ସୁବୋଧ—ଆପଣ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ ନାହିଁ ।

ସୁପ୍ରୀତି—ଲୋକଗୁଡ଼ା ଯାଉ୍ଛୁ ସେଆଡ଼ୁ କହିବାରୁ ବାବା ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହେଇ ପଡ଼ୁଚନ୍ତି ।

ସୁବୋଧ—ଏ ଲୋକମାନେ ତ ଏମିତି ନ ଥିଲେ, କ'ଣ ହେଲା ଯାଁ'ଙ୍କର ?

ସୁପ୍ରୀତି—ଆପଣ ବୁଝେଇ ଦେଲେ ସେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ବୁଝିବେ ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—କିଛି ହବ ନାଇଁ । ପ୍ରଥମରୁ ଆମର ଦୁର୍ବଳତା ଧରା ପଡ଼ିଚ । ସେମାନେ ଯାହା ଯେତେବେଳେ ଦାବୀ କଲେ, ଆମର ମାନନବାଟା ଠିକ୍ ହେଇନ । ଏଣିକି ଯଦି ନ ମାନୁ ସେମାନେ ଦାଉ ସାଧିବେ ।

ସୁବୋଧ—ଦାଉ ସାଧିବେ ? କେତେଟା ଟାଉଟରଙ୍କ କଥାରେ ପଡ଼ି ସେମାନେ ମାତି ଯାଇଚନ୍ତି । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଠିକ୍ ବାଟକୁ ନେଇ ଆସିବି । ଆପଣ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ ନାହିଁ ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—କଥାଟା ଏତେ ସହଜ ନୁହେଁ ସୁବୋଧ ! ତାଙ୍କ ମନ-ଗତି ମୁଁ ଠିକ୍ ଠଉରେଇ ସାରିଲଣି, ସେମାନେ ଧର୍ମଘଟ କରିବେ ।

ସୁବୋଧ—ଧର୍ମଘଟ କରିବେ ? ଯୋଉ କାରଖାନା ପାଇଁ ମୁଁ ଦିନରାତି ଲଢ଼ି ଆସିଛି, ତା'ର ଏତେ ବଡ଼ କ୍ଷତି ମୁଁ ହବାକୁ ଦେବିନି । ଆଉ ଏ ସବୁ ମୂଳରେ କିଏ, ମତେ ତା'କୁ ଖୋଜି ବାହାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସୁପ୍ରୀତି—ସୁବୋଧ ବାବୁ !

ସୁବୋଧ—ହଁ ସୁପ୍ରୀତି ! ଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ମୋର କି ଭରସା ନ ଥିଲା ! ଲୋକମାନଙ୍କୁ କାମ ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ମୁଁ କ'ଣ ନ କରିଛି ? ଆଉ ସେଇମାନେ ମୋ' ଆଖି ଆଗରେ ଧର୍ମଘଟ କରିବେ, ଏ କଥା ମୁଁ ବରଦାସ୍ତ କରିବି ?

ତ୍ରିଲୋଚନ---ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ ତୁମେ ସବୁ ବୁଝି ପାରିବ ।

ସୁବୋଧ---ବେଶ! ଚାଲନ୍ତୁ, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପଚାରିବି, ଏ ବୁଦ୍ଧି ତାଙ୍କୁ ଦେଇଛି କିଏ ?

(ପ୍ରସ୍ଥାନ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟତ--ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ---ନମସ୍କାର ସାର ! ନମସ୍କାର ଆଜ୍ଞା !

ସୁବୋଧ---ନମସ୍କାର ! ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁ ! ଆପଣ କୁଆଡ଼େ ?

ତ୍ରିଲୋଚନ---ଆରେ କ. ଡ. ଓ ବାବୁ !

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ---ଆପଣଙ୍କ ଘର ପାଖରୁ ଖୋଜି ଆସିଲିଣି, ଏଇ ନିଅନ୍ତୁ ।

(ଖଣ୍ଡିଏ ବଡ଼ କାଗଜ ବଢ଼େଇ ଦେଲେ ସୁବୋଧଙ୍କୁ)

(କାଗଜ ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ସୁବୋଧଙ୍କ ମନ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ହେଲା)

ସୁବୋଧ — କେତେବେଳେ ଆସିଥିଲେ ସେମାନେ ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ଏଇ ଅଳ୍ପ ସମୟ ତଳେ ଗୋଟିଏ ଦରଘଟ ପତ୍ର ଆଉ ନେଇ ସେମାନେ ଏ ଦାବୀପତ୍ର ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ତିନିଦିନ

ଦସ୍ତଖତ ସଂଗ୍ରହ ହେଉଛି । ଯା’ ପଛରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଗୋଟାଏ ଚକ୍ରାନ୍ତ ଚାଲିଛି ।

ସୁବୋଧ — ଠିକ୍ କହିଛନ୍ତି, ଗୋଟାଏ ଚକ୍ରାନ୍ତ ନ ହୋଇଥିଲେ, ସମବାୟ ସମିତି ସପକ୍ଷରେ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ପୁଣି ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଦରଖାସ୍ତ ଦିଅନ୍ତେ ? ମୁଁ ଭାବିପାରୁ ନାହିଁ ଯା’ ଭିତରେ କାହାର ହାତ ଖେଳୁଛି ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ଗିରିଧାରୀ ଦାସ ।

ସୁବୋଧ — (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ) ଗିରିଧାରୀ ଦାସ ! ! ! ଯିଏ ସରପଞ୍ଚ ହବାକୁ ଯାଉଛି ? ଏ ସବୁ ମୂଳରେ ସେଇ ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ଲୋକଟାକୁ ମୁଁ ହାଡ଼େ ହାଡ଼େ ଚିହ୍ନିଛି । ପରର ଅନିଷ୍ଟ କରିବାରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ସେ । ଆଉ ଦୁର୍ନୀତି କରିବାରେ ଲୋକଟା ଧୁରନ୍ଧର ।

ସୁବୋଧ — ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ସେଇ ଏ ସବୁ କଥା କରୁଥାଏ, ତା’ର ପ୍ରତିଫଳ ତା’କୁ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ତ୍ରିଲୋଚନ — ଏ କାରଖାନା ଗଣ୍ଡଗୋଳ ମୂଳରେ ବୋଧହୁଏ ସେଇ ।

ସୁପ୍ରୀତି — ମୋର ବିଶ୍ବାସ, ସେଇ ଲୋକଟା ମଟେଇ ସବୁ କରୁଛି ।

ସୁବୋଧ — ସେଠି ପହଞ୍ଚିଲେ ସବୁ କଥା ଜଣା ପଡ଼ିଯିବ । (ତ୍ରିଲୋଚନଙ୍କୁ ଚାହିଁ) ଆପଣ ଆସନ୍ତୁ । ଚାଲନ୍ତୁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁ । କାରଖାନା ବାଟ ଦେଇ ଯିବା ।

(ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ, ସୁପ୍ରୀତି ପଦ ଚାରଣା କରୁଥିଲେ, କିଛିଟା ପରେ ଡାକିଲେ)

ସୁପ୍ରୀତି — ପୁନି ! ପୁନି !

ପୁନି — (ଭିତରୁ) ଯାଉଛି ଦେଈ । (ପୁନିର ପ୍ରବେଶ)

ସୁପ୍ରୀତି—ଦୁଧ ଦେଇ ଆସିଲୁ ?

ପୁନ୍ନା—ହଁ ଦେଈ ! ଦେଇ ଆସିଲି । ହେଲେ ସେ ପିଇଲେ ନାହିଁ ।

ସୁପ୍ରୀତି—କାହିଁକି ?

ପୁନ୍ନା—ମୋତେ କହିଲେ, ଦେଈ ନ ଆସିଲେ ମୁଁ ଜମା ପିଇବି ନାହିଁ । ଦେଈ ! ଆଗ ଅପେକ୍ଷା ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଟିକେ ଭଲ ହୋଇ ଆସିଲାଣି । କେତେ କଥା ମତେ ପଚାରୁଥିଲେ । ତମେ ନ ଯାଇଚ ବୋଲି ମନ ଭରି ଦୁଃଖ କରିଚନ୍ତି ।

ସୁପ୍ରୀତି—ମଉସା ନ ଥିଲେ ?

ପୁନ୍ନା—ହଁ, ଥିଲେ, ମତେ ପଚାରିଲେ, କ'ଣ ଦେଈ ଆସିଲେ ନାହିଁକି ? ମୁଁ କହିଲି ସେ ପଛେ ଆସିବେ ।

ସୁପ୍ରୀତି—ହଉ, ହଉ, ତୁ ଯା' ।

ପୁନ୍ନା—(ଯାଉ ଯାଉ ଫେରି ପଡ଼ି) ଦେଈ ! ଏ ଗାଁ ଲୋକ ଗୁଡ଼ା ଜମା ଭଲ ନୁହନ୍ତି ।

ସୁପ୍ରୀତି—କ'ଣ ହେଲା ?

ପୁନ୍ନା—ମୁଁ ଦୁଧ ଦେଇ ଆସିଲା ବେଳକୁ ବାଟରେ ଦୁଇଟା ଟୋକା ମୋ ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇ ମତେ କହୁଚନ୍ତି, "କ'ଣ ଦୁଧ ଦେଇ ଆସିଲ ?" "ଦେଈ ଆଜି ଆସିବେ ନାହିଁକି ?" ମତେ ଭାରି ରାଗ ଲାଗିଲା । କହିଲି—"ସେ ଆସିଲେ ନ ଆସିଲେ ତମର କ'ଣ ଗଲା ?" ମତେ ହସି[illegible], "ହଉ ! ! ଦେଖିବା ଏ ରାସଲୀଳା କେତେ [illegible] ?"

ସୁପ୍ରୀତି—ରାସଲୀଳା ?

(ଅନ୍ତରାଳରୁ ଡାକ ଶୁଭିଲା ନିତ୍ୟାନନ୍ଦର । ପୁନ୍ନାର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ବୋହୂରା, ବୋହୂରା !

ସୁପ୍ରୀତି—(ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ଦେଖି) ଭିତରକୁ ଆସନ୍ତୁ ! ନମସ୍କାର ।

—ଅଠେଇଶି—

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—(ସୁପ୍ରୀତିଙ୍କୁ ପ୍ରତି ନମସ୍କାର କଲେ)ସେ ଦିନର ସାକ୍ଷାତ ପରେ ତୁମ ଘରକୁ ଆସିବି ବୋଲି ଅନେକ ଥର ଭାବିଲିଣି, କିନ୍ତୁ ସମୟ ହଉନି ।

ସୁପ୍ରୀତି—(ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କୁ ବସିବାକୁ କହି ନିଜେ ବସିଲେ) କୁହନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ କେମିତି ଚାଲିଛି ?

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ବ୍ୟବସାୟ ଚାଲିବ କଣ ? ମୁଁ ତ ଡରିଗଲିଣି ।

ସୁପ୍ରୀତି—କାହିଁକି ?

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ଖାଲି "ବିରିମାଡ଼ ଦେଖି କୋଳଥ ଚେପା" । ମୁଁ ଶୁଣିଲି କାରଖାନାରେ ଖୁବ୍ ଗୋଲମାଲ ହେଉଛି । ଏ ଲୋକଗୁଡ଼ା କୁଆଡ଼େ କାରଖାନା ବନ୍ଦ କରି ଦବାକୁ ବସିଛନ୍ତି ।

ସୁପ୍ରୀତି—ଆପଣ କେମିତି ଜାଣିଲେ ?

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—(ହସି) ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ବସିଥିଲେ ବି ଲକ୍ଷେ ଯୋଜନର ଖବର 'ସେ ଜାଣିପାରେ, ତା' କ'ଣ ତୁମକୁ ଅଜଣା ଅଛି ?

ସୁପ୍ରୀତି—ହଁ, ଏଠିକାର ଲୋକଗୁଡ଼ା ଆଦୌ ଭଲ ନୁହନ୍ତି ।

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ତା' ହେଲେ ମୁଁ ତ ବଡ଼ ଭୁଲ୍ କରିଛି । ଏ ଗାଁରେ ଖଣି କରିବାର ଆଦୌ ଉଚିତ ନ ଥିଲା । ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମାଧାନର ବାଟ କ'ଣ ?

ସୁପ୍ରୀତି—ସମାଧାନ ଆଉ କ'ଣ ? ସୁବୋଧ ବାବୁଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ବାବା କାରଖାନାକୁ ଯାଇଛନ୍ତି ।

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ମୁଁ କହିବି ଏ ସବୁ ମୂଳରେ ହଉଛି ସୁବୋଧ ।

ସୁପ୍ରୀତି—ଛି ଆପଣ କ'ଣ କହୁଛନ୍ତି ? (ବିରକ୍ତିରେ)

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ମୁଁ ଠିକ୍ କହୁଛି ।

ସୁପ୍ରୀତି—ଆପଣଙ୍କର ଅନୁମାନ ଭୁଲ୍ । ସୁବୋଧ ବାବୁ ଏ କାରଖାନାର ଶତ୍ରୁ ନୁହନ୍ତି, ମିତ୍ର ।

ନିତ୍ୟା — ମୁଁ ତାକୁ ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ତ କହୁନାହିଁ ?

ସୁପ୍ରୀତି — ଆଉ ତେବେ ଆପଣ କ'ଣ କହୁଚନ୍ତି ?

ନିତ୍ୟା — ଏ ଗାଁରେ କାରଖାନା କରିବା ପାଇଁ ମତେଇବା କ'ଣ ସୁବୋଧର ଭୁଲ୍ ହୋଇନି ? ସେ କ'ଣ ଜାଣି ନ ଥିଲା ତା' ଗାଁ ବାଲାଙ୍କ କଥା ? ସବୁ ଜାଣି ଶୁଣି କାହିଁକି ସେ ଅକ୍ଲାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କରି କାରଖାନା ଠିଆ କଲା ? ଏଥିପାଇଁ ସୁବୋଧ କ'ଣ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଦାୟୀ ନୁହେଁ ?

ସୁପ୍ରୀତି — ଆପଣ ସୁବୋଧ ବାବୁଙ୍କୁ ଭୁଲ୍ ବୁଝିଛନ୍ତି । ସେ ଗାଁ ବାଲାଙ୍କ କଥା ଜାଣିଥିଲେ, କାରଖାନା ଏଠି କେବେ କରେଇ ଦେଇ ନ ଥା'ନ୍ତେ, ଏଇଟା ମୋର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ।

ନିତ୍ୟା — ଛାଡ଼, ଆମ ଭିତରେ ତର୍କ କରି କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । କିପରି ସମାଧାନ ହେବ ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ହେବ । ଆସ ନା, କାରଖାନାରେ କ'ଣ ହଉଚି, ଦେଖି ଆସିବା ।

ସୁପ୍ରୀତି — ବାବା ଗାଡ଼ି ନେଇ ଯାଇଚନ୍ତି ।

ନିତ୍ୟା — ଆରେ ସେଥିପାଇଁ କ'ଣ ତୁମ ଯିବା ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ ? ଆସ, ମୋ ଗାଡ଼ି ବାହାରେ ଅଛି ।

ସୁପ୍ରୀତି — ନା ନା, ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ଆପଣ ଯା'ନ୍ତୁ ।

ନିତ୍ୟା — ବେଶ୍ ! ଠିକ୍ ଅଛି । ମୁଁ ଦେଖେଁ ସେଠି କ'ଣ ହେଲା । ମୁଁ ପୁଣି ଆସିବି ! (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ସୁପ୍ରୀତି — (ନିତ୍ୟାନନ୍ଦର ଯିବା ବାଟକୁ ଚାହିଁ କହୁଚନ୍ତି) ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ ! ଆପଣ ଯେତେ ରଙ୍ଗ ବଦଳେଇଲେ ବି ସୁପ୍ରୀତି ଆପଣଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବାରେ କେବେ ଭୁଲ୍ କରିବ ନାହିଁ ।

(ପୁମା, ପୁମା ଡାକି ଡାକି ଭିତରକୁ ଗଲେ)

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

[ଗିରିଧାରୀଙ୍କ ଅଳନ୍ଦ]

(କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ଆସିଲେ ଗିରିଧାରୀ, ସପନ ଓ ପଧାନ)

ଗିରି—(ହସି ହସି) ଏବେ ଚିହ୍ନିଲ ତ ?

ସପନ—ତା' ମନରେ ଏତେ କଥା ଅଛି ବୋଲି ଆମେ କେମିତି ଜାଣିବୁଁ ?

ପଧାନ--ଆମେ ସିନା ଭାବିଥିଲୁ, ଆମ ପକ୍ଷିଆ ହୋଇ କହିବ--ଦେଖିଲୁ ବେଳକୁ ଗୋଟା ପଣେ ମାଲିକର ।

ଗିରି--ସେଇ କଥା ମୁଁ ଆଗରୁ କହୁଥିଲି । ତମର ବିଶ୍ୱାସ ହଉ ନ ଥିଲା । ଏବେ ବୁଝିଲ ? ମୁଁ ଚାହୁଁଥିଲି ଏ ଅଂଚଳରେ କ୍ଷୁଦ୍ରଶିଳ୍ପ ହବ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ କଳ୍ପିତ ରାମରାଜ୍ୟ ପାଇଁ ଦରକାର ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ।

ପଧାନ--ମଉସା, ତମ କଥା ନ ମାନି ଆମର ଏ ଦଶା ।

ଗିରି--ମୋ କଥା କିଏ କେବେ ଶୁଣିଲ ! ପଞ୍ଚାୟତ ନିର୍ବାଚନ ବେଳେ ସୁବୋଧ ପାଇଁ କି ବକ୍ତୃତା ! କି ପ୍ରଚାର ! ଏବେ ପାଇଲ ?

ସପନ--ସେ ପଛ କଥା ମନେ ପକାଇ ଆଉ ରାଗ ରଖିଲେ ହବ ? ଏ ବେଳରେ ତୁମେ ଯଦି ସାହା ନ ହବ ଆମେ ଭାସିଯିବୁ—

ଗିରି--ଆରେ ତୁମେ ସିନା ସୁବୋଧ କଥାରେ ପଡ଼ି ମତେ ଧୋକ୍କା ଦେଲ, ହେଲେ ମୁଁ କଣ ମୋ ଗାଁ ବାଲାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିବି ?

ପଧାନ—ଆଜି ଭଲ କିଏ, ଭେଲ କିଏ ଜଣା ପଡ଼ିଗଲା । ଏଣିକି ତମେ ଯାହା କହିବ, ଆମେ ସେଇଆ କରିବୁଁ ।

ଗିରି — ତୁମେ ସବୁ ମିଶି ମୋ' ହାତମୁଠାକୁ ଟାଣ କର, ଦେଖିବ, ଗୋଟା ଫୁଟ୍‌କରେ ମୁଁ ସୁବୋଧକୁ ଉଡ଼େଇଦେବ ।

ସପନ — ଦେଖ ମଉସା, ଆମେ କ'ଣ କରୁଚୁ ? ତମେ ଖାଲି ଆମ ପଛରେ ଠିଆ ହୁଅ । ଦେଖିବା, ମାଲିକ ମଜୁରି ବଢ଼ଉଚ କି ନାହିଁ ?

ଗିରି — ଆହେ ଦେଖ ହେ, ଏ ଗାଁବାଲାଙ୍କ ଭୋଟ ପାଇ ଆଜି ତୁ ବଡ଼ ହେଇଚୁ, ଶେଷରେ ତାଙ୍କର ବେକରେ ଛୁରୀ ଦବାକୁ ବସିଚୁ ?

ସପନ — ତମେ ସରପଞ୍ଚ ହେଇଗଲେ ଆମର ଆଉ ଭାବନା କ'ଣ ? ତମେ କହିଲ ବୋଲି ସିନା ସେ ଦିନ ଲେଖାରେ ଦସ୍ତଖତ୍ ଦେଲୁ ।

ପଧାନ — ଆଜି ଯଦି କହିବ, ଗୋଟାଏ କ'ଣ, ଶହେଟା ଦସ୍ତଖତ କରିବାକୁ ଆମେ ରାଜି ଅଛୁଁ ।

ଗିରି — ସାବାସ୍ ! ମୁଁ ଏତିକି ଚାହୁଁଥିଲି । (ଏହି ସମୟରେ ରସ ବାହାରୁ ଭେଣେଇଁ ଭେଣେଇଁ ଡାକି ଡାକି ପ୍ରବେଶ, ସପନ ଓ ପଧାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ରହିଗଲା) କ'ଣ କି ରେ ? (ରସ ଆଖି ଠାରିଦେଲା) ଆଚ୍ଛା ଆଚ୍ଛା, ତମେ ସବୁ ଯାଅ । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଡକେଇବି । ଖବରଦାର, ଏ କଥା ଯିମିତି ପଦାରେ ନ ପଡ଼େ ।

ସପନ — ଦେଖିବନି ମଉସା ।

ଗିରି — ଆଚ୍ଛା ତୁମେ ସବୁ ଯାଅ । (ସପନ ଓ ପଧାନଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ) କିରେ ରସ ! କ'ଣ ଭାରି ତ ଖୁସି — କ'ଣ ହେଇଚି ?

ରସ — (ଗଦଗଦ ହେଇ) ଭେଣେଇଁ, ରଙ୍ଗଲତା ଆସୁଚି —

ଗିରି — କ'ଣ ସେଇ ବେଙ୍ଗବଣି କନ୍ୟା ?

ରସ — ହଁ ଭେଣେଇଁ । ବଡ଼ ଢଙ୍ଗରେ ଆସୁଚ ।
ଗିର — ଏଇ ରଙ୍ଗଲତା ସାଙ୍ଗରେ ତୋ' ବାହାଘର ପକେଇଥିଲି —
ରସ — (ଖୁସି ହୋଇ) ସତରେ ଭେଣେଇଁ ?
ଗିର — ମା ତା'ର କହିଲା — ଝିଅ ମୋ'ର ପାଠ ପଢ଼ିବ । ଏବେ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ଆଉ ବ. ଡ଼. ଓ. ଙ୍କ ପାଖରେ ଭଲ ପାଠ ପଢ଼ୁଚି ।
ରସ — ଭେଣେଇଁ, ଏଇନେ ସେ ଆସୁଚ । ତାଙ୍କୁ ପଗ୍ଟରିଲେ ହୁଅନ୍ତା ନି ?
ଗିର — କି ରେ ଟୋକା, ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ କ'ଣ ତରଳିଗଲୁଣି ! ତା' କଥା ଛାଡ଼ । ସେ ଦୋସରା ରାସ୍ତା ଧରିଲାଣି ।
ରସ — ଏମିତିଗୁଡ଼ାଏ କ'ଣ କହୁଚ ମ ? ବାହାଘର ଆଗରୁ କିଏ କ'ଣ କରିଚି, ସେ କ'ଣ ଧରା ହୁଏ ?
ଗିର — ନାଇଁ — ଧରା କାହିଁକି ହବ ? ସେ ରୋଜଗାର କରୁଛି ! ହଇ ରେ ସେ ତ ମାଟ୍ରିକ ପାଶ କରିଚି, ତୁ ତ ଶ୍ରୀଅକ୍ଷର ବିବର୍ଜିତ । ତାଙ୍କୁ କ'ଣ ବାହା ହବୁ ବୋଲି ହମ ହମ ହଉଚୁ ? ବୁଝିଲୁ — ସେ ହଉଚି ସେବିକା, ଦେଶପାଇଁ ସେ ବିକା ହୋଇଚି । ହେଲେ କିଣିବା ତାକତ ତୋର ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଗରାଖ ଅଛନ୍ତି ।
ରସ — (ଠାରି ଦେଇ) ହେଇଟି ଆସିଗଲା ।

(ରଙ୍ଗର ପ୍ରବେଶ)

ଗିର — (ରଙ୍ଗକୁ ଦେଖି) ଆରେ, ରଙ୍ଗ ! କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଆସିଲୁ ?
ରଙ୍ଗ — ତୁମରି ପାଖକୁ ।
ରସ — ହଁ, ଭେଣେଇଁ ତ ଏଇନେ ତୁମରି କଥା କହୁଥିଲେ ।
ଗିର — (ଆକଟ କରି) ଚୁପ୍ ହୋ ।

ରଙ୍ଗ—ଦାଦା, ତୁମେ କୁଆଡ଼େ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମନା କରି ଦେଇଚ ମତେ କେହି ଘରେ ପୂରେଇ ଦେବେ ନାହିଁ ।

ଗିରି—ମୁଁ ମନା କରିଚି ? ଏ କଥା ତତେ କିଏ କହିଲା ? (କଥା ବୁଲେଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ)

ରଙ୍ଗ—ସମସ୍ତେ କହୁଚନ୍ତି, "ମହିଳା ସମିତି" କୁଆଡ଼େ ଏ ଗାଁରେ ରହିବ ନାହିଁ ।

ଗିରି—ଆରେ ମୋ ନାଁରେ ତ କେତେ ଲୋକ କେତେ କଥା କହୁଚନ୍ତି । ଆଚ୍ଛା ଛାଡ଼ ସେ କଥା । କ'ଣ ଜିପ୍‌ରେ ଆସିଲୁ ?

ରଙ୍ଗ—ନାଇଁ, ସାଇକଲରେ ।

ରସ—(ଚମକି ପଡ଼ି) ତମେ ନିଜେ ସାଇକେଲ ଚଲେଇ ଆସିଲ ?

ଗିରି—ଓହୋ ! ସେ ନିଜେ ସାଇକଲ ଚଲେଇ ଆସୁ ବା କାହା ସାଇକେଲ ପଛରେ ଡବଲ ରାଇଡ଼ିଂରେ ଆସୁ, ସେଥିରେ ତୋର କ'ଣ ଯାଏ ଆସେ ? ଯା'ଏଠୁ । ଆରେ ସେ କାଳ ଆଉ କ'ଣ ଅଛି ! ଗଜଗମନୀମାନେ ହଜିଗଲେଣି । ଏଣିକି ଖାଲି ସାଇକେଲବାହିନୀ, ମଟରଧାରିଣୀ, ଜିପ୍‌ଶୋଭିନୀମାନେ ପଣ ପଣ ହେଲେଣି । କାହିଁକି ମା ଜିପ୍‌ରେ ଆସିଲୁନି ?

ରସ—ଭେଣେଇଁ, ତମେ ପରା ସେଦିନ କହୁଥିଲ, ଜିପରେ ବସିଲେ ଯୋଉ ପବନ ସେଥିରେ ଚରିତ୍ର ଆଉ ରହିବନି, ଶୂନ୍ୟେ ଶୂନ୍ୟେ ଉଡ଼ିଯିବ ।

ଗିରି—ଚୁପ୍ କର । ମୁଁ କ'ଣ କହୁଥିଲି, ତୁ କ'ଣ ବୁଝିଲୁ ? ଆରେ ଝିଅ ପିଲା ବାହାରେ ବୁଲିଲେ, ତା' ଚରିତ୍ର ବିଷୟରେ ଲୋକେ ନିନ୍ଦା କରିବେ । କିଏ ତାଙ୍କ ପାଟିରେ ବାଡ଼ ବନ୍ଧା ଦବ ?

ରସ—ବାହାରେ ବୁଲିଲେ ତ ଚରିତ୍ର ରହିବ ନାହିଁ—

ରଙ୍ଗ—ଆଜ ଘର ଭିତରେ ତାଲା ପକେଇ ରଖିଲେ ଚଳନ୍ତ ରହିବ ନା ?

ଗିର—ତୁ ସେ ରସ କଥାରୁ କ'ଣ ପାଇବୁ ରଙ୍ଗ ? ସେଇଟା ମୂର୍ଖଟା । ମୁଁ ତତେ ଡକେଇପଠେଇଥାନ୍ତି । ଯୋଗକୁ ତୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଇଚୁ ।

ରଙ୍ଗ—ମୋ'ଠି କ'ଣ କାମ ଥିଲା ?

ଗିର—ନାଇଁ, ତୁ କୁଆଡ଼େ ଟାଇପ୍ ଜାଣିଚୁ ପରା ?

ରଙ୍ଗ—ହଁ, କାହିଁକି ?

ଗିର—ନାଇଁ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ମହିଳା ଟାଇପିଷ୍ଟ ଦରକାର ଅଛି ଯେ, ମୁଁ ତୋ ନାଁଟା ସୁପାରିଶ କରି ଦେଇଚି । ସେ କହନ୍ତି—ଟାଇପ୍ କାମଟା କୁଆଡ଼େ ମହିଳାଙ୍କ ହାତରେ ଖୁବ୍ ଭଲ ହୁଏ ।

ରଙ୍ଗ—ମତେ ବେଳ କେତେବେଳେ ମୁଁ ଯାଇ ଟାଇପ୍ କରିବ ?

ଗିର—କାହିଁକି, ରାତିବେଳା ? ଅଫିସ କାମ ତ ରାତିରେ ନାହିଁ । ସେତିକିବେଳେ ଯାଇ ଟାଇପ୍ କରିଦବୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପାଇଁ ଯାଉଥା । ଭଲ ଲାଗିଲେ ସେହିକା କାମ ଛାଡ଼ିଦବୁ ।

ରଙ୍ଗ—କାହା ପାଖରେ ?

ଗିର—ଏଇମ, ଆମ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟରଙ୍କ ପାଖରେ । ଆଃ ! ଦେବପ୍ରତିମା ଲୋକ ତ ! ଯା—ଭାଗ୍ୟରେ ଥିଲେ ଏମିତିଆ ଜାଗା ମିଳେ ।

ରଙ୍ଗ—କିନ୍ତୁ ମୁଁ.........

ଗିର—ଆରେ—ତୁ ତ ଗଜଗମନୀ ନୋହୁ । ତୁ ସାଇକେଲବାହିନୀ ସାଇକେଲଟା ମାରିଦେଇ ବୁଲି ଆସିବୁ ।

ରସ — ଭେଣେଇଁ, ତମେ ତା'ଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଉନା ?

ଗିର — ସେ ପରା ସାଇକେଲରେ ଯିବ ?

ରସ — ତମେ ତାଙ୍କ ପଛରେ ବସି ଚାଲଯାଉନ ?

(ରଙ୍ଗ କଟମଟ କରି ଚାହିଁଲେ)

ଗିର — ତୁନି ହୋ । ତୁ ଯା' ରଙ୍ଗ, ଯା—ଯା କଥାରୁ କ'ଣ ପାଇବୁ ? ବେଳ ଯାଇଲେ ଯିବୁ ।

ରଙ୍ଗ — ଆଚ୍ଛା, ମୁଁ ତା' ହେଲେ ଆସୁଚି ।

(ରଙ୍ଗର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ରସ — ଭେଣେଇଁ, ତମେ ତ ବେଶ୍ ଲୋକ । ସବୁ କଥା ତା' ନାଁରେ କହି ଶେଷରେ—

ଗିର — ତୁନି ହୋ । କାଲିକା ଲେଣ୍ଡି, ତୁ କ'ଣ ବୁଝିବୁ ? ସାତଘାଟ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିଲେ ବି ଗିରଧାରୀ ଦାସର ପତ୍ତା ତୁ ପାଇବୁ ନାହିଁ ।

(ନରମଣି କହି କହି ପ୍ରବେଶ କଲେ)

ନରମଣି — ଗୋଟାଏ ମାଇକିନା ପାଟି ଶୁଭୁଥିଲା । କିଏ ଆସିଥିଲା କି ?

ରସ — ଅପା, ଭେଣେଇଁ ପରା ରଙ୍ଗଲତାକୁ ଡାକି ତା ସାଙ୍ଗରେ ହସ ଖୁସି ହେଉଥିଲେ—

ନରମଣି — ସତେ ! ! ତା' ନାଁଆ ପଡ଼ିଲେ ତ ଚୁଲା ଖାଉଚନ୍ତି, ଆଜି ତାକୁ ଘରକୁ ଡାକି ଠାକୁଠାପରା, ହସ ଖୁସିରେ ଦାନ୍ତ କାଢୁଚ ।

ଗିର — ନରମଣି ! ତମେ ଏ ପଲିଟିକ୍ସ କଥା ମୋଟେ ବୁଝିପାରିବନି ତମେ ବରଂ ହାଣ୍ଡିଶାଳକୁ ଯା' ।

ନରମଣି — ନାଇଁ — ମୁଁ କୁଆଡ଼ୁ ବୁଝିବ ? ଇଆଡ଼େ ଗାଁ ସାବ
ମନା କରିଦେଇଚ, ରଙ୍ଗଙ୍କୁ କେହି ଘରେ ପୁରେଇବେ ନାହିଁ,
ଏଣେ ନିଜ ଘରକୁ ଡକେଇ ଖୁସି ଗପ ଚାଲିଚି ।

ରସ — ମୁଁ କହିଲି ଯେ — ମତେ ପରା ଧିକ୍କାର ଉଠୁଛନ୍ତି ।

ଗିରି — ରସ ! !

ନର — ତୋ' ଭେଣେଇଙ୍କ ମୁଁ ଠିକ୍ ଚହ୍ନିଚି । ସେ ସୁବୋଧ ରଙ୍ଗ
ସାଙ୍ଗରେ କଥା ହଉଥିଲା ବୋଲି ଯୋଉ ରାଗ, ଯୋଉ ପାଟି —
ଖାଲି ଘର କମ୍ପାଉଥିଲେ । ଏବେ ନିଜେ ପଞ୍ଚାୟତରେ ପଶି…

ରସ — ରଙ୍ଗଙ୍କୁ ଡକେଇ, କଥା ଭାଷା କରି………

ଗିରି — ଚୁପ୍ କର । ତୁମେ ଭାଇ ଭଉଣୀ ମୋତେ ଆକଟ କରିବ ?

ନର — ତୁମେ ଏମିତି କୋଉ ଲାଟସାହେବ ଯେ ତୁମ କଥାରେ
ଚୁପ୍ ହେଇଯିବୁ । ସବୁବେଳେ ସେଇ ସୁବୋଧର କଥା,
ସୁବୋଧର ନିନ୍ଦା —

ଗିରି — ଖବରଦାର, କହୁଚି ନରମଣି ! ସେ ସୁବୋଧର ନାଁ ଆଉ
ମୋ ଆଗରେ ଧରିବ ନାହିଁ, ମୁଁ କାହାରି ନୁହେଁଟି ?

ରସ — ଅପା ! ଭେଣେଇଁ କ ସବୁ କହିବୁ, ହେଲେ ସେ ସୁବୋଧର
ନାଁ କହିବୁ ନାହିଁ ।

ନର — ହଁ, ଗୁରୁଙ୍କ ମରମ କହି ଦେଲାରୁ ବାଧୁଚି । ସୁବୋଧ ରଙ୍ଗ
ସାଙ୍ଗରେ କଥା ହେଲା ବେଳକୁ ସେ ହେଲା ଖରାପ ଲୋକ,
ତୁମେ ନିଜ ଘରକୁ ଡାକି ଖୁସି ଗପ କରୁଚ, ସେଇଟା ଆଉ
ଖରାପ ନୁହେଁ — ତୁମେ ତ ବୁଢ଼ାଟିଏ ହେଇ ଏଡ଼େ ରସିକ,
ଆଉ ସେତ ଟୋକାଟା………

ରସ — ଥୁ —

ଗିର — ତୁମେ ସବୁବେଳେ ଯିମିତି ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଲଗେଇଲେ ଏ ଘରେ ନିଆଁ ଲଗେଇ ଦେଇ ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଯିବି ।

ନର — ହଉ ହେଲା । ଆଉ ଥରେ ସେ ମାଇକିନାକୁ ଏ ଘରେ ମୁଁ ଦେଖେଁ, ତୁମ ସରପଞ୍ଚପଣିଆ ଯଦି ଛଡ଼େଇ ନ ଦେଇଚି, ମେ ନାଁ । ନରମଣି ନୁହେଁ । (ଦୁମ୍ ଦୁମ୍ ହେଇ ଚାଲିଗଲେ)

ଗିର — (ନରମଣିଙ୍କ ଯିବା ବାଟକୁ ଚାହିଁ) ଦେଖୁଚୁ ଦେଖୁଚୁ ରସ ! ତୋ' ଅପା ସୁବୋଧକୁ ସମର୍ଥନ କରି କିମିତି ମାଚିଂ ପୋଜରେ ଚାଲିଗଲା ! ଆଚ୍ଛା ମୁଁ ବି କହି ଦଉଚି ଆଉ ଦିନେ ଯଦି ସୁବୋଧର ନାଁ ମୋ ଆଗରେ କିଏ ଧରିଚି ତା ହେଲେ ତାର ଦିନେ କି ମୋର ଦିନେ । ଆରେ — ତିଙ୍କିଙ୍କୁ କାଠ ମନେ କରିଛନ୍ତି ! (ରାଗରେ ବାହାରକୁ ଚାଲିଗଲେ)

ରସ — ଏଁ ! ଭେଣେଇଁ ! ଭେଣେଇଁ, ଆରେ ଶୁଣ । ଇଏ ଇଆଡ଼େ, ସିଏ ସିଆଡ଼େ । (ଅପା ଅପା, ଡାକି ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲା)

***

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ

(ସୁବୋଧଙ୍କ ଘର—ଘରେ ସାଜସଜ୍ଜା ବିଶେଷ ନାହିଁ । ସରଳା ଏକ ଧ୍ୟାନରେ ଠାକୁରଙ୍କ ଫଟୋ ଖଣ୍ଡିଏ ଧରି କହୁଥାଏ)

ସରଳା — ଠାକୁରେ ! ତୁମେ ମୋ' ବୋଉକୁ ଡାକି ନେଲ, ତା'କୁ ପଠେଇ ଦଉନା କାହିଁକି ? ତାକୁ ନ ଦେଖିଲାରୁ ମତେ ଘାରି କାନ୍ଦ ମାଡୁଚି, ସିଏ ନ ଆସିଲେ ମତେ କିଏ ଖୋଇଦେବ କହିଲ ? କୁହ ଠାକୁର, କୁହ, କୋଉଦିନ ସେ ଆସିବ ? (ବିଶ୍ୱନାଥଙ୍କ ପ୍ରବେଶ । ସରଳାକୁ ଇମିତି ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ଟିକେ ରହିଗଲେ ।)

ବିଶ୍ୱ — କାହା ସାଙ୍ଗରେ କଥାଭାଷା କରୁଚୁ ମା ?

ସରଳା — ଠାକୁର ସାଙ୍ଗରେ ପରା !

ବିଶ୍ୱ — ଭଲ ମା ଭଲ । ହଁ, ସେଇ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଡାକ ମା, ସେଇ ତୋ' ଡାକ ଶୁଣିବେ । କହ, "ଠାକୁରେ – ମୋ' ଦେହ ଭଲ କରିଦିଅ ।"

ସରଳା — ମୋ'ର କ'ଣ ହେଇଚି କି ଠାକୁର ଭଲ କରି ଦେବେ ? ବାପା ମ ! ମୁଁ ଠାକୁରଙ୍କୁ କହୁଚି, ସେ ମୋ ବୋଉକୁ ପଠେଇଦେବେ ।

ବିଶ୍ୱ — (ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛୁ) ହଁ ମା ।

ସରଳା — ବାପା ! ବୋଉ ଆସିବ ନାହିଁ ?

ବିଶ୍ୱ — ଆସିବ ମା, ଆସିବ । ତୁ ଖାଲି ସେଇ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଡାକ୍ ମା । ଛନ୍ଦ, କପଟ, ମାୟା କିଛି ତୋର ନାହିଁ । ତୁ ଡାକିଲେ ସେ ପଥର ଦିଅଁର ପଥର ମନ ନିଶ୍ଚୟ ତରଳିଯିବ । (ଆଖି ଛଳଛଳ ହେଇ ଆସିଲା)

ସରଳା — ଏଁ, ବାପା, ତୁମେ କାନ୍ଦୁଚ ?

ବଶ୍ୱ — ନାଇଁ ମା, (ଲୁଚେଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର) ମୁଁ କାନ୍ଦବ କାହିଁକ ?

ସରଳା — ନାଇଁ, ତୁମର କ'ଣ ହେଇଚ କୁହ ?

ବଶ୍ୱ — ନାଇଁ ମା, ମୋର କାହିଁ କ'ଣ ହେବ ? ତୁ ଯା' — ଭିତରକୁ ଯା ।

ସରଳା — ବାପା ! ସେ କାହିଁ କମା ଆସୁନାହାନ୍ତି ?

ବଶ୍ୱ — କଏ ?

ସରଳା — ସେଇମ, ମୋ' ପାଖକୁ ଯେ ଖାଇବା ଜନଷ ପଠଉଚନ୍ତି ।

ବଶ୍ୱ — ଏଁ — ତୋ'ର ତା'ହେଲେ ସବୁକଥା ମନେ ରହୁଚ ? ଭଗବାନ କ'ଣ ସତରେ ମୋ ଡାକ ଶୁଣି ତତେ ଭଲ କର ଦେଇଚନ୍ତି ?

ସରଳା — ମୋର କ'ଣ ହେଇଚ କ ? ସେ ସିନା ମତେ ମଠରେ ଚଢ଼େଇଦେଲେ ।

ବଶ୍ୱ — ପାଗଳ ! କେବେ ଆଉ ଭଲ କଥା କହିବୁ ? (ବାହାରୁ ପଧାନର ଡାକ ଶୁଭିଲ)

ପଧାନ — ମଉସା ଘରେ ଅଛନ୍ତି ?

ବଶ୍ୱ — କଏ ? ଭିତରକୁ ଆସ । (ପଧାନ ଆସିଲ)

ସରଳା — ବାପା ! ସେ କାହିଁକ ଆମ ଘରକୁ ଆସିଲେ ?

ବଶ୍ୱ — ତୁ ଯା ମା, ଭିତରକୁ ଯା ।

ସରଳା — ତୁମେ ଚଞ୍ଚଳ ଆସ, ମତେ ଖୋଇଦବ ।

ବଶ୍ୱ — ହଉ — ତୁ ମା ଯା, ମୁଁ ଯାଉଚ । (ସରଳା ଗୁଲଗଲ) କୁଆଡ଼େ ଆସିଲ ପଧାନେ ?

ପଧାନ—ସିଆଡ଼ୁ ତ ସବୁ କଟିଗଲା । ଭାବଲି, ଯାଏଁ, ଦେଖେଁ, ମଉସା କ'ଣ କହୁଚନ୍ତି ?

ବିଶ୍ୱ—କ'ଣ କଟିଗଲା ?

ପଧାନ—ତୁମେ ଜାଣି ନ ଥିବ ଯେ ମୁଁ ଆଉ ବେଶୀ କ'ଣ କହିବି ।

ବିଶ୍ୱ—ମୁଁ ଜାଣିଥିଲେ ତୁମକୁ ପଚାରନ୍ତି କାହିଁକି ? କ'ଣ ହେଇଚି କହ ।

ପଧାନ—ଚେୟାରମ୍ୟାନ ହବା ପରେ ସୁବୋଧବାବୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭୁଲିଗଲେ ।

ବିଶ୍ୱ—ସୁବୋଧ ଗାଁବାଲାଙ୍କୁ ଭୁଲିଗଲା ? ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! !

ପଧାନ—ତୁମେ ବିଶ୍ୱାସ କର ନ କର, କଥାଟା କିନ୍ତୁ ପୂରାପୂରି ସତ, ଆମେ ସବୁ ମଳମୁଣ୍ଡିଆ ଗାଉଁଲି ମୂର୍ଖଲୋକ । ଆମ କଥା ସୁବୋଧବାବୁ ଶୁଣିବେ କାହିଁକି ? ସେ ବଡ଼ ଲୋକ—ଚେୟାରମ୍ୟାନ···

ବିଶ୍ୱ—ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ତୁମେମାନେ ତାକୁ କରିଚ । ସେ ତ ପ୍ରଥମରୁ ରାଜି ହଉ ନ ଥିଲା ।

ପଧାନ—ହଁ, କଥା ତ ସେଇଠି । ଅଣ୍ଟିରୁ ଛୁରୀ ଏଇନେ ତଣ୍ଟି କାଟୁଚି । ଯାହାକୁ ନେତା ମାନି ଆମେ ଗାଦିରେ ବସେଇଲୁ, ସେଇ ଶେଷରେ ଆମକୁ ଧୋକ୍କା ଦେଲା ।

ବିଶ୍ୱ—(ପଧାନ କଥାରେ ଆଘାତ ପାଇ) ଏ ତୁମେ କ'ଣ କହୁଚ ? ଗାଁ ପାଇଁ ଚାକରୀବାକରୀ ଛାଡ଼ି, ପାଠପଢ଼ୁଆ ପିଲାଟା ହାଡ଼ମାଟି ହାଡ଼ରେ ଲଦି ପଡ଼ିରହିଲା । ଗାଁର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ଦିନରାତି ସେ ପାଗଳ । ଅଥଚ—ତୁମେ କହୁଚ ସେ ତୁମକୁ ଧୋକ୍କା ଦେଲା !

ପଧାନ—ନିଜ ପୁଅ ଦୋଷ କ'ଣ କାହା ଆଖିରେ ପଡ଼େ, ନା ତୁମ ଆଖିରେ ପଡ଼ିବ ? ତୁମେ ଇମିତି କହିବ ବୋଲି ସମସ୍ତେ କହୁଥିଲେ, ହେଲେ ମୁଁ କହିଲି ଯାଏଁ, ଦେଖେଁ, ମଉସା କଣ କହୁଚନ୍ତି ?

ବିଶ୍ୱ—ଆଚ୍ଛା, ସେ ତୁମର କ'ଣ କ୍ଷତି କରଚି ?

ପଧାନ—ନାଁ, କ୍ଷତି ଆଉ କ'ଣ କଲେ ? ସବୁ ଲାଭ କରୁଛନ୍ତି ।

ବିଶ୍ୱ—ଏ ବଙ୍କାଟଙ୍କା କଥାରୁ ମୁଁ କିଛି ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ, ଯାହା କହୁଚ ମତେ ସଫା କରି କୁହ । ସୁବୋଧ ତମର କ'ଣ ଖରାପ କରି ପକେଇଚି ?

ପଧାନ—ଖରାପ ଆଉ କ'ଣ କରିଚନ୍ତି ? ସେ କଥା ଆହୁରି ବୁଝେଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ? ତୁମେ ପରା ନିଜେ ମନା କରୁଥିଲ ଏ ଗାଁରେ କାରଖାନା ହେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ହେଲେ, ସେ କ'ଣ ମାନିଲେ ? ଗାଁର ଛାତି ଉପରେ ଡେକ୍ଚି କାରଖାନା ଠିଆ କଲେ ।

ବିଶ୍ୱ—ଗାଁରେ କାରଖାନା ହେଲାରୁ ଗାଁବାଲାଙ୍କର କ'ଣ କ୍ଷତି ହେଇଚି ? ତୁମେ ସବୁ ପରା କାମ ଖଣ୍ଡେଖଣ୍ଡେ ପାଇଁ କଲିକତା ଯିବାକୁ ବସିଥିଲ ? ଏଠି କାରଖାନା ହେଲାରୁ ସିନା—

ପଧାନ—ହଁ ମ, ଆମେ ଆଉ କାମ ପାଇ ନ ଥା'ନ୍ତୁ ! ଏଠି କାମ କରିବା ଯାହା, ପେଟରେ ଓଦାକନା ଦେଇ ଶୋଇବା ସେଇଆ । ଏତେ କମ୍ ଦରମାରେ—

ବିଶ୍ୱ—ସୁବୋଧ କ'ଣ ତୁମକୁ ଦରମା ଦେଇଥା'ନ୍ତା ?

ପଧାନ—ହଁ, ଏତେବେଳେ ଘଏଣ୍ଟି ଉପରକୁ ଆସିଲ । ସୁବୋଧବାବୁ ମୁଣ୍ଡ ନ ପୁରେଇଥିଲେ ମାଲିକଠୁଁ ଆମେ ଟଙ୍କାଟା ଠିକ୍ ଆଦାୟ କରିଥା'ନ୍ତୁ ।

ବିଶ୍ୱ—ସୁବୋଧ ତା'ହେଲେ କ'ଣ……

ପଧାନ—ହଁ, ତାଙ୍କର ଯୋଗୁଁ ତ ଆମେ କିଛି ପାଇ ପାରିଲୁ ନାହିଁ ।

ବିଶ୍ୱ—ତା'ର ସେଥିରେ ଲାଭ କ'ଣ ? (ସୁପ୍ରୀତି ଆସିଚନ୍ତି)

ସୁପ୍ରୀତି—ନମସ୍କାର ମଉସା ! ସରଳା କାହିଁ ?

ବିଶ୍ୱ—ଭିତରେ ଅଛି ମା ! ଯା—ଯା । (ସୁପ୍ରୀତି ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଧାନ—(ସୁପ୍ରୀତି ଯିବା ବାଟକୁ ଚାହିଁ ହସି) ହେ-ହେ ଏଥିରୁ କ'ଣ କିଛି ବୁଝିପାରୁନ ତମ ପୁଅ କ'ଣ ଲାଭ ପାଇଲେ ?

ବିଶ୍ୱ—ପଧାନ ! ତୁମେ କ'ଣ କହୁଚ ?

ପଧାନ—କ'ଣ ଆଉ କହିବି ? ଆମ ଭଳି ଗରିବ ମଳମୁଣ୍ଡିଆଙ୍କ ତଣ୍ଟି ନ ଚପିଲେ ଏ ହସଖୁସି, ମିଳାମିଶା, ମଟରବୁଲା ଚାଲିବ କେମିତି ?

ବିଶ୍ୱ—(ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ) ଚୁପ୍ କର ମୁଁ କହୁଚି । ଛୋଟ ମୁହଁରେ ବଡ଼ କଥା । ଆଉ ଦିନେ ଯଦି ତୋ' ମୁହଁରୁ ଏମିତିଆ କଥା ଶୁଣେ ନା…

ପଧାନ—ଓହୋ ! ଏତେ ଗରମ କାହିଁକି ମ ? ଆମେ ତମର ଖାଉ ନା ଧାରୁ ହୋ । ମରମ କହିଲା ବେଳକୁ—

ବିଶ୍ୱ—ଯାଉଚୁ ନା ଏଠୁ । ଦେଖିବୁ ?

ପଧାନ—ଆଉ ଦେଖାନା ମ । ମୁଁ ବହୁତ ଦେଖିଚି, ଆରେ— ଗୁହାରି କରିବା ଫଳ ମିଳିଗଲା । କଥାରେ କହନ୍ତି ନାହିଁ— "ପଳେଇ ପଶିଲି ମାଉସି ଘରେ, ମାଉସି ମାଇଲା ବାଡ଼ ପହରେ ।" ଆଚ୍ଛା ଦେଖିବା, କେତେ ଦିନ ଏ ବାଉଁଶରାଣୀ ନାଟ ଚାଲିବ

ବିଶ୍ୱ—ପଧାନ ! ! (ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ)

ପଧାନ—ହଁ—ମ । କାହିଁକି ସେ ନାଲିଆଖି ଦେଖଉଚ ? ଆମରି ଧନ ଖାଇ ରାଧାକୃଷ୍ଣଲୀଳା ଚାଲିବ ?

ବିଶ୍ୱ—କ'ଣ କହିଲୁ ରେ ନିମକ୍ ହାରାମ୍! (ଦୌଡ଼ିଯାଇ ବାଡ଼ି ଆଣିଲାବେଳେ ସୁପ୍ରୀତି ଆସି ବାଧା ଦେଲେ)

ସୁପ୍ରୀତି—ମଉସା !

ପଧାନ—ଆଚ୍ଛା, ଏ ହେମନ୍ତ ! ହଉ—ଦେଖିବା । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ସୁପ୍ରୀତି—ମଉସା ! ଏଗୁଡ଼ାକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କଥା କହିବା ଠିକ୍ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ବିଶ୍ୱ—ନାଇଁ ତୁ ଦେଖ ମା ! କାଲି ସକାଳେ ଏଇ ଲୋକଟା ମୋ ଦୁଆରେ ଠିଆ ହୋଇ ଗୁଣ୍ଡିକଷ ପାଇଁ ବାର ଖୋସାମତ କରୁଥିଲା, ଅଥଚ ଆଜି ମୋ' ମୁହଁ ସାମନାରେ କ'ଣ ନ କହି ଯାଉଚି ? (ସୁବୋଧର ପ୍ରବେଶ)

ସୁବୋଧ—କ'ଣ ହୋଇଚି ?

ବିଶ୍ୱ—ମୁଁ ତତେ ଆଗରୁ କହୁଥିଲି, ଏ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ତୁ ଆଜି ମୁଣ୍ଡରେ ବସେଇଚୁ, ହେଲେ କାଲି ସକାଳେ ତତେ ସେମାନେ ଗୋଇଠା ମାରିବେ ।

ସୁବୋଧ—ତୁମେ କାହା କଥା କହୁଚ ?

ବିଶ୍ୱ—ଯୋଉମାନଙ୍କୁ ତୁ ମୁଣ୍ଡରେ ବସେଇଥିଲୁ, ସେଇମାନଙ୍କ କଥା । ପଧାନ କହୁଚି—ତୁ କୁଆଡ଼େ ଗାଁର ସର୍ବନାଶ କରୁଚୁ । ଲୋକଙ୍କ ଖାଇବା ପଦରେ ଧୂଳିଦେଇ ତୁ ଖାଲି ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥପାଇଁ ଲାଗିଚୁ । କ'ଣ ଦରକାର ଥିଲା ଆମର ସେ ପଞ୍ଚାୟତ ଭିତରେ ପଶିବା ।

ସୁବୋଧ—ମୁଁ ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣିଚି ବାପା ! ଏ କଥା ପଧାନର ନୁହେଁ । କେତେଟା ଟାଉଟର ଆଜି ଗାଁ ଭିତରେ ପଶି ସେମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡକୁ ଖରାପ କରି ଦେଇଚନ୍ତି । ତା' ନ ହେଲେ

ଯୋଉମାନେ ମୋ' ସାମନାରେ ଠିଆ ହେଉ ନ ଥିଲେ, ସେମାନେ ମତେ ପୁଣି ଧମକ ଦିଅନ୍ତେ ?

ସୁପ୍ରୀତି—କ'ଣ ସେମାନେ କହିଲେ ?

ସୁବୋଧ—ସେମାନେ ମୋ' ମୁହଁ ସାମନାରେ ଧର୍ମଘଟର ଧମକ ଦେଇଚନ୍ତି ।

ବିଶ୍ୱ—ସେଇ କାରଖାନା ନେଇ ତ ଯେତେ ଗୋଳମାଳ । ସେମାନେ କହୁଚନ୍ତି, ତୁ କାରଖାନା ମାଲିକର ପଟ ନେଇ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ଦଳି ଦଉଚୁ ।

ସୁପ୍ରୀତି—(ଦୁଃଖରେ) ସତରେ, ଆମର କାରଖାନା ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କର ଯେତେ ବଦନାମ । ଏ କାରଖାନାହିଁ ସବୁ ଅନର୍ଥର ମୂଳ ।

ସୁବୋଧ—ସୁପ୍ରୀତି !

ସୁପ୍ରୀତି—ନା, ନା ଆପଣଙ୍କର ଏତେବଡ଼ କ୍ଷତି ହବାକୁ ମୁଁ ଦେବ ନାହିଁ । ଏ କାରଖାନାର ଭବିଷ୍ୟତ ଅପେକ୍ଷା, ଆପଣଙ୍କର ସୁନାମକୁ ମୁଁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ ମନେ କରେ ।

ସୁବୋଧ—ଏ ତମେ କ'ଣ କହୁଚ ସୁପ୍ରୀତି ! ସାମାନ୍ୟ କେତେଟା ଟାଉଟରଙ୍କ କଥାରେ ମୋ ମତି ବଦଳି ପାରେନା । ଏ କାରଖାନା ପାଇଁ ଯଦି ଜୀବନ ଦବାକୁ ପଡ଼େ ତା' ହେଲେ ସୁବୋଧ ଦାସ କେବେ ହେଲେ ପଛେଇ ଯିବନାହିଁ ।

ସୁପ୍ରୀତି—ନାଁ, ଆପଣଙ୍କର ଏତେ ବଡ଼ ସର୍ବନାଶ ମୁଁ କରିବାକୁ ଦେବିନ । କେତେ ଆଶା ରଖି ଆପଣ ଏ ପଲ୍ଲୀ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଗଢ଼ିବାପାଇଁ ଆଗେଇ ଆସିଚନ୍ତି, ହେଲେ ଆପଣଙ୍କ ଚଲ୍ତି-ବାଟରେ କଣ୍ଟା ହେଇ ଠିଆ ହେଇଚି, ଏଇ କାରଖାନା । ଆପଣଙ୍କୁ ଆଗେଇବାକୁ ହବ ସୁବୋଧ ବାବୁ, ମୁଁ ଆଜ

—ପଇଁଚାଳିଶି—

ଏଇୟା ଚାହେଁ । ସାମାନ୍ୟ ଏ କାରଖାନା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲେ କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନା—ହେଲେ ଆପଣଙ୍କର ଏ କ୍ଷତି······ ନା-ନା-ମୁଁ ତା' କେବେ ହବାକୁ ଦେବି ନି । କାରଖାନାକୁ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । (ଜୋରରେ ଚାଲିଗଲେ)

ବିଶ୍ୱ—ସୁପ୍ରୀତି ! ଶୁଣିଯାଅ ସୁପ୍ରୀତି ! —

ସୁବୋଧ—ନାଁ—ସେ ଯାଉ । କାହାରି ଇଚ୍ଛାରେ ଏ କାରଖାନା ବନ୍ଦ ହୋଇ ପାରେନା । ସୁବୋଧ ଦାସ ବଞ୍ଚିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ କାରଖାନା ଚାଲୁ ରହିବ । କେହି ତାକୁ ବାଧା ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ବିଶ୍ୱ—ସୁବୋଧ !

ସୁବୋଧ—ହଁ, ହଁ, ଏଇ ମୋର ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି ।

—ଓ ପ—

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

[ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କ ଘର । ପର୍ଦ୍ଦା ଉଠିଲାବେଳକୁ ଦେଖାଗଲା ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବଗିଚା ସଂଲଗ୍ନ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ବସି ସିଗାରେଟ ଟାଣୁଚନ୍ତି, କାଗଜପତ୍ର ପାଖରେ ଅଛି । ପଶି ଆସିଲେ ରଙ୍ଗଲତା, ହାତରେ, କେତେ ଖଣ୍ଡ ଟାଇପ୍ କରା କାଗଜ ।]

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—Miss ଲତା, କଣ ଟାଇପ୍ ସରିଗଲା ?

ରଙ୍ଗଲତା—ହଁ ସାର୍ !

ନିତ୍ୟା—ତୁମକୁ ରଙ୍ଗଲତା ଡାକିବା ଅପେକ୍ଷା, ଖାଲି ଲତା ଡାକିବାଟାକୁ ତୁମେ ପସନ୍ଦ କରୁଚ ନା ?

ରଙ୍ଗ—ଆପଣଙ୍କର ଯାହା ଇଚ୍ଛା । ନାଁ ଉପରେ ମୁଁ କେବେ ଜୋର ଦିଏନା ।

ନିତ୍ୟା—ତୁମର କାମରେ ମୁଁ ବହୁତ ଖୁସି । ତୁମ ଭଳି Talented ଝିଅ ମୁଁ ଖୁବ୍ କମ୍ ଦେଖିଚି । ସାମାନ୍ୟ ଗୋଟାଏ ଗ୍ରାମସେବିକା ହୋଇ ଜୀବନ ନଷ୍ଟ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । No. No, ତୁମକୁ ଏ ଚାକିରି ଛାଡ଼ିବାକୁ ହେବ ।

ରଙ୍ଗ—(ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ) ସାର୍ ?

ନିତ୍ୟା—ଅବଶ୍ୟ ତୁମେ ବର୍ତ୍ତମାନ Typist ଭାବରେ କାମ କରୁଚ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଚାହେଁ ତୁମକୁ Private secretary ଭାବରେ ରଖିବାକୁ ।

ରଙ୍ଗ—କିନ୍ତୁ ସାର୍...

ନିତ୍ୟା—ସରକାରୀ ଚାକିରୀ ମୋହ ଏଡ଼ିବା ଏତେ ସହଜ ନୁହେଁ, ନା ? ଆଚ୍ଛା ମୁଁ ଯଦି ତୁମକୁ ତିନିଶହ ଟଙ୍କା ଦିଏ, ତୁମେ ରାଜି ତ ?

ରଙ୍ଗ—ଆପଣଙ୍କ ଦୟା ସାର୍ । ଗ୍ରାମସେବିକା କାମ ପ୍ରତି ମୋର ମମତା ତୁଟି ଯାଇଚି । ସବୁବେଳେ ଟାଉ, ଟାପରା...

ନିତ୍ୟା—ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସର Private secretary ହେଲେ ତୁମର ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଆଉ ପ୍ରତିପତ୍ତି ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଯିବ Miss ଲତା । B.D.O. ର ସେଇ ଧଡ଼ଧଡ଼ା ଜିପ୍ ଗାଡ଼ି ଚଢ଼ି, ନାଗମଙ୍ଗଳ କରିବା ଅପେକ୍ଷା, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସର ଆମ୍ବାସାଡ଼ର୍ Car ଚଢ଼ିବାରେ କି ଗୌରବ ଅଛି ତା' ତୁମେ ନିଜେ ବୁଝି ପାରିବ । (ବାହାରୁ ସ୍ୱର ଶୁଭିଲା ଗିରିଧାରୀଙ୍କର । ପ୍ରଥମେ ପଶି ଆସି ରଙ୍ଗ ସାଙ୍ଗରେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦକୁ ଏକାନ୍ତରେ ଦେଖି ଜିଭ କାମୁଡ଼ି ଫେରିଗଲେ । ଗଳା ସଫା କରି ପଚାରିଲେ)

ଗିରିଧାରୀ—ମୁଁ ଆସି ପାରେ କି ?

ନିତ୍ୟା—ଆରେ ଗିରିଧାରୀ ବାବୁ ! ଆସନ୍ତୁ ।

ଗିରି—ନମସ୍କାର ଆଜ୍ଞା । ରଙ୍ଗ କିମିତି କାମ କରୁଛି ?

ନିତ୍ୟା—Wonderful, ଖୁବ ଭଲ କାମ କରୁଛି । ମୁଁ ତ ମନେ କରୁଚି, ଏ ପଲ୍ଲୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରତିଭାକୁ ମଉଳି ଯିବାକୁ ଦେଲେ, ଆମେ ଏକ ଅପରାଧ କରି ବସିବା । ମୁଁ

ଗୃହେଁ ପ୍ରତିଭାର ବିକାଶ ହେଉ । ବଣର ଫୁଲ ବଣରେ ନ ଝଡ଼ି ଗଣଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ ଦେଉ ।

ଗିର୍—(ବିକୃତ ହସ ହସି)ଦେଖିଲୁ ରଙ୍ଗଲତା । ଗୁଣର କି ଅପୂର୍ବ ଆଦର । ମୁଁ ତତେ ଆଗରୁ କହି ନ ଥିଲି । କାମ କରିବ ତ ଏଭଳି ମାଲିକ ପାଖରେ । ତମ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ଆଉ ବି.ଡ଼ି.ଓ ଙ୍କ ପାଖରୁ ଏମିତି ମନଛୁଆଁ କଥା କେବେ ଶୁଣିଥିଲୁ ?

ନିତ୍ୟା—ସତରେ ମୁଁ ରଙ୍ଗର କାମରେ ଖୁବ୍ ଖୁସି । ମୁଁ ତାକୁ ମଣିଷ କରିଦେବି ।

ଗିରି—ଏଇକଥା ମୁଁ ରଙ୍ଗକୁ ପ୍ରଥମରୁ କହିଦେଇଚି ।

ନିତ୍ୟା—ମୁଁ ରଙ୍ଗକୁ କହି ଦେଇଚି—ସେ ଯଦି ସରକାରୀ ଚାକିରିଟା ଛାଡ଼ିଦିଏ, ମୁଁ ତାକୁ Private secretary କରିଦେବି ।

ଗିରି—ଶୁଣୁଚୁ ରଙ୍ଗ । ବାବୁଙ୍କର କି ଉଦାରତା ! ୟାଙ୍କୁ ଯେ କହିବି ମାଲିକ ।

ରଙ୍ଗ—ମୁଁ ଆସୁଚି ସାର୍ ।

ନିତ୍ୟା—ହଁ ତୁମେ ଭାବି ଠିକ୍ କର ।

ଗିରି—ଭାବିବ ଆଉ କଣ ? ସାତ ତପସ୍ୟା କଲେ ଏମିତି ମାଲିକ ଆଉ ଏଭଳି ଚାକିରି ମିଳିବ ।`ଯା'ରଙ୍ଗ—

ରଙ୍ଗ—ନମସ୍କାର ସାର୍ । (ରଙ୍ଗର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଗିରି—(ହସି ହସି ଖୋସାମତିଆ ସ୍ୱରରେ) କିମିତି ଦେଖିଲେ ସାର୍ ?

ନିତ୍ୟା—-ଏ ଜନ୍ତୁ ସହଜରେ ବାଟକୁ ଆସିବା ଝିଅ ନୁହେଁ ।

ଗିରି—ସେଥିଲାଗି ଆପଣ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଆପେ ଆପେ ସେ ପୋଷା ମାନିଯିବ ।

ନିତ୍ୟା—ମୁଁ ତ ସେଇ ଚେଷ୍ଟାରେ ଅଛି । ଯୁକ୍ତି ନେଇ ଯଦି ସୁବୋଧକୁ କାବୁ କରି ନ ହଅାଯାଏ, ତା' ହେଲେ ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପଣ୍ଡ ହେଇଯିବ । ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ, ସଚ୍ଚରିତ୍ର, ଆଉ ସାଧୁ ସୁବୋଧକୁ ସିଧା କରିବା ପାଇଁ ଏଇ ଗ୍ରାମସେବିକା ରଙ୍ଗଲତା ହବ ମୋର ପାଶୁପତ ଅସ୍ତ୍ର ।

ଗିରି—ହଁ ସାର୍ ।

ନିତ୍ୟା—ସବୁ କଥାକୁ ତମେ କେବଳ ହଁ କହୁଚ । ହେଲେ ଅସଲ କାମ କିଛି ହଉ ନାହିଁ ।

ଗିରି—ମୁଁ କଣ ମୋ' କାମରେ କିଛି ଖିଲାପ କରିଚି ଆଜ୍ଞା ?

ନିତ୍ୟା—**I don't want to hear such Platitudes,** ଏ ସବୁ ମିଠା କଥା ଶୁଣି ମନକୁ ବୁଝେଇବା ଲୋକ ମୁଁ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଆଗରୁ କହି ରଖିଚି, ମୁଁ ବେପାରି । ବିନା ଲାଭରେ ମୁଁ କୌଣସି କାମରେ ହାତ ଦିଏ ନାହିଁ ।

ଗିରି—ମୁଁ କେବେ ଆପଣଙ୍କର କ୍ଷତି କରେଇ ଦେଇନି ସାର୍ । ଲୁଣ ଖାଇଚି ଯେତେବେଳେ ନିଶ୍ଚୟ ଗୁଣ ଗାଇବି ।

ନିତ୍ୟା—ସେ ଗୁଣ ଗାନରେ ମୁଁ ଭୁଲିଯିବା ଲୋକ ନୁହେଁ । **I am a man of action,** ମୁଁ କାମ ଚାହେଁ ।

ଗିରି—କାମ କ'ଣ ହେଉନାହିଁ ଆଜ୍ଞା ?

ନିତ୍ୟା—**No, I say No,** କିଛି କାମ ହେଇ ନାହିଁ । ଖାଲି ମୁଁ କଥା ହିଁ ଶୁଣୁଚି । କୁହ—ଆଲୁମିନିୟମ କାରଖାନା ବନ୍ଦ ହେଇଚି ?

ଗିରି—ଆଜ୍ଞା ଚେଷ୍ଟା ଚଳେଇଚି ।

ନିତ୍ୟା—ଆଉ—ସେଇ ଯେଉଁ ସମବାୟ ସମିତି ଗଢ଼ା ହେଉଥିଲା ସେ କଣ ହେଲା ?

ଗିରି — ସେଥିପାଇଁ ଜନଶହ ଦସ୍ତଖତ ନିଆ ହେଉଛି ।
ନିତ୍ୟା — ଓ···ଦସ୍ତଖତ ସଂଗ୍ରହ । **Signature campaign, My dear friend. You are a paper tiger** । ତୁମ ଭଳି କାଗଜ ତିଆରି ବାଘକୁ ସୁବୋଧ ଦାସ ଡରିଯିବ ନାହିଁ ।
ଗିରି — ସୁବୋଧ ପୁଣି ଡରିବ ନାହିଁ । ଜନଶହ ଦସ୍ତଖତ ସଂଗ୍ରହ କଥା ଶୁଣିବା ଦିନଠାରୁ ସେ ଅନ୍ନଜଳ ଛାଡ଼ି ସାରିଲାଣି ।
ନିତ୍ୟା — ତୁମେ ବୋଧହୁଏ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଥିବ । ଦସ୍ତଖତ ଦେଇଥିବା ଲୋକେ ଦରଖାସ୍ତରେ କ'ଣ ଅଛି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି, ସୁବୋଧକୁ ଲେଖିକରି ଦେଇଛନ୍ତି ।
ଗିରି — (ଆଖି ବଡ଼ ବଡ଼ କରି ବିସ୍ମୟରେ) ଆପଣ ଠିକ୍ ଜାଣିଛନ୍ତି ସାର୍ ?
ନିତ୍ୟା — ଯାହା କହୁଛି ସତ । ତମ ଭଳି ଉପର ଠାଉରିଆ ଖବର ମୁଁ ରଖେନା । ତମର ଦସ୍ତଖତ ସଂଗ୍ରହ ଅଭିଯାନ ବ୍ୟର୍ଥ ହେଉଛି । ସମବାୟ ସମିତି ଆଉ ସିଲ୍‌ଭର କାରଖାନାକୁ କେହି ବନ୍ଦ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ପାଣି ଭଳି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ମୁଁ ଖୁବ୍ ପାଇଛି ।
ଗିରି — ଆପଣ ମତେ ଟିକିଏ ସମୟ ଦିଅନ୍ତୁ ସାର୍, ଦେଖିବେ ମୁଁ ସବୁ ଠିକ୍ କରିଦେବି ।
ନିତ୍ୟା — ତମେ ମୋର ମନର ଅବସ୍ଥା ବୁଝିପାରିବ ନାହିଁ ଗିରିଧାରୀ ବାବୁ । ଆଉ ମୋର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ମୁଁ ଚାହେଁ ପ୍ରତିଶୋଧ ।
ଗିରି — ଟିକିଏ ଅପେକ୍ଷା କଲେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାବେଳ ଆସିଯିବ ।
ନିତ୍ୟା — ଏତେକାଳ ମୁଁ ଅପେକ୍ଷା କରିପାରିବି ନାହିଁ । ଅତୀତର କଥାଗୁଡ଼ାକ ମନେ ପଡ଼ିଗଲେ ମତେ ପାଗଳ ପରି ଲାଗୁଛି । ଦିନେ ହାତ ପାତି ମୁଁ ଠିଆ ହୋଇଥିଲି ସୁପ୍ରୀତି ଆଗରେ ।

ମୋର ସମସ୍ତ ମାନ ସମ୍ମାନ, ଆଭିଜାତ୍ୟକୁ ପଛରେ ପକେଇ ମୁଁ ଖୁବ ଅନୁନୟ ବିନୟ କରିଥିଲି । ହେଲେ ତା' ବଦଳରେ ମୁଁ ପାଇଥିଲି ଅପମାନ ଆଉ ଲାଞ୍ଛନା । ତା'ର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାପାଇଁ (ଆଖି ଆଗରେ ଭାସିଆସିଲା ପଛ କଥାଗୁଡ଼ାକ, କଥାଟା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ) ନା—ନା—ମୁଁ ହାରି ଯାଇଛି । ସୁବୋଧ ଆଉ ସୁପ୍ରୀତି ସାଙ୍ଗରେ ମୁଁ ତାଳଦେଇ ପାରୁନାହିଁ ।

ଗିରି—ଆପଣ ହାରିଯିବେ ? ଯେ' ଆପଣ କ'ଣ କହୁଛନ୍ତି ?

ନିତ୍ୟା—ମୁଁ ହାରି ନାହିଁ ? ଅନୁନୟ ବିନୟ କରି ମୁଁ ସୁପ୍ରୀତିକୁ ପାଇ ପାରିଲି ନାହିଁ । ହେଲେ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ବି ସୁବୋଧ ସୁପ୍ରୀତିକୁ ଅନାୟାସରେ ପାଇ ପାରିଛି । ତା'ଭଳି ନୀରସ, ଶୁଷ୍କ, ଅଯୋଗ୍ୟ ଅପଦାର୍ଥ ପାଖରେ ସୁପ୍ରୀତି ଆପେ ଆପେ ଧରା ଦେଇଛି । ହେଲେ ମୋର ଶତଚେଷ୍ଟା ସତ୍ତ୍ୱେ, ସେ ମୋଠାରୁ ଦୂରକୁ ଚାଲି ଯାଇଛି । ଏ● ତା'ହେଲେ ମୋ' ବିଜୟ—ନାଁ ? (ହସିଲେ)

ଗିରି—ଆପଣ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ନ୍ତୁ ନାହିଁ ସାର୍ !

ନିତ୍ୟା—ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବା ହୋଇଥିଲେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଆଜି ତୁମର ଏ ଗନ୍ଧିଆ, ପଚିଆ ଅନ୍ଧାରିଆ ଗାଁରେ ପାଦ ପକେଇ ନ ଥାନ୍ତା ।

ଗିରି—ସାର୍ ଆମର ଏ ଗାଁ·········।

ନିତ୍ୟା—ହଁ ମୁଁ ଚାହେଁ Club, Society, ସହରର ଆଭିଜାତ୍ୟ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ବିନା ମୁଁ ବଞ୍ଚି ପାରେ ନା । ସେହି ଆଭିଜାତ୍ୟକୁ ବଞ୍ଚେଇବା ପାଇଁ ମୁଁ ଚାହେଁ ମଫସଲ ମଫସଲ ହୋଇ ରହୁ ଆଉ ସହର ସହର ଭଳି । ହେଲେ

ସୁବୋଧ ଭାବିଚି ଗାଁଟାକୁ ସହର କରିଦବ । ତା' ମୁଁ ହେବାକୁ ଦେବି ନାହିଁ ।

ଗିରି — ଏ ଗୁଡ଼ାକ ବନ୍ଦ ହେଇଯିବ ଆଜ୍ଞା ! ଏମିତି ଆଉ କେତେ ଦିନ ଚାଲିବ ?

ନିତ୍ୟା — ଶୁଣ ! ସୁବୋଧ ଆଉ ସୁପ୍ରୀତି ଭିତରେ ମନାନ୍ତର ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ହବ । ଦେବପ୍ରତିମା ସୁବୋଧର ନିର୍ମଳ ଚରିତ୍ରରେ କଳଙ୍କ ଅଛି ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରାଯିବ ।

ଗିରି — ଏ କଥା ଅତି ସହଜରେ ହେଇଯିବ ।

ନିତ୍ୟା — ନା, ନା, କଥାଟା ଏତେ ସହଜ ନୁହେଁ । ଖୁବ୍ ହୁସିଆରରେ ଆଗେଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଶୁଣ ! ସୁପ୍ରୀତିର ସୁବୋଧ ଘରକୁ ଯିବା ଆସିବା, ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ହବ ।

ଗିରି — ସେ ଚେଷ୍ଟା ତ ମୁଁ ଲଗେଇଚି ।

ନିତ୍ୟା — ସୁପ୍ରୀତି ଭଲଭାବରେ ଜାଣିଚି ଯେ ଭଉଣୀ ବାୟାଣୀ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁବୋଧ କେବେହେଲେ ବିବାହ କରିବ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ବାୟାଣୀକୁ ଭଲ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା ଚଳେଇଚି ।

ଗିରି — ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ବାୟାଣୀ କ'ଣ ଭଲ ହେଇଯିବ ?

ନିତ୍ୟା — କିଛି ଖବର ରଖି ନାହଁ । ବାୟାଣୀ ବହୁତ ଭଲ ହେଇଗଲାଣି । ସୁପ୍ରୀତିର ଯିବା ବନ୍ଦ ନ ହେଲେ ସେ ପୂରାପୂରି ଭଲ ହେଇଯିବ ।

ଗିରି — ଯଦି ସତରେ ଭଲ ହେଇ ଯାଇଥାଏ, ତାକୁ ପୁଣି ବାୟାଣୀ କରି ଦେବାକୁ ହବ ।

ନିତ୍ୟା — ଗିରିଧାରୀ ବାବୁ !!

ଗିରି—ଏଇଟା ଅତି ସାମାନ୍ୟ କଥା । ଖଞ୍ଜ ଦେଖି ଟିକେ ଟେର- ମୂଳ ଖୁଆଇଦେଲେ ପାଗଲାମି ପୂରିମାହାରେ ବାହାରି ପଡ଼ିବ । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ପାଗଳୀକୁ ପୂରାପୂରି ହରଣଗ୍ରହଳ କରିନେଲେ··· ?

ନିତ୍ୟା—(କଥାଟା ମନକୁ ପାଇଲା । ଟିକିଏ ଭାବି) **Not a bad suggestion,** ସେତିକ ହେଇ ପାରିଲେ ବହୁତ କିଛି କରିଯାଇ ପାରିବ । ଅଚ୍ଛା, ତମେ ଆସ । ସୁବୋଧ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସିବ ।

ଗିରି—ହଉ ମୁଁ ତା' ହେଲେ ଆସୁଚି ଆଜ୍ଞା ! (ଉଠି ଠିଆ ହେଲେ)

ନିତ୍ୟା—ହଁ, ଶୁଣ ! ଗୁଣ୍ଡିଦୁଧ କଥା କେତେ ଦୂର ଗଲା ?

ଗିରି—ମାଷ୍ଟ୍ରଗୁଡ଼ାକ ଟିକେ କୁନ୍ଥୁ କୁନ୍ଥୁ ହଉଥିଲେ । ଯେମିତି ଦୁଇ ତିନି ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ପକେଟରେ ପଡ଼ି ଯାଇଚି, ପିଲାମାନେ ବରାବର ଦୁଧ ପାଉଚନ୍ତି ବୋଲି ଲେଖି ଦଉଚନ୍ତି ।

ନିତ୍ୟା—ସାବାସ୍ ! କାମ ଖୁବ୍ ଜଗି ରଖି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ୱାଗନ୍ ୱାଗନ୍ ଗୁଣ୍ଡି ଦୁଧ ମତେ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରକୁ ପଠେଇବାକୁ ପଡୁଚି ।

ଗିରି—ଆଉ ଖଣି କଥା ?

ନିତ୍ୟା—ଖଣି କଥା ମୁଁ ଆଉ ଚିନ୍ତା କରୁ ନାହିଁ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୁହା ପଥରରେ ଲୁହା ଅଂଶ ଖୁବ୍ କମ୍ । କିନ୍ତୁ ଏ ଗୁଣ୍ଡି ଦୁଧ ବ୍ୟବସାୟକୁ ମୁଁ ଜୋରସୋରରେ ଚଳେଇ ରଖିବାକୁ ଚାହେଁ । ଗୁଣ୍ଡି ଦୁଧ **Supply** କରିବା ପାଇଁ ଏ ବ୍ଲକ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ାକ କାମଧେନୁଠୁ ବି ଆହୁରି ଦୁଧିଆଳୀ । ଖାଲି ଦୁହିଁ ଜାଣିଲେ ହେଲା ।

ଗିରି—ହଁ ସାର୍ ! ଆମ ଭଳି ସରପଞ୍ଚଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ବାଛୁରି କରି, ଏ ବ୍ଲକ କାମଧେନୁଙ୍କଠୁ ଆପଣ ଯେମିତି ଗୁଣ୍ଡଦୁଧ ଦୁହିଁ ଜାଣୁଚନ୍ତି—ମୋର ସେଇ ଗୀତା ବଚନ ମନେ ପଡୁଚି । "ସର୍ବୋପନିଷଦୋ ଗାବୋ ଦୋଗ୍ଧା ଗୋପାଳ ନନ୍ଦନଃ । ପାର୍ଥୋବତ୍ସ ସୁଧୀର୍ଭୋକ୍ତା ପିବେତ୍ ଗୀତାମୃତଂମହତ୍ ।" ସବୁ ହଉଚି ଯେ ସାର୍, ସେଇ ସୁବୋଧଟା ତ ଶାଗୁଣା ଭଳି ଛକି ବସିଚି—

ନିତ୍ୟା—ସେ ଶାଗୁଣା କେବଳ ମଡ଼ା ମାଉଁସ ଖାଇବ । ଜୀଅନ୍ତା ମଣିଷର ସେ କିଛି କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ତମେ ଜୀଅନ୍ତା ମଣିଷ ଭଳି ଚଳିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର । (ବାହାରୁ ଶୁଭିଲା ସୁବୋଧର ସ୍ୱର)

ସୁବୋଧ—ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ! ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଅଛୁ କି ରେ ?

ଗିରି—ଆଜ୍ଞା ! ଆସିଗଲା । ମୁଁ ଚାଲି ଯାଉଚି । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ନିତ୍ୟା—ଆରେ ସୁବୋଧ । ଆ...ଭାଇ...ଆ...

ସୁବୋଧ—କରେ ତୋ ଖଣି କାମ କେମିତି ଚାଲିଚି ?

ନିତ୍ୟା—ଆଉ ଖଣି କାମ ? ହାତଗୋଡ଼ ବାନ୍ଧିହୋଇ ବସିଲିଣି ।

ସୁବୋଧ—କାହିଁକି ? କ'ଣ ହେଲା ?

ନିତ୍ୟା—ତୁ ପୁଣି ମୋତେ ଏ କଥା ପଚାରୁଚୁ ? ତୁ କ'ଣ ଏ ଲୋକ ଗୁଡ଼ାଙ୍କ କଥା ଜାଣିନୁ ? କାରଖାନା ଗୋଟାଏ ଠିଆ କରିବା ପାଇଁ ଯାଇ ତୁ କି ଅସୁବିଧାରେ ନ ପଡ଼ିଚୁ ?

ସୁବୋଧ—କାହିଁ କିଛି ତ ଅସୁବିଧା ହେଇନି । ଗୋଟାଏ ଦି'ଟା ଟାଉଟରଙ୍କ କଥାରେ ପଡ଼ି ଗାଁ ଲୋକେ ଟିକେ ମାତି ଯାଇଚନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ବୁଝେଇ ଦବାକୁ ବେଶୀ ବେଳ ଲାଗିବ ନାହିଁ ।

ନିତ୍ୟା—ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଲୋକଗୁଡ଼ାଙ୍କ ପ୍ରତି ତୋର ଏ ପ୍ରକାର ବିଶ୍ୱାସ ଦେଖି ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉଚି । ତୁ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଏତେ ଆସ୍ଥା ରଖିଚୁ, ଅଥଚ ସେମାନେ ତୋର କି ବଦନାମ ନ କରୁଚନ୍ତି ?

ସୁବୋଧ—କିଏ ବଦନାମ କରୁଚି ?

ନିତ୍ୟା—କିଏ ନ କରୁଚି ! ଅବଶ୍ୟ ଏ ଭଳି କଥା ତୋ' ଆଗରେ କହିବାକୁ ମତେ ଦୁଃଖ ଲାଗୁଚି । କେତେ ଆଶା, କେତେ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ନେଇ ଗାଁର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ତୁ ଆଗଭର ହେଉ-ଥିଲୁ । ଏ ଗାଁର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ତୁ କି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ନ ଥିଲୁ ? ହେଲେ କ'ଣ ହେଲା ?

ସୁବୋଧ—କ'ଣ ସେମାନେ କହୁଚନ୍ତି ?

(ସୁବୋଧଙ୍କ ମନରେ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଇ ପୁଣି କହିଲେ)

ନିତ୍ୟା—ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଥା । ଛି, ଛି, ଏ ଲୋକଗୁଡ଼ାକ ଏତେ ନୀଚ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ନ ଥିଲା । ତୁ କୁଆଡ଼େ ସାମାନ୍ୟ ନାରୀର ପ୍ରଣୟ ପାଇଁ, ଗାଁବାଲାଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ବଳିଦେଉଚୁ ।

ସୁବୋଧ—(ଆଘାତ ପାଇ) ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ !

ନିତ୍ୟା—ଛି ! ଛି ! କି ହୀନ ମନୋବୃତ୍ତି ଏ ଲୋକଗୁଡ଼ାଙ୍କର ! ଯିଏ ନେତା ହେଲା ତାର ଯେମିତି ପ୍ରେମ କରିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ପ୍ରଣୟ କଲାମାତ୍ରେ ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଭୁଲ ବୁଝି ବସିବେ ।

ସୁବୋଧ—ତୁ ଏ ସବୁ କ'ଣ କହୁଚୁ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ?

ନିତ୍ୟା—ସତରେ, ଏ କଥା ଲାଗି ମୁଁ ବି ନିଜେ ଦୁଃଖିତ । ସେମାନେ କହୁଚନ୍ତି, ଚେୟାରମ୍ୟାନ ବାବୁଙ୍କର କାରଖାନା ବାବୁ ଝିଅ ସହିତ ନୂଆ ହୋଇ ଦେଖା ହେଲା । ଆଜ ତା'ର ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ି ଚେୟାରମ୍ୟାନ............

—ଛପନ—

ସୁବୋଧ—ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ !

ନିତ୍ୟା—ମୁଁ ଠିକ୍ କହୁଚି । ତୁ ଯଦି ଆଜି ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏତେ ନାମଯାଦା ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତୁ, ଲୋକେ ତୋ' କଥା ଏତେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରନ୍ତେ କାହିଁକି ? ଦେଶ କାମ କରି କ'ଣ ପ୍ରେମ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ଯଦି ଯା ହବ, ତେବେ ଲୋକେ ଦେଶସେବା କରିବେ କାହିଁକି ?

ସୁବୋଧ—ନା, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ! **Caesar's wife must be above suspicion.** ଯିଏ ଆଗୁଆ ହବ ତାକୁ ସବୁ ସନ୍ଦେହର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୋର ଭୁଲ ମତେ ସୁଧାରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୁଁ ଚାହେଁ ଏ ପଲ୍ଲୀର ମଙ୍ଗଳ । ବହୁ ଆଶା, ଆଉ ସ୍ୱପ୍ନ ନେଇ ମୁଁ ଏ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଗଢ଼ିବାକୁ ବସିଚି । ସେଥିପାଇଁ ସବୁ ପ୍ରକାର ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।

ନିତ୍ୟା—ସୁବୋଧ ! ତା' ମାନେ ତୁ କହୁଚୁ...... ।

ସୁବୋଧ—ସୁପ୍ରୀତି ସହିତ ମିଳାମିଶା କରିବାକୁ ମୁଁ ଇଚ୍ଛା କରି ନାହିଁ, କି ବାଧା ବି ଦେଇ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏଥର......

ନିତ୍ୟା—(ସୁବୋଧକୁ ପାଲରେ ପଡ଼ିଯିବା ଦେଖି ଆହୁରି ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଇବା ପାଇଁ କହିଲେ) ନା—ତା' ହେଲେ ତୁ ଅନ୍ୟାୟ କରିବୁ । ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଆଉ ଆସକ୍ତିର ତୁ ଏଇ ମୂଲ୍ୟ ଦବୁ ? ଖାସ ତୋରି ଆକର୍ଷଣରେ ସେ ଏ ଗାଁରେ କାରଖାନା ଠିଆ କରେଇଲା, ତୋର ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ ସତ୍ତ୍ୱେ, ତୋ' ପାଖରେ ହାତ ପାତି ପ୍ରଣୟ ଭିକ୍ଷା କଲା । ତୁ ତାକୁ ହତାଶ କରିବୁ ? ନା—ନା – ସୁବୋଧ, ଏଇଟା ଠିକ୍ ହବ ନାହିଁ । "ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଶୂକରୀବିଷ୍ଠା", ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ତୁ ପ୍ରଣୟକୁ ଏଡ଼ି ଦବୁ ?

ସୁବୋଧ — ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ !

ନିତ୍ୟା — ନାଁ, ତତେ ସୁପ୍ରୀତିକୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଅବଶ୍ୟ ସୁପ୍ରୀତି ଭଳି ଧନୀ କନ୍ୟା ପାଖରେ, ପ୍ରେମ ଗୋଟାଏ ଖିଆଲ-- ଗୋଟାଏ ବିଳାସ । ହେଲେ ତୋ'ଭଳି ଆଦର୍ଶବାଦୀ ଯୁବକ, ତା ସମ୍ପତ୍ତି ନିଜକୁ କେମିତି ଖାପ ଖୁଆଇ ଚଳି ପାରିବ, ସେଇଟା ଅବଶ୍ୟ ଭାବିବାର କଥା । ତଥାପି ତୁ ତାକୁ ବିବାହ କର----ତା' ନ ହେଲେ ଏ ବଦନାମ ଯେ ରହିଥିବ--

ସୁବୋଧ — ଆଚ୍ଛା, ମୁଁ ଆସେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ । ଏ ବଦନାମର ଅବସାନ ନ ହେଲେ ମୁଁ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ପାଇଁ କିଛି କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁଁ ଜଣେଇ ଦେବି ମୁଁ ସୁପ୍ରୀତିକୁ ଚାହେଁ ନା, ମୁଁ ଚାହେଁ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କୁ । ମୁଁ ଜଣକୁ ଚାହେଁ ନା, ମୁଁ ଚାହେଁ ଗଣକୁ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ନିତ୍ୟା — (ଇଙ୍ଗିତ କରି) ପୁଅରେ ଦାସ୍ତ ନୁହେଁ । ବାରଣ୍ଡ ବଢ଼େଇରେ ଦାସ୍ତ, ସାବାସ୍‌ରେ ବିଶୁ ମହାରଣା !

(ହସି ଉଠିଲେ ତାଚ୍ଛଲ୍ୟରେ)

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

[ରାଜପଥ—ଜଣେ ଶ୍ରମିକ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଆସିଲେ]

(ଶେଷ ପୃଷ୍ଠା—ପ୍ରଥମ ଗୀତ)

ଗୀତ ପରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ରଙ୍ଗଲତା, ପଛେ ପଛେ ରସ)

ରସ—ରଙ୍ଗ ?

ରଙ୍ଗ—କଣ କହୁଚ ?

ରସ—ନାଇଁ—ପଚାରୁଥିଲି କୁଆଡ଼ୁ ଆସିଲ ?

ରଙ୍ଗ—କାମରୁ ।

ରସ—ଆଚ୍ଛା, ତମେ ସେ ଖଣି ମାଲିକ ପାଖରେ କାମ କଲଣି ପରା ?

ରଙ୍ଗ—କ'ଣ ହେଲା ସେଇଠୁ ?

ରସ – ନାଇଁ – ଭେଣେଇଁ ସିନା ତମକୁ ସେଠି ଭର୍ତ୍ତି କରିଦେଲେ, ହେଲେ ମୋ ମନକୁ କଥାଟା ମୋଟେ ପାଉ ନାହିଁ । ଲୋକଟା ମୋଟେ ସୁବିଧା ଲୋକ ନୁହେଁ ।

ରଙ୍ଗ – ଖାଲି ପରକଥାଗୁଡ଼ାକ ଆଖି ଆଗରେ ଦିଶିଯାଉଚି । ନିଜେ ଏବେ କେଉଁ ଭଲ ଯେ ! ବାଟରେ, ଘାଟରେ, ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଅଟକେଇ, ଅଭଦ୍ରାମି କରିବାରେ ତମଠୁ ବଳି ଆଉ କିଏ ଅଛି ?

ରସ – ମୋ ନାଁରେ ତମେ ଇମିତି କଥା କହି ପାରୁଚ ? ତମ ପ୍ରତି ମୋର ଆଗରୁ ଗୋଟାଏ ସହାନୁଭୂତି ରହିଯାଇଚି । ମୁଁ ପୁଣି ତମ ଆଗରେ ଅଭଦ୍ରାମି କରିବି ?

ରଙ୍ଗ — ମୋ ଉପରେ କାହିଁକି ଏତେ ଦୟା ତୁମର ?

ରସ — (ହସି) ହେ, ହେ, ହେ, ତମେ କଣ ଜାଣି ନ ଥିବ ଯେ ? — ଘରେ ବୋଉ କହି ନ ଥିବେ କି ?

ରଙ୍ଗ — କ'ଣ ତମେ କହୁଚ, ତମେ ବୁଝୁଚ !

ରସ — ମୁଁ କଣ ବୁଝିଥିଲି କି ? ଭେଣେଇଁ ସେଦିନ କହିବାରୁ ମୁଁ ଜାଣିଲି ନାଁ ! ତମ ସାଙ୍ଗରେ ମୋର କୁଆଡ଼େ ପିଲା ଦିନୁ ବାହାଘର ପଡ଼ିଥିଲା । (ହସି)

ରଙ୍ଗ — ସେ ପିଲାଦିନ କଥାଗୁଡ଼ାକ ଭୁଲିଯା — ବୁଝିଲି ?

ରସ — ହଁ, ସେ କଥା ମୁଁ କଣ ଜାଣି ନାହିଁ ? ଏଣିକି ବଡ଼ ହେଲଣି । — ଆଖି ବଡ଼ ହେଇଗଲଣି । (ସପନ ଆସିଲା ବାପଘର ଦିଗରୁ)

ସପନ — ଆରେ ରଙ୍ଗ କି ? ଆଜି ସାଇକେଲ୍ କୁଆଡ଼େ ଗଲା ?

ରଙ୍ଗ — ଖରାପ ହେଇ ଯାଇଚି ।

ସପନ — ଭଲ ହେଇଚି ।

ରଙ୍ଗ — ମାନେ ?

ସପନ — ମାନେ ପୁଣି ବୁଝେଇବାକୁ ହବ । ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ ପିଲା ଛୁଆଟା ଆଉ ଖେଳି ପାରିବେ ନାହିଁ । ତମେ ଯୋଉ ଜୋରରେ ସାଇକେଲ୍ ଛୁଟଉଚ...... !

ରସ — ତା ଛଡ଼ା ଲଜ୍ଜା ହେଲା ନାରୀର ଭୂଷଣ । ତମେ ସାଇକେଲ୍ ଚଢ଼ିବାରୁ ଗାଁର ଝିଅସବୁ ଲଜ୍ଜା ଛାଡ଼ି ଏବେ ଯୋଗୀ ହୋଇଗଲେଣି ।

ସପନ — ସବୁ ସେଇ ଡେକଟବାବୁ ଝିଅ ଯୋଗୁ । ତାର ଅଣ୍ଡିରାଚଣ୍ଡୀ ଗୁଣ ଯୋଗୁଁ ଗାଁ ଝିଅ ଯାକ ଇମିତି ହେଲେ । ତା' ଛଡ଼ା ଆମ ରଙ୍ଗ ବି ଅଛୁ ।

ରଙ୍ଗ — ସେ ବାଜେ କଥାଗୁଡ଼ା ବକ ନାହିଁ । ନିଜ ଝିଅ, ବୋହୂଙ୍କୁ ସଜାଡ଼, ପର ଉପରେ ଦୋଷ ଦିଅ ! ବୁଝି ଖବରଦାର ! ଆଉ ଦିନେ ଯେମିତି ମୋ ନାଁ ତମେ ନ ଧର ।

ସପନ — ଆ — ହା, ହା — ଯା' ନାଁ । ନ ଧରିଲେ ଆମ ଭାତ ଯିମିତି ହଜମ ହଉ ନାହିଁ । ଯୋଉ ସତୀ ସାବିତ୍ରୀ କନ୍ୟା ତ, ନାଁ ଧରୁ ଧରୁ ଖାଲି ପୁଣ୍ୟ ଅର୍ଜନ ହେଇଯିବ —

ରଙ୍ଗ — କାହିଁକି ମୋ ଉପରେ ତମମାନଙ୍କର ଏତେ ଅହନ୍ତା ? ଗୋଟାଏ ଝିଅ ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ ହେଇ, ଦି' ପଇସା ରୋଜଗାର କଲେ, ତମମାନଙ୍କର ଦେହ ସହୁନାହିଁ କାହିଁକି ?

ସପନ — ତୁ ଆମ ଝିଅ, ବୋହୂଙ୍କୁ ଖରାପ କରୁଚୁ, ଘରେ ଘରେ ପଶି ତୁ ତାଙ୍କୁ ଘୋଷ୍ଟ୍ରୀ କରୁଚୁ । ମାଇକିନିଆ ଝିଅଟା, ଅଣ୍ଡିରାଙ୍କ ଭଳି ସାଇକେଲ୍ ଚଢ଼ି ଦାଣ୍ଡରେ ବୁଲିବୁ ?

ରଙ୍ଗ — ବେଶ୍ କଲି । ମତେ ଆକଟ କରିବାକୁ ତମେ କିଏ ?

ରସ — ନାଇଁ, ଆମେ କାହିଁକି ଆକଟ କରିବୁ ? ସେଇ ସୁବୋଧଠୁ ଆକଟ ବଚନ ଶୁଣିଲେ ସିନା ମିଠା ଲାଗିବ !

ସପନ — ହଁ, କଥାଟାଏ କହିଲୁ ।

ରଙ୍ଗ — ଚୁପ୍ କର ତମେମାନେ ।

(ବିଶ୍ୱନାଥ ଆସିଛନ୍ତି ଏତିକିବେଳେ)

ବିଶ୍ୱନାଥ — କ'ଣ ହେଇଚି ?

ରଙ୍ଗ — ଦେଖନ୍ତୁ ମଉସା, ଏମାନେ ମତେ ବାଟରେ ଅଟକେଇ, ମୁଁ କାହିଁକି ସାଇକେଲ୍ ଚଢ଼ୁଚି ବୋଲି ଧମକ ଦଉଚନ୍ତି । ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଅଣ୍ଡିରାଚଣ୍ଡୀ ?

ରସ — ନାଁ---ତମେ କାହିଁକି ଅଣ୍ଡିରାଚଣ୍ଡୀ ହବ, ତମେ ତ ଲାଜକୁଳୀଲତା —

ବିଶ୍ୱ—ଆଚ୍ଛା, ସାଇକେଲ୍ ଚଢ଼ିବାକୁ ତମେ ଖରାପ ବୋଲି କାହିଁକି କହୁଚ ? ତାକୁ ସୁବିଧା ହେଲା ବୋଲି ସେ ଚଢ଼ିଲା । ସେଥିରେ ତମର କ'ଣ କହିବାର ଅଛି ?

ରସ—ବାଃ, କି ମାମଲାତକାଗି ରେ ! ଆମର ପୁଣି କିଛି କହିବାର ନାହିଁ ?

ସପନ—ମଲା, ସେ କାହିଁକି କହିବେ ନାହିଁ, ସେ ତ ମଟରବାଲା ସାଙ୍ଗରେ ବନ୍ଧୁତା କଲେଣି । ତାଙ୍କୁ ଏ ସାଇକେଲ୍‌ବାଲାଟି ଖରାପ ଦିଶିବ କମିତି ?

ବିଶ୍ୱ—ସପନ ! ତୁ କ'ଣ ସବୁ କହି ଯାଉଚୁ ?

ସପନ—ଯାହା କହୁଚି ଠିକ୍ କହୁଚି । ପଧାନଠୁ ମୁଁ ସବୁ ଶୁଣିଚି । ବିରାଡ଼ି ଆଖିବୁଜି ଦୁଧ ପିଉଚି ।

ବିଶ୍ୱ—(ରାଗି) ସପନ !

ସପନ—ଗାଁ ଜାତି ଭାଇଙ୍କ ଗୁଡ଼ରେ ଛୁରୀ ଦେଇ, ମଟରବାଲାଙ୍କୁ ବୋହୂ କରିବାପାଇଁ ଯୋଉ ପାଞ୍ଚ କରିଚ, ତା' ଆମେ କେବେ କରେଇ ଦବୁନି ।

ବିଶ୍ୱ—କାହାକୁ ତୁ କ'ଣ କହିଯାଉଚୁ ସପନ ?

ସପନ—ତମକୁ କହୁଚି । ଗାଁବାଲାଙ୍କ ସର୍ବନାଶ କରି ତମେ ଏଠି ରସଲୀଳା ଲଗେଇଚ ।

ବିଶ୍ୱ—ଚୁପକର୍ ।

ରଙ୍ଗ—ଆପଣ ଭୁଲିଲେ ମଉସା । ଏମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କଥା କହି ଆପଣ କ'ଣ ପାରିବେ ? ସଜ ମାଉଁସରେ ପରା ଅଁଶେଇ ପକେଇ ଦେବେ ଏମାନେ—

ବିଶ୍ୱ—ନାଇଁ ତୁ ଦେଖ ମା, ସୁବୋଧ ଆଉ ସୁପ୍ରୀତି ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲେ ।

ରସ—ହଁ, ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲେ ବୋଲି ତ ଦୁହେଁ ଦୁହିଙ୍କୁ ଭଲ ପାଇ ବସିଲେ ।

ସପନ—ସେଇ ଭଲ ପାଇବା ପାଇଁ ତ କାରଖାନାରେ ଆମ ତଣ୍ଟି ଚିପିଲେ । ଏ କଥା କହିଲେ ପୁଣି ବାଧିଯାଉଚି ।

ବିଶ୍ୱ—ଚୁପ ହୋ । ମୋ ପୁଅର ଯାହା ଖୁସି ତା' କଲା । ତମେ ସବୁ କହିବାକୁ କିଏ ?

ରସ—ସେ ପାଠ ହେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ବିମଲାଲା କରି ତମେ ଏ ଗାଁରେ ମାମଲତକାର ସାଜିବ ?

ସପନ—ବୁଝି ଖବରଦାର୍ ! ସେ ମଟରବାଲୀ ଯଦି ଏଣିକି ତମ ଘରକୁ ଆସେ ନା—

ବିଶ୍ୱ—କ'ଣ କରିବ ତୁମେ ?

ରସ—ସେଇଟା ପରେ ବୁଝିବ ନାଇ—

ବିଶ୍ୱ—ଚୁପ କର୍ । ସେଇ ଲୋକର ନିମକ ଖାଇ ପୁଣି ତାରି ନିନ୍ଦା କରୁଚ ? ତମକୁ ଧର୍ମ ସହିବ ନାଇଁରେ, ତମକୁ ଧର୍ମ ସହିବ ନାଇଁ, ଚାଲ ମା'—(ରଙ୍ଗକୁ ନେଇ ଚାଲିଗଲେ)

ସପନ—ହଉ, ହେଲା ।

ରସ—ବାଃ, ତୁ ଖାସା ଲୋକ, ଯାହା ଟିକେ ତା ସାଙ୍ଗରେ କଥା-ବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲି, ତୁ ବୁଢ଼ାକୁ ଚିଡ଼େଇଦେଲୁ ଯେ, ବୁଢ଼ା ତାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ଚାଲି ।

ସପନ—ଆ' ମ, ପେଟରେ ମ ଗଜରୁଚି । ସିଆଡ଼େ ଭେଣେଇଁ ଠଉଁ ଶୁଣିବୁ ଚାଲଆ ।

ରସ—ସପନ ଭାଇ ! ଭେଣେଇ ମତେ ଆଜି ମାରି ପକେଇବ । ତା କାମ କିଛି କରିନାଇଁ ।

ସପନ—ଚାଲ୍, ମୁଁ ସବୁ ସଜାଡ଼ିଦେବି । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

❋❋❋

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

[ବ. ଭ. ଓ.ଙ୍କ ଅଫିସ୍ କକ୍ଷ]

[ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବସି ଫାଇଲ ଦେଖୁଥିଲେ, ଠିଆ ହୋଇଥିଲା ରଙ୍ଗଲତା]

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ହୁଁ, ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଗ୍ରାମସେବିକା ଚାକିରି କର ସମ୍ମାନ ନାହିଁ, ଅଥଚ ଅଛୁ ଜଣେ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ପାଖରେ ଟାଇପିଷ୍ଟ କାମ କରିବାରେ ?

ରଙ୍ଗ — ସାର୍ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ମୁଁ କିଛି ଖବର ରଖିନି ବୋଲି ଭାବିଚ, ନାଁ ? ଗିରିଧାରୀ ସରପଞ୍ଚ କଥାରେ ପଡ଼ି ତୁମେ ଗୋଟାଏ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ପାଖରେ ଟାଇପିଷ୍ଟ କାମ କରୁଚ ! ତୁମେ ଜଣେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ; ଏ କଥା ତୁମେ କମିତି କରି ପାରିଲ ?

ରଙ୍ଗ — ଏ କାମ ମୁଁ ଆଉ କରି ପାରିବନି ସାର୍, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇଚି ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ଖାଲି ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ଦେଲେ ହବନି, **I won't relieve you.** ଇସ୍ତଫା ମୁଁ ଗ୍ରହଣ କରିବି ନାହିଁ ।

ରଙ୍ଗ — ଗ୍ରାମସେବିକା ହେଇ ଟାହି ଟାପରା ମୁଁ ସହି ପାରିବିନି ସାର୍ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ଆଉ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ପାଖରେ କାମ କଲେ ଟାହି ଟାପରା ବନ୍ଦ ହେଇଯିବ, ନା ? ଲୋକଙ୍କ କଥାରେ କାନ ଦେଲେ ତୁମେ କିଛି କରି ପାରିବନି ।

ରଙ୍ଗ — କିନ୍ତୁ ସାର୍ ! ଏ ଗୃହକର୍ମରେ —

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ମୁଁ ଜାଣେ, କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ତୁମକୁ ବେଶୀ ପଇସାର ଲୋଭ ଦେଖେଇଚ । ହେଲେ, କେତେ ଦିନ ସେ ତୁମକୁ ଗୃହକର୍ମରେ ରଖିବ ? ତା' ଛଡ଼ା, ଲୋକଟା ନିହାତି ବାଜେ, **corrupt to the backbone.** ଗିରିଧାରୀ ସରପଞ୍ଚ କଥାରେ ପଡ଼ —

ଗିରିଧାରୀ — (ପହଞ୍ଚି) ମୋ କଥା ତ ଖୁବ୍ ପଡ଼ୁଚ ଆଜ୍ଞା —

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ଆରେ ! ଆପଣ ତ ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ, ନ ପଡ଼ିବ କିମିତି ?

ଗିରିଧାରୀ — ସେ ତ ବ. ଡ଼. ଓ. ସାହେବଙ୍କ ଦୟା (ବ. ଡ଼. ଓ.ଙ୍କ ପାଖ ଖାଲି ଚେୟାରରେ ବସି ପଡ଼ିଲେ) ଗିରିଧାରୀ ସରପଞ୍ଚ ତ ସମସ୍ତଙ୍କର କ୍ଷତି କରୁଚି, ହେଲେ ରଙ୍ଗଲତା ପାଇଁ ସେ କି ଅପରାଧ କଲା ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ନାଁଃ, ବିଶିଷ୍ଟ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସଙ୍କ ପାଖରେ ଯୋଉ ଗୃହକର୍ମଟା କରେଇ ଦେଇଛନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଧନ୍ୟବାଦ ।

ଗିରିଧାରୀ — ମୁଁ ଜାଣେ, ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନେକ ଲୋକ ଆପଣଙ୍କୁ ଅନେକ କଥା କହିଚନ୍ତି । ତା' ବୋଲି ଆପଣ ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ବିଚାର କରିବେ ନାଇଁ ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ଆଚ୍ଛା, ରଙ୍ଗଲତା ! ଗିରିଧାରୀବାବୁ ତୁମକୁ ଗୃହକର୍ମ କରେଇ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ?

ରଙ୍ଗ — (ମଉନ)

ଗିରିଧାରୀ — ମୁଁ ମାନୁଚି, ହେଲେ ଏଥିରେ ଅପରାଧଟା କୋଉଠି ରହିଲା ? ତାକୁ ଗ୍ରାମସେବିକା ଗୃହକର୍ମ ପୋଷେଇଲା ନାଇଁ,

ଗାଁ ଝିଅଟା, ତା ଦୁଃଖ ସହି ନ ପାରି ଭଲ ରୁକସି ଖଣ୍ଡେ କରେଇଦେଲି ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ହଁ, ସାଧୁ, ସଚ୍ଚୋଟ, ଆଦର୍ଶ ପୁରୁଷ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସ ପାଖରେ ରଖିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଦେଲେ—

ଗିରି—ମିଛଟାରେ କାହିଁକି ଜଣେ ଅପର ଲୋକକୁ ନିନ୍ଦା କରୁଛନ୍ତି ଆଜ୍ଞା ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ମିଛରେ ନା ? ଲୋକଟା ଯୋଉ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟ ନେଇଚି, ସବୁଥିରେ ଠକିଚି, ଶେଷରେ ଆମ କିରାଣିମାନଙ୍କୁ ଘୁଷ୍ ଦେଇ ବିଲ ପାଶ୍ କରେଇନବାକୁ ବସିଥିଲି । ସବୁ ବିଲ୍ ମୁଁ ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଚି । (ଗିରିଧାରି ଓ ଶ୍ରୀକାନ୍ତଙ୍କ ଏପରି କଥାଭାଷା ବେଳେ ଆଉ ଠିଆ ହେବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ଭାବି ରଙ୍ଗ କହିଲି)

ରଙ୍ଗ—ମୁଁ ତା'ହେଲେ —(ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ)

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ଶୁଣ, ସୁବୋଧବାବୁଙ୍କ ସୁପାରିଶ ଅନୁସାରେ ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ତୁମକୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠା ଗ୍ରାମସେବିକା ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି ।

ରଙ୍ଗ—(ଆନନ୍ଦରେ) ସାର୍ !

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ହଁ, ତୁମ କାମରେ ସମସ୍ତେ ଖୁସି । ତୁମ ରେକର୍ଡ଼ ଭଲ, ମନ ଦେଇ କାମ କଲେ ତୁମର ଭବିଷ୍ୟତ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ଅନ୍ୟ କଥା ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ନିଜର ସର୍ବନାଶ କରନାହିଁ ।

ଗିରଧାରୀ – ଯା' ହଉ, ରଙ୍ଗଲତା ଭାଗ୍ୟ ଭଲ । ଚେୟାରମ୍ୟାନ-ବାବୁଙ୍କ ଶୁଭଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବାରୁ କେତେ ବଡ଼ ସମ୍ମାନ ପାଇଲା । ଆଉ ତା' ହେଲେ ଏ ଚାକରୀ ଛାଡ଼ିବ କାହିଁକି ? (ଉଠି ଠିଆ ହୋଇ, ରଙ୍ଗ ପାଖକୁ ଯାଇ) ବୁଝିଲୁ ରଙ୍ଗ, ତୁ ଚାକରୀ ଛାଡ଼ିବାକୁ ବସିଲେ କ'ଣ ହବ, ଚାକରୀ ତ ତତେ ଛାଡ଼ୁନ । ମତେ ଖାଲି ଏତିକି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଛି, ନେହରୁ ଚାଲିଗଲେ, ଭାରତ ଚାଲିଲା । ହେଲେ ରଙ୍ଗଲତା ଚାଲିଗଲେ ଏ ପଞ୍ଚାୟତ ସମିତି ଚଳିବ ନାହିଁ ! !

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ– ତୁମେ ଯା' ରଙ୍ଗଲତା ।

ରଙ୍ଗ—ନମସ୍କାର ସାର୍ । (ରଙ୍ଗ ପ୍ରସ୍ଥାନ, ଗିରଧାରୀ ପୁଣି ଆସି ବି· ଡ଼ି· ଓ·ଙ୍କ ପାଖେ ବସିଲେ)

ଗିର—ତା' ହେଲେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁଙ୍କ ବିଲ୍ ସବୁ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଛି ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ – କାହିଁକି ? ଆପଣଙ୍କର କିଛି କରିବାର ଅଛି ?

ଗିର – ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁଙ୍କୁ ଆପଣ ଛୋଟିଆ ମନେ କରିବେ ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା, ଶାସକ ଦଳଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ – ଆପଣ ମତେ ଧମକ ଦେଉଛନ୍ତି ?

ଗିର – କି କଥା କହୁଛନ୍ତି ଆଜ୍ଞା । ଏଥିରେ ମୋର କ'ଣ ଅଛି ? ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଧମକ ଦେବି ? ତେବେ, ଜଣେ ଶୁଭାକାଙ୍କ୍ଷୀ ହିସାବରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ସତର୍କ କରି ଦେଉଛି । ଆପଣ ନୂଆ ହୋଇ ଚାକରୀ କରୁଛନ୍ତି । ଉଡ଼ନ୍ତା ଚଢ଼େଇ ଭଳି ଏ ଜାଗାରୁ ସେ ଜାଗାକୁ ବଦଳି ହେବେ······ । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ଭଳି ଜଣେ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଲୋକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଭଲ ସମ୍ପର୍କ ରଖିଲେ ଚାକରୀରେ ଆପଣ ଉନ୍ନତି କରି ପାରିବେ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — (ବିରକ୍ତିରେ) ହୁଁ, ଆପଣ ଖାଲି ଧମକ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି, ଲୋଭ ବି ଦେଖାଉଛନ୍ତି ।

ଗିରି — ମୁଁ ଜାଣେ, ଆପଣ ମତେ ଭୁଲ ବୁଝିବେ । ଏଇ ସୁବୋଧ କଥାରେ ପଡ଼ି.........

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ଗିରିଧାରୀ ବାବୁ !

ଗିରି — ମୁଁ ଆଦୌ ଖରାପ ଲୋକ ନୁହେଁ ଆଜ୍ଞା !

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — (ପରିହାସରେ) ତା' ତ ଜଣା ପଡୁଛି ।

ଗିରି — ଦେଖିବେ, ଯୋଉ ସୁବୋଧ କଥାରେ ଆପଣ ଆମକୁ ଏବେ ଅବିଶ୍ୱାସ କରୁଚନ୍ତି, ସେଇ ଦିନେ ଆପଣଙ୍କୁ ଅସୁବିଧାରେ ପକେଇବ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ଏ ସବୁ କଥା ଆପଣ କାହିଁକି କହୁଚନ୍ତି ?

ଗିରି — ସୁବୋଧ ଉପରେ ଶାସକ ଦଳର ମୋଟେ ଆସ୍ଥା ନାହିଁ । ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ବୋଲେଇ ସବୁ ବିରୋଧୀ ଦଳଙ୍କ ସହିତ ସେ ହାତ ମିଳେଇଚି ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — କ'ଣ ହେଲା ସେଇଠୁ ?

ଗିରି — ନଈରେ ଘର କରି କୁମ୍ଭୀର ସାଙ୍ଗରେ ବାଦ କଲେ ଚଳିବ ? ଦିନେ ନା ଦିନେ କୁମ୍ଭୀର ନେଇ ମଝି ନଈରେ କରିବ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — କ'ଣ କହୁଚନ୍ତି ଆପଣ ?

ଗିରି — ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଅନାସ୍ଥା ପ୍ରସ୍ତାବ ଆସିଯାଉଚି ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ଅନାସ୍ଥା ପ୍ରସ୍ତାବ ?

ଗିରି — ହଁ ଆଜ୍ଞା ! ଏ ଭଳି ଚେୟାରମ୍ୟାନ ପ୍ରତି କିଏ ଆସ୍ଥା ରଖିବ । ନିଜର ସୁବିଧା ପାଇଁ ଯିଏ କୋଠରିଷ କରଉଛି, ଗୋଟାଏ କାରଖାନା ମାଲିକର ପକ୍ଷ ନେଇ ଯିଏ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ହଇରାଣ

କରୁଚି, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶି ଯିଏ ଶାସକ ଦଳର ଗୋଡ଼ କାଟୁଚି, ତାକୁ ପୁଣି ଗାଦିରେ ରଖାଯିବ ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ଆପଣମାନଙ୍କ ଭଳି ଲୋକମାନଙ୍କ କଥା ନ ମାନିଲେ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ତା' ହେଲେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ କୁହାଯିବ, ନାହିଁ ? **Wonderful**—

ଗିରି—ସୁବୋଧ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ କ'ଣ—କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଙ୍କ ବାପ ସିଏ । ଏ ଭଳି ଲୋକଙ୍କ ପାଖରୁ ଦୂରେଇ ରହନ୍ତୁ ଆଜ୍ଞା ! ନ ହେଲେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ସରକାରଙ୍କ କୋପଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିଯିବେ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ବନ୍ଦ କରନ୍ତୁ ଆପଣ ! ଏ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଉପଦେଶ ଶୁଣିବାକୁ ଆଜି ମୋର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ ସାହସ ଦେଖି ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହଉଚି । ସରକାରୀ ଅଫିସ ଭିତରେ ବସି ଯା' ଇଚ୍ଛା ତା କହି ଯାଉଚନ୍ତି ।

ଗିରି—କହିବି ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଚେୟାରମ୍ୟାନ ଆପଣଙ୍କର ସିନା ହାକିମ । ଆମର ସିଏ କିଏ କି ? ଆମେ କାହିଁକି ତାଙ୍କୁ ଡରିବୁ ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ନାଁ, ଆପଣ ଡରିବେ କାହିଁକି ? ଲୋକମାନଙ୍କଠୁ ଜାଲ ଦସ୍ତଖତ୍ ଆଣି କୋଠଘର ବରୁଦ୍ଧରେ ଲାଗିବେ, ପୋଖରୀ ବନ୍ଦ ପାଇଁ ଟଙ୍କା ନେଇ ପକେଟରେ ରଖିବେ···ଆପଣ ଡରିବେ କାହିଁକି ?

ଗିରି—ଆପଣ ଏଗୁଡ଼ାକ ସବୁ କଣ କହୁଚନ୍ତି ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—କ'ଣ ଭୁଲ କହିଲି—କହନ୍ତୁ ? ସ୍କୁଲଘର ମରାମତି ପାଇଁ ଯୋଉ ଟଙ୍କା ନେଇଥିଲେ କାମ ହେଇଚି ? ପୋଖରୀରେ ମାଛ ଯାଆଁଳ ଛଡ଼ା ହେଇଚି ? ଗୁଣ୍ଡଦୁଧ ସ୍କୁଲକୁ ଯୋଗା ହେଉଚି ?

ଗିରି—ହେଇଚି କି ନ ହେଇଚି, ସେ କଥା ଆପଣ କାଗଜପତ୍ର ଦେଖିଲେ ବୁଝିପାରିବେ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ମୁଁ କହୁଚି ହେଇ ନାହିଁ ।

ଗିରି — ଆପଣ ପ୍ରମାଣ ଦେଇ ପାରିବେ ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ ନୁହେଁ, ଯୋଉଠି ଦବାର କଥା, ସେଇଠି ଦେବ ।

ଗିରି — ଅଚ୍ଛା ! ତା'ହେଲେ ସୁବୋଧବାବୁଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ହେଇ ସାରିଲେଣି, ନାଁ ? କିନ୍ତୁ ଫଳ କିଛି ଭଲ ହବ ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ଗିରିଧାରୀ ବାବୁ ! ! !

ଗିରି — ଆପଣ ନିଆଁ ସାଙ୍ଗରେ ଖେଳ ଖେଳୁଚନ୍ତି ।

(ସୁବୋଧ ଆସିଲେ)

ସୁବୋଧ — କିଏ ନିଆଁ ସାଙ୍ଗରେ ଖେଳ ଖେଳୁଚି ?

ଗିରି — ବି. ଡ଼ି. ଓ. ଆଉ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ।

ସୁବୋଧ — (ହସି) ଆପଣମାନଙ୍କ ପରି ଅଗ୍ନିପିଣ୍ଡମାନେ ଯେତେବେଳେ ସରପଞ୍ଚ ହେଇଚନ୍ତି, ଏମାନେ ଆଉ କ'ଣ କରିପାରିବେ କୁହନ୍ତୁ ?

ଗିରି — ଏକଥା ଗୁଡ଼ାକ କହୁ ଭଲ ହଉ ନାହିଁ ସୁବୋଧବାବୁ ?

ସୁବୋଧ — କିମିତି ହବ ? ଯୋଉ ଦେଶରେ ଆପଣଙ୍କ ଭଳି ଲୋକ ପଞ୍ଚାୟତ ଶାସନ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିବେ, ସେ ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ ହବ କିମିତି ?

ଗିରି — ଓ, ତା'ହେଲେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୋଟାଏ ସୁଚିନ୍ତିତ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଚାଲିଚି । ଦୁହେଁ ମିଳି ମୋ ନାଁରେ କୁତ୍ସାରଟନା କରିବାରେ ଲାଗିଚନ୍ତି ? ମୁଁ ଦୁର୍ନୀତି କରୁଚି ? ମୁଁ ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାର କରୁଚି ?

ସୁବୋଧ — ସେ କଥା ମତେ ନ ପଚାରି, କଲେକ୍ଟରଙ୍କୁ ପଚାରିବେ ।

ଗିରି — ତା' ହେଲେ ଆମ ଚାକିରୀଟା ନବାପାଇଁ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ପାଖରେ ଗୁହାରି ହେଇ ସାରିଲଣି ?

ସୁବୋଧ—ଉପାୟ କ'ଣ ? ଟ୍ରକ ପରେ ଟ୍ରକ ଗୁଣ୍ଡଦୁଧ ବୋହି-
ନେଇ ବ୍ଲକ୍ ବାହାରକୁ ଚାଲିଯିବେ । ଗାଁ ଭିତରେ ପୋଖରୀ
ନ ରହି, ରାସ୍ତା ଘାଟ ସବୁ ପୋଖରୀ ହୋଇଯିବ । ମାଛ
ଗାଡ଼ିଆରେ ନ ରହି ପେଟରେ ରହିବେ, ଗୁହାରି ନ ହେବ
କମିତି ?

ଗିରି—ଏ ସବୁ ଦୁର୍ନୀତି ଯଦି ହଉଥାଏ ତା' କେବଳ ଆପଣଙ୍କ
ଯୋଗୁଁ । ଆପଣଙ୍କ ଅପାରଗପଣିଆଁରୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା
ବରବାଦ୍ ହୋଇ ଯାଉଚି । ସମବାୟ ସମିତି ନାଁରେ ଋଣ ଆଣି
ସମସ୍ତଙ୍କ ଟଙ୍କା ଆତ୍ମସାତ୍ କରିଚନ୍ତି ଆପଣ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ଗିରିଧାରୀବାବୁ ! ଆପଣଙ୍କ ମୁହଁରେ ଏକଥା ଶୋଭା
ପାଉ ନାହିଁ । ଦୁର୍ନୀତିର ଅବତାର ଆପଣ, ଅଥଚ ଆପଣ
କହୁଚନ୍ତି—ସୁବୋଧବାବୁ ଦୁର୍ନୀତି କରୁଚନ୍ତି । ଜାଣନ୍ତି,
ଚାହିଁଲେ ମୁଁ ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଆରେଷ୍ଟ କରିଦେଇ
ପାରେ ।

ଗିରି—ଆଚ୍ଛା ! ଆରେଷ୍ଟ କରିଦେବେ ? କ'ଣ ମୂର୍ଖ ଦେଖିଲେ କି ?
ହଇ ହେ, ବି.ଡ଼ି.ଓ. ମାଛି ନୁହନ୍ତି, କି ଗାଈ ନୁହନ୍ତି, ସେ ପୁଣି
ଆରେଷ୍ଟ କରିବେ ଗିରିଧାରୀ ଦାସକୁ ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ଗିରିଧାରୀ ବାବୁ !

ସୁବୋଧ—ଶ୍ରୀକାନ୍ତବାବୁ ! ଗିରିଧାରୀବାବୁଙ୍କୁ ଆପଣ ବାନ୍ଧିବେ
କି ସେ ଆପଣଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିବେ ସେ କଥା ବିଚାର ହବାକୁ ବେଶୀ
ଡେରି ନାହିଁ । କଲେକ୍ଟରଙ୍କୁ ସବୁ କଥା ଜଣେଇ ଦିଆଯାଇଚି ।
ସେ ଯାହା ବିଚାର କରିବେ ।

ଗିରି — ହଁ ହେ, ବସ୍ତୁର କରି ବେକଟାକୁ କାଟି ପକେଇବେ । କଲେକ୍ଟରର ତ ଆଉ ଆମ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କଥାରୁ ବାହାରିପିବେ ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ଶୁଣୁଚନ୍ତି ସାର୍ ! ଲୋକଟା କମିତି ଧମକ ଦଉଚି ?

ସୁବୋଧ — ସାମାନ୍ୟ ଧମକରେ ବିଚଳିତ ହୁଅନ୍ତୁନା ଶ୍ରୀକାନ୍ତବାବୁ ! ଗରଜିଲା ମେଘ କେବେ ବରଷେ ନାହିଁ । ଆଚ୍ଛା, ଗିରିଧାରୀ-ବାବୁ ! ଆପଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସନ୍ତୁ ।

ଗିରି — ହଉ ମୁଁ ଯାଉଚି, ପରେ ଭେଟାଭେଟି ହବା । ବି. ଡି. ଓ. ବାବୁଙ୍କର ତ ବଦଳି ହେଇଗଲା । ତେବେ ବଦଳି ହବା ପୂର୍ବରୁ ସିଏ ଠିକଏ ଚେୟାରମ୍ୟାନ ସାହେବଙ୍କର ଅନାସ୍ଥା ପ୍ରସ୍ତାବଟା ପାସ ହବା ଦେଖିଯିବେ । ନମସ୍କାର ! (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — ଶୁଣିଲେ ତ ସାର୍ ! ଲୋକଟାର କେତେ ସାହସ । କେବଳ ରାଜନୈତିକ ଦଳର ଲୋକେ ଗାଁର ଏ ଟାଉଟର ଗୁଣ୍ଡାଙ୍କୁ ମୁହଁ ଦେଇଚନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେଖି ପଞ୍ଚାୟତ ଶାସନ ଉପରୁ ମୋର ଆସ୍ଥା ତୁଟିଗଲାଣି ।

ସୁବୋଧ — ଶ୍ରୀକାନ୍ତବାବୁ, ଆପଣଙ୍କ ଭଳି ଯୁବକ ଏମିତି ନଇଁଗଲେ ଚଳିବ ? ଦେଶବାସୀ ଅନ୍ୟ କଥାରେ ଭାସି ନ ଯାଇ ନିଜର ନିଜତ୍ୱକୁ ବଜାୟ ରଖି ପାରିଲେ, ଏ ଟାଉଟରମାନେ ଆପେ ଆପେ ବାହାରିଯିବେ । ଗାନ୍ଧି ନେହରୁଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନ ସାର୍ଥକ ହବ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ — କିନ୍ତୁ ସାର୍, ଏମାନେ ଯେ ଦିନକୁ ଦିନ ମାଡ଼ି ଗଲୁଚନ୍ତି ?

ସୁବୋଧ—ଏମାନେ କେବେ ମାଡ଼ି ପାରିବେ ନାହିଁ । They can cheat all people for some time, some people for all time but not all people for all time. (ଦେ କ୍ୟାନ୍ ଚିଟ୍ ଅଲ ପିପ୍‌ଲ୍ ଫର୍ ସମ୍ ଟାଇମ୍, ସମ୍ ପିପ୍‌ଲ ଫର୍ ଅଲ୍ ଟାଇମ୍ ବଟ୍ ନଟ୍ ଅଲ୍ ପିପ୍‌ଲ୍ ଫର ଅଲ୍ ଟାଇମ୍ ।) ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖିରେ ସେମାନେ କେବେ ଧୂଳି ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଆଚ୍ଛା, ଛାଡ଼ନ୍ତୁ ସେ କଥା । ଆସନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ଫାଇଲ୍ ଦେଖିବା ।

(ଟେବୁଲ ପାଖକୁ ଯାଉ ଯାଉ)

***

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

[ଗିରଧାରୀ ଦାସଙ୍କ ଅଳନ୍ଧ]

[ବାହାରୁ ଖୁବ୍ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତରେ ପଶି ଆସିଛନ୍ତି ରସ]

ରସ—ଅପା ! ଅପା ମ ! ହେ ଅପା !

ନରମଣି—(ଭିତରୁ) କ'ଣ କରେ ? କଣ କହୁଚୁ ?

ରସ—ଘର ବୁଡ଼ି ପାଣି ଆଣ୍ଠୁଏ ହେଲାଣି । କଣା କହୁଚି ମେଘ ଦୁଲୁକୁଚି ।

ନର—କ'ଣ ହେଇଚି ? କଥାଟା କହିଲେ ସିନା ମୁଁ ଜାଣିବି ।

ରସ—ସେଇ ରଙ୍ଗଲତା କଥା ।

ନର—ପୁଣି ସେ ଅଲକ୍ଷଣୀ ନାଁ । ମୋ ଆଗରେ ଧରିଲୁ ?

ରସ—ନ ଧରିବି କେମିତି ? ମୁଁ ଶୁଣିଲି ଭେଣେଇଁ ତାଙ୍କୁ ନେଇ ଖଣି ସାହାବ ଘରେ ରଖିଚନ୍ତି । ସବୁବେଳେ ସେଠିକି ଯାଇ ହସ ଖୁସି, ଗପସପ ଟୁପ୍‌ଟାପ୍ ଚାଲିଚି ।

ନର—ହାଇ ରେ ରସ ! ଏ କଥା କ'ଣ ସତ ?

ରସ—ସତ ନୁହେଁ ଆଉ କଣ ମୁଁ ମିଛ କହୁଚି ଟିକେ ! ଏ କଥା ସତ ମିଛ ବୁଝିବାପାଇଁ ମୁଁ ଖଣି ସାହାବ ଘର ପାଖରେ ଲୁଚିଥିଲି । ରଙ୍ଗ ସାଙ୍ଗରେ ଭେଣେଇଁଙ୍କ ଯେମିତି ଦେଖିଣି ଧାଇଁଚି ।

ନର—ଏଇ ରଙ୍ଗ ସାଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବେ ବୋଲି ପଞ୍ଚାପୁତରେ ପଶିବା ପାଇଁ ଦିନ ରାତି ନିଦ ନ ଥିଲା । ଏବେ କି ଖୁସି, କି ହସ । ଏତେଦିନେ ମୁଁ ଜାଣିଲି । ପଞ୍ଚାପୁତରେ ପଶିବାପାଇଁ

କାହିଁକି ଏତେ ବିକଳ ହଉଥିଲେ । ନାଁ, ଆଉ ଏ ଘରେ ରହିବା କଥା ନୁହେଁ ।

ରସ—ହଁ, ଚାଲ୍ ଅପା, ଏ ଘର ଛାଡ଼ି ଆମେ ପଳେଇବା ।

ନର—ଆରେ କୋଉ ଗାଡ଼ିକୁ ଯିବା ? ତୁ ଗୋଟିଏ ଝିଅ ଯେ, ଏ କୁଳ ହେଲୁନି, କି ସେ କୁଳ ହେଲୁନି । ଆଜିଯାକେ ଘରଦ୍ୱାର ନ କରି ଓଥରା ହୋଇ ବୁଲୁଚୁ । ଆଉ ଯିବୁ କୁଆଡ଼େ ?

ରସ—କେମିତି ଓଥରା ନ ହେବି ଯେ ! ତମେ ତ କେବେ ବାହାଘର ଆଡ଼େ ମନ ଦେଲ ନାହିଁ । ଆଉ ସେ ରଙ୍ଗ ସାଙ୍ଗରେ ବାହାଘର ପଡ଼ିଥିଲା ଯେ ଭେଣେଇଁ ତ ନିଜେ ତାଙ୍କୁ······ ।

ନର—ଆଜି ଆସୁ ଘରକୁ—ତା' ରସିକପଣିଆଁ ଯଦି ନ ଛଡ଼େଇ ଦେଇଚି······ । (ଏତିକିବେଳେ ଗିରିଧାରୀ ଆସିଚନ୍ତି ବାହାରୁ)

ଗିରି—କ'ଣ ହେଇଚି ?

ନର—ନାଆଁ, ରଢ଼ ହେଇଚି ।

ଗିରି— ଓହୋ, ମଣିଷର ବାହାରେ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ, କି ଘରେ ବି ଶାନ୍ତି ନାହିଁ । ଖାଲି ସବୁବେଳେ ଝଞ୍ଜଟରେ ରହିଚି ।

ନର—ରହିବନି ? ସେ ରଙ୍ଗକୁ ନେଇ ଖଣି ସାଇବ ଘରେ ରଖିଚ କାହିଁକି ?

ଗିରି—ଓହୋ, ନରମଣି । ମୁଁ କେତେ ବଡ଼ ଗୋଟାଏ ପଲ୍‌ଟିକ୍ସ୍ କଥା ଭାବିଲା ବେଳକୁ ତମେ ବାଜେ କଥା ଆଣି ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ଭର୍ତ୍ତି କରିଦଉଚ ।

ରସ—କାହିଁକି, ରଙ୍ଗ କ'ଣ ସେ ପଲ୍‌ଟିକ୍ସ୍ ଭିତରେ ନାହିଁ···?

ଗିରି—ତୁ ଚୁପ୍ କର । ଶୁଣ ହଉଚି, ମାଷ୍ଟର ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ, ସୁବୋଧ, ବି. ଡି. ଓ. ମୋ' ପଛରେ ଲାଗିଚନ୍ତି । ଗାଁ ସାରା

ସମସ୍ତେ ହସ୍ତଖତ ଦେଇ ଶେଷରେ ମୋ' ଉପରେ ଲାଗିଚନ୍ତି । ଏତିକବେଳେ ତମେ ଦ'ଟା ମୋ' ସାଙ୍ଗରେ ଲଗାନା କରୁଚ । ମୋ' ମୁଣ୍ଡ ଠିକ୍ ନାହିଁ । ମୁଁ କ'ଣ ନାହିଁ କ'ଣ କରିଦେବି—

ଭସ—ଅପା ! ସୁବୋଧବାବୁ କାହିଁକି ଲାଗିଚ ଜାଣିଚୁ ? ମାଛ ଯାଆଁଳ ଗୁଡ଼ିବା ପାଇଁ ଭେଣେଇଁ ଟଙ୍କା ଆଣି ପକେଟରେ ପକେଇ ଦେଇଚନ୍ତି । ରାସ୍ତା ପାଇଁ ଟଙ୍କା ଆଣି ପେଟରେ ପକେଇ ଦେଇଚନ୍ତି ।

ଗିରି—ଆରେ ହେ, ଏଇଟାକୁ ଧରମ ଗୁଡ଼ିଗଲାଣି । କାଲି ସକାଳେ ବଲେଇଛୁଆ ହୋଇ ଆସିଥିଲା, ମୋର ଖାଇ, ମୋର ପାଖରେ ମଣିଷ ହେଇ, ମୋର ଆଖି ଆଗରେ ଆଜି ମତେ ନଷ୍ଟ କରୁଚ । ନେଇ ମାଁଗତା, ନିକଲଯାଓ ! !

ନର—କ'ଣ ହେଲା ? ମୋ ଭାଇକୁ ଘରୁ ନିକାଲିଦବ ? ଭଲ ହେଲା, ଆମେ ସବୁ ତମର କିଏ କି ? ସେ ରଙ୍ଗ ତ ତମର ସବୁ । ଚାଲ ରେ ରସ, ଆମେ ଏ ଘରୁ ଚାଲିଯିବା । ଗଛମୂଳେ ପଡ଼ି ମରିବା ପଛେ, ଏ କଂସେଇର ମୁହଁ ଚାହିଁବା ନାହିଁ ।
(ସକ ସକ ହେଇ କାନ୍ଦ ପକେଇଲେ)

ରସ—ଥାଉ, ଥାଉ ଅପା, ତୁ କାନ୍ଦନା । ଚାଲ, ଯିବା ଚାଲ । [illegible] ପୁଲିସି ତ ଆସି ପଚାରୁଥିଲା । ମୁଁ ଆଜ ଯାଇ ଗୁଣ୍ଡ ଦୁଧ [illegible] ନଷ୍ଟପୁ କହିବି । (ନରମଣିଙ୍କ ହାତ ଧରି ଆଗେଇଯାଉଥିଲେ, ଗିରିଧାରୀ ନରମଣିଙ୍କ ହାତ ଧରି ଟାଣିଲେ)

ଗିରି—ରସ ! ପୁଲିସ୍ କ'ଣ ପଚାରୁଥିଲା ?

ରସ—ମୁଁ ଜାଣିନାହିଁ ଯା । ଆ···ଅପା···ଆ···

ଗିରି—ହେ ବାପା, ହେ ରସ ! (ନରମଣିକୁ ଟାଣିଲେ)

ହଇ ରେ ରସ ! ତତେ ମୁଁ ଏତ୍ତୁଟିରୁ ଏତ୍ତୁଟିଏ କଲି । ଆଜି କଅଣ ପଦେ କହି ଦେଲି ବୋଲି, ତୁ ଘର ଛାଡି ଚାଲିଯିବାକୁ ବସିଚୁ ?

ରସ---ତମେ ଗୁଣ୍ଡଦୁଧ ବେପାର କରୁଥିଲ କାହିଁକି ?

ଗିରି—(ଦାନ୍ତକାମୁଡ଼ି) ଆରେ, ସେ ବେପାର ନ କଲେ ତୋ' ଅପା ଗହଣାରେ ଲଦି ହେଇଥାନ୍ତା କେମିତି ?

ନର—କଣ ହେଲା ? ମୋର ଗହଣାପାଇଁ ତମେ ସବୁ କରୁଚ ? ଏତେ କାଳ ହାତଧରିଲି, ଗହଣା କରି ନ ଥାନ୍ତି କି ? ସ୍ତ୍ରୀ' ବୋଲି ଷ୍ଟେର କରି, ପରକୁ ଠକେଇ······

ଗିରି—ଚୁପ୍ କର୍ ନରମଣି ।

ନର—କାହିଁକି ଚୁପ୍ ହେବି ?

ଗିରି—ଆରେ ଘର ଭିତରେ ବିଭୀଷଣ ଲୁଚିଛି !

ରସ—ତମେ ମୋ' ଅପାକୁ ବିଭୀଷଣ କହିଲ ?

ଗିରି—ସେ ବିଭୀଷଣକୁ, ତୁ ହଉଚୁ ରାବଣ । ଭାଇ, ଭଉଣୀ ଦି'ଟାଯାକ ମିଶି ମୋ ମୁଣ୍ଡକୁ ଚୋବେଇ ଖାଇ ସାରିଲଣି । (ବାହାରୁ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦର ପାଟି ଶୁଭିଲା)

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ଗିରିଧାରୀବାବୁ ଅଛନ୍ତି ?

ଗିରି---ଗଲି ଆଜ୍ଞା ! (ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଥିଲେ)

ନର—(ଅଟକେଇ) ନାଇଁ, ତମେ ତା' ପାଖକୁ ଯାଇ ପାରିବ ନାଇଁ । (ରସ ଆସି ଗିରିଧାରୀ ମୁହଁ ଚିପି ଧରିଲେ)

ଗିରି—ନରମଣି ! ମୁଁ ତମକୁ ନେହୁରା ହଉଚି । ତମେ ମତେ ଛାଡ଼ ।

ନର—ନାଁ, ମୁଁ କେବେ ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ । ଦେଖିବା, ସେ ବାବୁ କ'ଣ କରିବ ?

ଗିର—କ'ଣ ହେଲା ? ତମେ ମତେ ଆକଟ କରିବ ?

ରସ—ଆଉ କଣ ତମେ ମୋ' ଅପାକୁ ଆକଟ କରିବ ?

ଗିର—(ଖୁବ୍ ରାଗ କରି) ଚୁପ୍ କର ତୁ ! ମୁଁ କହୁଚି ଢ଼' ଜଣଯାକ ଭିତରକୁ ଯା – ଯାଆ···କହୁଚି । (ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଦେଖି ନରମଣି, ରସ ଯିବାକୁ ଲଗିଲେ) । ଘୋଟାଏ ନାଟ ଲଗିଚି । କି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ମୋର, ବାହା ହେଲ ଗୋଟାଏ ହାଣ୍ଡି, ଆଉ ତା' ସାଙ୍ଗକୁ ଯଉତୁକ ଆସିଲା ଗୋଟାଏ ବରଡ଼ି । କପାଳକୁ ନ କହି, ଆଉ କହିବ କାହାକୁ । ଯା ଭିତରକୁ –

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ –(ବାହାରେ) ଗିରଧାରୀବାବୁ !

ଗିର – ଆସନ୍ତୁ ଆଜ୍ଞା ।

ନିତ୍ୟା – କ'ଣ ପାଟି ଲଗିଥିଲା ?

ଗିର – ନାଇ ଆଜ୍ଞା, ସେ ଆମ ଘର କଥା ।

ନିତ୍ୟା – ହଉ ହଉ, ମୋ' ଘରକୁ ଯାଇଥିଲ ତମେ ?

ଗିର – ହଁ ଆଜ୍ଞା, ମୋ' କଥା ସରିଗଲା ।

ନିତ୍ୟା – କ'ଣ ସରିଗଲା ?

ଗିର – ସୁବୋଧ, ଆଉ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଢ଼'ଜଣଯାକ ମିଶି ମୋ' ନାଁରେ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ପାଖରେ ଗୁହାରି କରିଚନ୍ତି ।

ନିତ୍ୟା – କ'ଣ ହେଇଗଲା ସେଇଠୁ ? ଏଇଥିପାଇଁ ତମେ ଏତେ ବିଚଳିତ ହେଇ ପଡ଼ୁଚ କାହିଁକି ?

ଗିର – (ବ୍ୟସ୍ତଭାବେ) ସବୁ ପ୍ରମାଣ ଯେବେ ଯୋଗେଇ ଦିଅନ୍ତି···

ନିତ୍ୟା – କି ପ୍ରମାଣ ସେମାନେ ଦେବେ ? ତା' ବାଟ ମୁଁ ଆଗରୁ ସଫାକରି ଦେଉଚି । କଲେକ୍ଟର ଏଠିକି ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ସି.ଡ଼ି.ଓ.ର ବଦଳି, ଆଉ ସୁବୋଧର ଅନାସ୍ଥା ପ୍ରସ୍ତାବ ଏଠିକି ଆସିଯିବ । ବ୍ୟସ୍ତ ହବା କିଛି ଦରକାର ନାହିଁ । ଏ ଟଙ୍କାତକ

ନାଅ, ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ମୁଁ ଆହୁରି ଟଙ୍କା ଦେବି । ହେଲେ ପଞ୍ଚାୟତ ସମିତିର ସବୁ ସଭ୍ୟ ଯେମିତି କଣା ହୋଇଯାଆନ୍ତି ।

ଗିରି — ତା' ପୂର୍ବରୁ ବି.ଡ଼ି.ଓ. ର ବଦଳିଟା······।

ନିତ୍ୟା — Don't worry. ମନ୍ତ୍ରୀ ମତେ କଥା ଦେଇଚନ୍ତି । ଯଦି ବଦଳିଟା ନ ହୋଇପାରେ ତେବେ ତା'କୁ ଏ ପୃଥିବୀରୁ ବଦଳି କରିଦବାକୁ ହବ ।

ଗିରି — ତା'ମାନେ ?

ନିତ୍ୟା — (ହସି) ମାନେ ପୁଣି ବୁଝେଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ? Hopeless. ଶୁଣ ! ବି.ଡ଼ି.ଓ. ଜିପ୍‌ରେ ଆସିବା ବାଟରେ ପଥର କି କାଠ ଗଡ଼ି ଥୋଇଦିଅ । ତା' ପରେ ଦେଖିବ ସେ ଆପେ ଆପେ ବଦଳିହୋଇଯିବ । (ହସିଲେ) ଆଉ ଟ୍ରକ ଡ୍ରାଇଭରମାନଙ୍କୁ କହିଦବ — ଗୁଣ୍ଡି ଦୁଧ ଗାଡ଼ି ଗଲାବେଳେ କେହି ଯଦି ତାକୁ ହାତ ଦେଖେଇ ଅଟକାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ ସିଧା ତା' ଉପରେ ଟ୍ରକ ମଡ଼େଇ ଦେଇ ଚାଲିଯିବ । ତା'ପରେ ଯାହା ହବ ମୁଁ ବୁଝିବି ।

ଗିରି — (ଟିକେ ଇତଃସ୍ତତ ହୋଇ) ଏ କଥା ମୁଁ କହିବି ସାର୍ ।

ନିତ୍ୟା — ହିଁ, ହିଁ, ତମେ କହିବ । I believe in direct action. Take this money and be happy— ଆଚ୍ଛା, ମୁଁ ଆସୁଚି । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଗିରି — ନମସ୍କାର ! (ଆଖି ଆଗରେ ଭବିଷ୍ୟତର ଦୃଶ୍ୟ ଭାସି ଆସିଲା— ମନେ ହେଲା ସତେ ଯେପରି ତାଙ୍କ ଗୁଣ୍ଡିରେ ଜିପ୍ ଧକ୍କା ହୋଇଗଲା । ଆଖି ବୁଜି କହିଲେ) ହେ ଭଗବାନ୍ ! ତୁମେ ଭରସା । ରସ ରେ ! ରସ ! ମୋ କଥା ସରିଗଲା ।

(ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲେ)

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ

[ସୁବୋଧଙ୍କ ଘର]

[ପାଗଳୀ ସରଳାକୁ ବୋହୂ ପରି ସଜାଉଛି ସୁପ୍ରୀତି, ଖୁସି ହୋଇ ସରଳା ବାରମ୍ବାର ଦର୍ପଣରେ ମୁହଁ ଦେଖୁଛି, ସୁପ୍ରୀତିର ସେବା ଯତ୍ନରେ ସେ ଭଲ ହୋଇ ଆସିଲାଣି]

ସୁପ୍ରୀତି — ହାଁ, ଏ ଥର ଦର୍ପଣରେ ନିଜ ଚେହେରା ଦେଖିଲଟି ?

ସରଳା — ହଁ, ଦେଖିଲି । ଯୋଉ ସୁନ୍ଦର ରୂପ ତ ?

ସୁପ୍ରୀତି — କାହିଁକି ? ତମେ କଣ ସୁନ୍ଦର ନୁହଁ ?

ସରଳା — ହଁ, ତମ ପରି ମୁଁ ସୁନ୍ଦର ହୋଇ ପାରିବି ?

ସୁପ୍ରୀତି — କିଏ ଏ କଥା କହିଲା ତମକୁ । ତୁମେ ମୋଠୁଁ ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର ।

ସରଳା — ମିଛ କଥା, ମୁଁ ପୁଣି ସୁନ୍ଦର ! ଭଲ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଲେ କ'ଣ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଯାନ୍ତି । ଚେହେରା ଭଲ ନ ଥିଲେ······ଆଚ୍ଛା ଅପା, ତମେ ଇମିତି ସୁନ୍ଦର କମିତି ହେଲ ?

ସୁପ୍ରୀତି — ଭଗବାନ କଲେ ।

ସରଳା — ସେ ଭଗବାନ ମତେ କାହିଁକି ସୁନ୍ଦର କଲେ ନାହିଁ ?

ସୁପ୍ରୀତି — ତମକୁ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ସୁନ୍ଦର କରିଛନ୍ତି । ତମେ ଆଉ ଥରେ ଦର୍ପଣରେ ଦେଖିଲ ।

(ସରଳାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ଦର୍ପଣ ପାଖକୁ ଗଲେ)

ସରଳା — ତମେ ସତ କହୁଚ ? ଆଚ୍ଛା, ମୁଁ କଣ ତମଭଳି ମଠରେ ଚଳେଇ ପାରିବି ?

ସୁପ୍ରୀତି—ନିଶ୍ଚୟ ପାରିବ । ମୁଁ ତମକୁ ମଟର ଚଳେଇବା ଶିଖେଇ-
 ଦେବି ।
ସରଳା—ମଟରଚଲା ଶିଖି, ମୁଁ ତମ ଉପରେ ମଟର ଚଢ଼େଇ
 ଦେବି, ନାଁ ?
ସୁପ୍ରୀତି—କାହିଁକି ?
ସରଳା—ତମେ କେମିତି ମୋ ଉପରେ ମଟର ଚଢ଼େଇ ଦେଇଥିଲ ?
ସୁପ୍ରୀତି—ମୋର ସେଇଟା ଭୁଲ ହୋଇଚି ।

[ବିଶ୍ୱନାଥଙ୍କ ପ୍ରବେଶ]

ସରଳା—ବାପା ଦେଖିଲ, ମୁଁ କେମିତି ପିନ୍ଧିଚି !
ବିଶ୍ୱ—ଭାରି ଭଲ ଦିଶୁଚି ମା !
ସରଳା—ଅପା ପରା ମତେ ସଜେଇ ଦେଇଚନ୍ତି । ବାପା, ମୁଁ
 କୁଆଡ଼େ ବୋହୂ ଭଳି ଦିଶୁଚି ?
ବିଶ୍ୱ—କିଏ କହିଲା ?
ସରଳା—ସେଇ ଅପା ପରା ! ସେ କହୁଚନ୍ତି ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ବୋହୂ
 ହୋଇଯିବି । ବାପା, ସତରେ ମୁଁ ବୋହୂ ହେବି ?
ବିଶ୍ୱ—(ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ମାରି) ଭଗବାନ, କ'ଣ ସତରେ ତୋ'
 ଭାଗ୍ୟରେ ଲେଖିଚନ୍ତି ।
ସରଳା—ଆରେ, ଅପା କହୁଚନ୍ତି ପରା !
ସୁପ୍ରୀତି—କଥାଭାଷାରେ ଟିକିଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖୁନାହାନ୍ତି ମଉସା ।
ବିଶ୍ୱ—ହଁ, ମା ! ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହାତର ପରଶରେ ବାୟାଣୀଟା ମୋର ଭଲ
 ହୋଇ ଆସୁଚି । କେମିତି ତୋ' ଋଣ ସୁଝିବି ମା'...... ।
ସୁପ୍ରୀତି—ସରଳା ଯଦି ପୂରା ଭଲ ହୋଇଯାନ୍ତି, ସେଇ ହବ ମୋର
 ଏକମାତ୍ର ପୁରସ୍କାର ।
ବିଶ୍ୱ—ତୋ' ମୁହଁରେ ଫୁଲ ଚନ୍ଦନ ପଡ଼ୁ ମା' !

ସରଳା—ବାପା, ଅପା କହୁଚନ୍ତି—ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ବୋଦ୍ଧ୍ ହେବି ? ସେ କାହିଁକି ବୋଦ୍ଧ୍ ହେବେ ନାହିଁ ?

ବିଶ୍ୱ—ହବ, ହବ ମା ! ନିଶ୍ଚୟ ହବ । ଏ ଭଳି ଝିଅ ଯାହା ଘରକୁ ବୋଦ୍ଧ୍ ହେଇ ଯିବ, ତା' ଘର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ଉଠିବ ।

ସରଳା—ବାପା, ଯେ କହୁଚନ୍ତି ମତେ ମଟର ଶିଖେଇଦେବେ ।

ବିଶ୍ୱ—ତୁ ମଟର ଶିଖିବୁ ? (ହସିଲେ) ହଉ, ହଉ ମା ।

ସୁପ୍ରୀତି—ଘରେ ବସି ବସି ତାଙ୍କୁ ବ୍ୟସ୍ତ ଲାଗିଲାଣି । ମୁଁ ନେଇଯାଉଚି, ମଟରରେ ଟିକେ ବୁଲେଇ ଆଣିବି ।

ବିଶ୍ୱ—ତୋ' ଇଚ୍ଛାରେ ମୁଁ ବାଧା ଦେବି ନାହିଁ ମା, ତୁ ତାକୁ ନୂଆ ଜୀବନ ଦେଇଚୁ । ନୂଆ ଆଲୋକର ସନ୍ଧାନ ଦେଇ ତୁ ତାକୁ ମଣିଷ କରି ଦେ ମା । ତୋର ହାତର ପରଶରେ ସେ ଭଲ ହେଇଯିବ ।

ସୁପ୍ରୀତି—ଆସ ସରଳା । (ସରଳାକୁ ନେଇ ବାହାରକୁ ଗଲାବେଳେ ଆସିଲେ ସୁବୋଧ । ସରଳାକୁ ସୁପ୍ରୀତି ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖି ମୁହଁରେ ବିରକ୍ତିର ଚିହ୍ନ ଫୁଟି ଉଠିଲା)

ସୁବୋଧ—କୁଆଡ଼େ ଯାଉଚୁ ସରଳା ?

ସରଳା—ବୁଲିବାକୁ ।

ସୁବୋଧ—ଚୁପ୍ କର !

ସୁପ୍ରୀତି—(ଆଘାତ ପାଇ) ସୁବୋଧବାବୁ !!!

ସରଳା—(କାନ୍ଦି) ବାପା, ଭାଇ କାହିଁକି ମତେ ଗାଳିଦେଲେ, ମୁଁ ତାଙ୍କର କ'ଣ କଲି ?

ସୁପ୍ରୀତି—ତୁମେ ଭାଇଙ୍କର କଥା କର ନାହିଁ ସରଳା । ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବାଟା ହଉଚି ତୁମର ଅପରାଧ ।

ବିଶ୍ୱ—ନାଇଁ ମା, ତୁ ଏ କଥା କାହିଁକି କହୁଚୁ ? ତୋ' ସାଙ୍ଗରେ ଯିବାକୁ ସୁବୋଧ ପୁଣି ମନା କରିବ ? ତା' ମୁଣ୍ଡ ଠିକ୍ ନାହିଁ । ଏ ଲୋକଗୁଡ଼ାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଶୁଣି······

ସୁବୋଧ—ସେଇଥିପାଇଁ ତ ମୁଁ କହୁଚି, ଆମେ ଗରିବ ଗରିବ ହୋଇ ରହିବା । ବଡ଼ ଲୋକର ଦୟା ଆମର ଦରକାର ନାହିଁ ।

ବିଶ୍ୱ—ସୁବୋଧ !! ପୁେ ତୁ କ'ଣ କହୁଚୁ ?

ସୁବୋଧ—ହଁ ବାପା, ଧନ ଦୌଲତ ଆମର ନାହିଁ । ଆମ ପ୍ରତି ଧନୀର କୃପା ହେଲେ ଲୋକେ ଆମକୁ ଭୁଲ ବୁଝିବେ । ଆମର ମହତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ କେହି ବୁଝି ପାରିବେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଧାରଣା, ଟଙ୍କା ପାଇଁ ଆମେ ଆମର ବିବେକକୁ ବିକି ଦେଇଚୁ ।

ସୁପ୍ରୀତି—(ସୁବୋଧର ଏ କଥାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟଥିତା ହୋଇ) ଏଇଟା ଆଉ କାହାର କଥା ନୁହେଁ, ଆପଣଙ୍କ ମନର କଥା । ଆପଣଙ୍କ ଅବଚେତନ ମନରେ କେବଳ ଘୃଣା, ବିଦ୍ୱେଷ ଭରି ରହିଚି ।

ସୁବୋଧ—ସୁପ୍ରୀତି ! ! !

ସୁପ୍ରୀତି—ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ବାନା ଟେକି, ଧନୀଗୋଷ୍ଠୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆପଣ ଯେଉଁ ଅଭିଯାନ ଚଳେଇଚନ୍ତି, ଏଇଟା ଆପଣଙ୍କର ମାନସିକ ବିକାର ।

ସୁବୋଧ—ତୁମେ ମତେ ଭୁଲ ବୁଝ ନାହିଁ ସୁପ୍ରୀତି !

ସୁପ୍ରୀତି—ଆପଣଙ୍କୁ ବୁଝିବାରେ ମୋର କେବେ ଭୁଲ ହବ ନାହିଁ ସୁବୋଧବାବୁ । ଆପଣଙ୍କ ଦୁର୍ବଳ ମନ, ଅଜାଣତରେ ଆପଣଙ୍କୁ

ଖୁବ୍ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଉ ହେୟ ଜ୍ଞାନ କରଛ । ସେଥିରୁ ବର୍ଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଆପଣ ଗୋଟାଏ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ହୀନ, ନୀଚ ବୋଲି ପ୍ରଚାର କରି ଆତ୍ମସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରୁଚନ୍ତି ।

ସୁବୋଧ—ମୁଁ ଜାଣେ ସୁପ୍ରୀତି, ତୁମେ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱର ଛାତ୍ରୀ । ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ମୋଠି ଗୋଟାଏ complex- ଗୌଣ ମନୋବୃତ୍ତି ଆବିଷ୍କାର କରିଚ । ସେଥିପାଇଁ ମୋର ଦୁଃଖ ନାହିଁ ବରଂ ଆନନ୍ଦ । ହେଲେ ଆଦର୍ଶ ପାଇଁ ମୁଁ······

ସୁପ୍ରୀତି—(ଇଙ୍ଗିତ କରି) ଆଦର୍ଶ ! ! ଗୌଣ ମନୋବୃତ୍ତିକୁ ଢାଙ୍କିବା ପାଇଁ ଏଇ ଆଦର୍ଶ ଆପଣଙ୍କର ଗୋଟାଏ excuse. ଆପଣ ଖାଲି ଧମୀର ଠଙ୍କା ଦେଖିଚନ୍ତି, ହେଲେ ତାର ହୃଦୟ ଜାଣିନାହାନ୍ତି । ଆପଣ ତାର ଆଭିଜାତ୍ୟ ଦେଖି ଭୟ କରିଚନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାର ମନର କୋମଳତାକୁ ଚିହ୍ନିବାର ଶକ୍ତି ଆପଣଙ୍କର ନାହିଁ । ଆପଣ ବିକାରଗ୍ରସ୍ତ, ଦୁର୍ବଳ, ଆଉ ଜଣେ ମାନସିକ ରୋଗୀ ।

(ସୁବୋଧର ଇମିତି କଥା ଶୁଣି ବିଶ୍ୱନାଥ ବ୍ୟଥିତ ହେଇଥିଲେ, ସୁପ୍ରୀତି କଥା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରକେ କହିଲେ)

ବିଶ୍ୱ—ଠିକ୍ କହିଚୁ ମା । ତା' ମୁଣ୍ଡ ଠିକ୍ ନାହିଁ । ସେ କ'ଣ କହିଯାଉଚି ସେ ନିଜେ ବି ଜାଣେ ନା । ତୁ ତା' ଉପରେ ରାଗ ରଖ ନାହିଁ ମା ।

ସୁପ୍ରୀତି—ମୁଁ କାହା ଉପରେ ରାଗ ରଖି ଏ କଥା କହୁ ନାହିଁ ମଉସା । ମତେ ଆପଣ ଭୁଲ ବୁଝନ୍ତୁ ନାଇଁ । ଏଠିକି ଆସି ଆପଣଙ୍କର ବହୁତ କ୍ଷତି ମୁଁ କରିଚି । ସେଥିପାଇଁ ଆପଣ ମତେ କ୍ଷମା ଦେବେ । ମୁଁ ଆସୁଚି (ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ) ।

ସରଳା—ନା, ନା, ତମେ ଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । (କୁଣ୍ଢେଇ ଧରି)

ସୁପ୍ରୀତି—ମତେ ଛୁମେ ଛାଡ଼ ସରଳା । ଛୁମେ ଗରିବ, ମୁଁ ବଡ଼-ଲୋକ । ଗରିବ ଘରେ ବଡ଼ଲୋକର ପାଦ ପଡ଼ ପାରେନା । ଏ କଥା ମୋର ଆଗରୁ ବୁଝିବା ଉଚିତ ଥିଲା ।

(ହାତ ଛଡ଼େଇଦେଇ ଚାଲିଗଲେ)

ସରଳା—(କାନ୍ଦି) ବାପା, ସେ ଚାଲିଗଲେ । ତାଙ୍କୁ ଡାକ ବାପା, ତାଙ୍କୁ ଡାକ ।

ବିଶ୍ୱ—ସେ ଆଉ ଆସିବ ନାହିଁ ରେ ମା, ସେ ଆଉ ଆସିବ ନାହିଁ । ତୁ ଯା ମା । (ସରଳାର ପ୍ରସ୍ଥାନ) ତୁ ଏ କ'ଣ କଲୁ ସୁବୋଧ ? ମୋଠୁ ଜନ୍ମ ହୋଇ ଏତେ ଅକୃତଜ୍ଞ ହେଲୁ କେମିତି ? କେମିତି ଏତେ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇ ପାରିଲୁ ?

ସୁବୋଧ—ଆଦର୍ଶ ପାଇଁ ମୁଁ ସବୁ ବଳି ଦେଇଛି ବାପା । ସୁବୋଧ ନିଷ୍ଠୁର ହେଉ, ସୁବୋଧ ମାନସିକ ରୋଗୀ ହେଉ, ହେଲେ ସ୍ୱାର୍ଥପର ନ ହେଉ, ସୁବିଧାବାଦୀ ନ ହେଉ । ଦେଶ କାମ ପାଇଁ ତାର ଆନ୍ତରିକତାରେ ଲୋକଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ଆସୁ ।

ବିଶ୍ୱ—ଦେଶ, ଆଦର୍ଶ, ଏ ସବୁ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା ମୁଁ ବୁଝେ ନା । ମୁଁ ଖାଲି ଏତିକି ଜାଣେ ଆମେ ମଣିଷ । ମଣିଷର କାମ କରିବା ।

ସୁବୋଧ—ଏ ସ୍ୱାର୍ଥପର ମଣିଷକୁ ମୁଁ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିବାକୁ ଦେବିନି ବାପା । ସୁପ୍ରୀତି ମୋଠୁ ଦୂରେଇ ଯାଉ, ସରଳା ପୁଣି ଥରେ ପାଗଳ ହୋଇଯାଉ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଭିଶାପରେ ମୋର ସବୁ କଣ୍ଠ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଉ । ହେଲେ ମୋର ନିଷ୍ଠା ଅତୁଟ ରହୁ । ମୋର ଆଦର୍ଶ ବଞ୍ଚି ରହୁ ।

ବିଶ୍ୱ—ସୁବୋଧ ! ! !

ସୁବୋଧ—ହଁ ବାପା, ମୁଁ ଏଇଯା ଚାହେଁ ।

ଷଷ୍ଠ ଦୃଶ୍ୟ

[ତ୍ରିଲୋଚନଙ୍କ ଅଳନ୍ଦ]

(ତ୍ରିଲୋଚନ ବ୍ୟସ୍ତ ଭାବରେ ପଦଚାରଣା କରୁଥିଲେ, ସୁପ୍ରୀତ ଆସିଲେ)

ସୁପ୍ରୀତ—ବାବା, କଣ ହୋଇଛି ତୁମର ?

ତ୍ରିଲୋଚନ—ସେଇ ପୁରୁଣା କଥା । ପୁଣି ଧର୍ମଘଟର ନୋଟିସ୍ ।

ସୁପ୍ରୀତ—ଖୁବ୍ ହୋଇଛି । ଆଉ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ବାବା । ଏଣିକି ଏଇ କାରଖାନା ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ସୁପ୍ରୀତ ! !

ସୁପ୍ରୀତ—ଏ କାରଖାନା ପ୍ରତି ମୋର ଆଉ ମମତା ନାହିଁ ବାବା । କାହାର ଦୟା ଉପରେ ଏ କାରଖାନା ଚଳେଇବା ଅପେକ୍ଷା ବରଂ ତାକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେବା ଭଲ ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ସୁପ୍ରୀତ, ଏ ତୁ କ'ଣ କହୁଚୁ ?

ସୁପ୍ରୀତ—ଏଇ ତଥାକଥିତ ଗରିବଗୁଡ଼ାଙ୍କର ଅହଙ୍କାର ମୁଁ ସହ୍ୟ କରି ପାରୁ ନାହିଁ ବାବା । ଗରିବପଣିଆଁ ଆଜି ଗୋଟାଏ ବ୍ୟବସାୟ, ଆଉ ଗୋଟାଏ ସ୍ଲୋଗାନରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି, ମୁଁ ଚାହେଁ, ଏହାର ଅବସାନ ହେଉ ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ଏଇ ବାଜେ ଲୋକଗୁଡ଼ାଙ୍କ ଉପରେ ତୁ ଅଭିମାନ କରୁଚୁ ? ମୋର ହାତ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲେ, ଯେଉଁମାନେ ଉପାସ ରହିବେ, ସେଇ ମାଗିଖିଆ ଭିକାରିଗୁଡ଼ାକ ଉପରେ ଅଭିମାନ କରୁଚୁ ତୁ ? ଏଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁକ ମାରି ଶାସନ କରିବା ଦରକାର ।

ସୁପ୍ରୀତି—ମୁଁ ଏସବୁ କିଛି ଚାହେଁନା । ଏ ଗାଁରୁ ଆମକୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ହେବ । ନ ହେଲେ ମୁଁ ପାଗଳ ହୋଇଯିବି । ହଁ ବାବା, ମୁଁ ପାଗଳ ହୋଇଯିବି । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ତ୍ରିଲୋଚନ—ସୁପ୍ରୀତି ! ! (ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ନମସ୍କାର ମଉସା । ଶୁଣିଲି ଆପଣଙ୍କ ଶ୍ରମିକମାନେ କୁଆଡ଼େ ଧର୍ମଘଟରେ ନୋଟିସ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ହଁ, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଶେଷ ଥର ପାଇଁ ପଚାରିବି । ସେମାନେ ମୋ ସର୍ତ୍ତରେ ରାଜି କି ନା ? ଯଦି ସେମାନେ ରାଜି ନ ହୁଅନ୍ତି, ଏ କାରଖାନା ମୁଁ ବନ୍ଦ କରିଦେବି ।

ନିତ୍ୟା—(ତ୍ରିଲୋଚନକୁ ଅଧିକ ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରି କହିଲେ) କାରଖାନା ବନ୍ଦ କରିଦେବେ ?

ତ୍ରିଲୋଚନ—ନ କରିବି କାହିଁକି ? ସେମାନେ ଧମକ ଦେଇ ଧର୍ମଘଟ କରିବେ ? ଆଉ ମୁଁ କାରଖାନା ବନ୍ଦ କରିଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ ? ଦେଖିବି କେତେ ଦିନ ସେମାନେ ବିନା ଦରମାରେ ରହି ପାରିବେ ! ସେମାନେ ଭାବିଛନ୍ତି, ଏ କାରଖାନା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲେ ମୁଁ ଉପାସ ରହିଯିବି ?

ନିତ୍ୟା—ଠିକ୍ କହିଛନ୍ତି । ଏମିତି ଦୃଢ଼ତା ନ ଦେଖେଇଲେ ଏ ଲୋକଗୁଡ଼ାକ କେବେ ଚୁପ୍ ହେବେନି । କ୍ଷମା କରିବେ, ସୁବୋଧ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି, ଆପଣ ଏ ଲୋକଗୁଡ଼ାଙ୍କ ମୁହଁ ବଢ଼େଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଆହୁରି ଆଗରୁ ଜବତ କରିବା ଉଚିତ ଥିଲା ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ତୁମେ ଠିକ୍ କହିଛ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ । କେବଳ ସୁବୋଧ କଥା ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି······

ନିତ୍ୟା—ଆପଣ ଭୁଲ କରିଚନ୍ତି । ସୁପ୍ରୀତି ଦେବୀଙ୍କ ପଚ୍ଚରନ୍ତୁ, ଏତେ ବିଶ୍ୱାସ, ଏତେ ଆନ୍ତରିକତା ଦେଖେଇ ସୁବୋଧଠୁଁ ସେ କ'ଣ ପାଇଚନ୍ତି ?

ବିଲୋଚନ—କଥାଟା ମୁଁ ଠିକ୍ ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ……

ନିତ୍ୟା—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ସୁପ୍ରୀତି ଦେବୀ ଯାଆନ୍ତି ସୁବୋଧର ଘରକୁ । ନିଜର ଆଭିଜାତ୍ୟ, ମାନ, ସମ୍ମାନ, ସବୁ କିଛି ବଳି ଦେଇ, ସେ ଗୁହିଁଥିଲେ ସୁବୋଧର ବାପୁଣୀ ଭଉଣୀଟାକୁ ଭଲ କରିବା ପାଇଁ । ହେଲେ ସୁବୋଧ ସୁପ୍ରୀତିକୁ ଅପମାନ ଦେଇ ଘରୁ ତଡ଼ିଦେଇଚି ?

ବିଲୋଚନ—ଅପମାନ ଦେଇ ଘରୁ ତଡ଼ିଦେଇଛି ? କାହିଁକି, କୋଉଥିପାଇଁ ଏ ଅହଙ୍କାର ? କାରଖାନା ପାଇଁ ସୁବୋଧର ଦାନ ଅଛି ବୋଲି, ସୁପ୍ରୀତି ତାକୁ ସବୁ ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆଗେଇଯାଉଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ସେ ପୁଣି ମୋ ଝିଅକୁ ଅପମାନ ଦବ ? କୋଉ ସାହସରେ ଏ କଥା ସେ କରିଚି ?

ନିତ୍ୟା—ସୁପ୍ରୀତି ଦେବୀ ବଡ଼ ସରଳ । କପଟୀ ସୁବୋଧକୁ ସେ ଚିହ୍ନି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବାରମ୍ବାର ତା' ଘରକୁ ଯିବା ଫଳରେ ସେ ଭାବି ନେଲା ଯେ, ସୁପ୍ରୀତି ତାକୁ ଚାହେଁ ।

ବିଲୋଚନ—ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ! ! !

ନିତ୍ୟା—ମୁଁ ଜାଣେ, ଆପଣ ଏ ସବୁ କଥା ଶୁଣିଲେ ଦୁଃଖ କରିବେ । ଆପଣ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ, ଆଭିଜାତ୍ୟର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଆପଣ ବୁଝନ୍ତି । ସୁବୋଧ ଭଳି ଜଣେ ମାମୁଲି ଲୋକ ସହିତ ସୁପ୍ରୀତିର ସମ୍ପର୍କକୁ ଆପଣ କେବେ ପସନ୍ଦ କରିବେ ନାହିଁ ।

ବିଲୋଚନ—ସୁପ୍ରୀତି କ'ଣ ଏଥି ରାଜିହୋଇଥିଲା ? ତା'ର ଆଭିଜାତ୍ୟ, ମାନ, ସମ୍ମାନ, ସବୁ କିଛି ପାଦରେ ପକେଇ ସେ ଯାଇଥିଲା ଗୋଟାଏ ଭିକାରି ପାଖକୁ ?

ନିତ୍ୟା—ହଁ, ସୁପ୍ରୀତି ଦେବୀଙ୍କ ଗଣନା ଭୁଲ୍ ହୋଇଛି । ସେ ଭାବିଥିଲେ, ସୁବୋଧ ତାଙ୍କର ଅଯାଚିତ ସ୍ନେହ ପାଇ, ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମନେ କରିବ । ହେଲେ ସେ ଜାଣି ନ ଥିଲେ ସୁବୋଧ ତାଙ୍କର ଅଶ୍ରୁତର ସେଇ **Class mate** (କ୍ଲାସ ମେଟ୍) ହୋଇ ନାହିଁ । ପଞ୍ଚାୟତ ସମିତିର ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ହେବା ପରେ ଗ୍ରାମସେବିକା ରଙ୍ଗଲତାର ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ି···

(ସୁପ୍ରୀତିର ପ୍ରବେଶ)

ସୁପ୍ରୀତି—ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ !

ତ୍ରିଲୋଚନ—ସୁପ୍ରୀତି !

ସୁପ୍ରୀତି—ବାବା !

ତ୍ରିଲୋଚନ—ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ କଥା ଶୁଣିଛ୍ ବୋଧହୁଏ—

ସୁପ୍ରୀତି—ଶୁଣିଛି ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ତୋ' ଉପରେ ମୋର ଯୋଉ ବିଶ୍ୱାସ ଆଉ ଭରସା ଥିଲା, ତୁ ତା'ର ଅମର୍ଯ୍ୟାଦା କରିଛି ।

ସୁପ୍ରୀତି—ମୋତେ କୌଣସି କଥା ନ ଶୁଣି···

ତ୍ରିଲୋଚନ—କିଛି ଶୁଣିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ମୁଁ ସବୁ ବୁଝି ପାରିଛି ।

ସୁପ୍ରୀତି—ବାବା !

ତ୍ରିଲୋଚନ—କାହା ଲାଗି ତୁ ଏଠୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ବସିଛୁ ? କାହା ଉପରେ ଅଭିମାନ କରି ତୁ ଏ କାରଖାନାକୁ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ ? ସେ ଆମର କିଏ ?

ସୁପ୍ରୀତି—ବନ୍ଦ କର ବାବା, ବନ୍ଦ କର ।

ନିତ୍ୟା—**Don't be emotional** ସୁପ୍ରୀତି ଦେବୀ ! ଯାହା ସତ୍ୟ, ଯାହା ବାସ୍ତବ, ତାକୁ ସହଜଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କର ।

ସୁପ୍ରୀତି—ଆପଣ ଚୁପ୍ କରନ୍ତୁ ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ତୁ ଚୁପ୍ କର ! ମୋର ସରଳତାର ଯଥେଷ୍ଟ ସୁଯୋଗ ନେଇଚୁ । ଗୋଟାଏ ଲୋଫର୍ ଆଜ ତୋର ପାଇଁ ମୋ' ପାଖରୁ ସବୁ ପ୍ରକାରର ଫାଇଦା ଉଠେଇ ଗ୍ଲଲଣି । ତୋର କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି, ଗୋଟାଏ ସାମାନ୍ୟ ଲୋକକୁ ମୁଁ ଉଚ୍ଚ ଆସନ ଦେଇ ଆସିଚି । ଶେଷରେ ତୁ ତୋର ବିବେକକୁ ବଳି ଦେଇ, ଏ ବଂଶର ମାନ, ସମ୍ମାନକୁ ପାଦରେ ଦଳି ଦେଲୁ ? ଯଦି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଜର ଭୁଲ ବୁଝି ପାରି ନ ଥାଉ, ସେଥିପାଇଁ ତୋର ଲଜ୍ଜିତ ହବା ଦରକାର । ଅନୁତାପ କରିବା ଦରକାର । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ ମଜ୍ଜା ଦେଖିବା ପାଇଁ ମୁରୁକିହସା ମାରୁଥିଲେ)

ସୁପ୍ରୀତି—ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ !

ନିତ୍ୟା—କୁହ ।

ସୁପ୍ରୀତି—ବେଶ୍ ତ ନିଆଁ ଲଗେଇଦେଲେ । ଆଉ କ'ଣ ଚାହାଁନ୍ତି ?

ନିତ୍ୟା—ମୁଁ ଜାଣେ, ମୋର ସମସ୍ତ ସଦିଚ୍ଛାକୁ ତୁମେ ଭୁଲ ବୁଝିବ । ତୁମେ ମନେ କରିଚ, ମୁଁ ତୁମ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଚକ୍ରାନ୍ତ କରୁଚି । କିନ୍ତୁ କୁହ ତ ଦେଖି, ମୁଁ କଣ ତୁମ ଗତିପଥରେ କେବେ ବାଧାଦେଇଚି ? ସୁବୋଧକୁ ପାଇବା ପାଇଁ ତୁମେ ଯୋଉ ଉଦ୍ୟମ କରିଚ, ସେଥିରେ କ'ଣ କିଛି ବିଘ୍ନ ଘଟେଇଚି ?

ସୁପ୍ରୀତି—ମତେ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ । ମୋ' ମୁଣ୍ଡ ଠିକ୍ ନାହିଁ ।

ନିତ୍ୟା—ମୁଁ ଜାଣେ, ସୁବୋଧଠୁଁ ତୁମେ କି ଆଘାତ ପାଇଚ । ତୁମେ ଠକିପାଇଚ ସୁପ୍ରୀତି । ତୁମେ ଭୁଲ୍ କରିଚ । ଗୋଟାଏ କୁଲ୍ସିତ ଗ୍ରାମସେବିକା ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ି ସିଏ

ଶିକ୍ଷିତା, ସୁନ୍ଦରୀ ସୁପ୍ରୀତିକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିପାରେ ତାର କ taste ଅଛି ?

ସୁପ୍ରୀତି—ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁ !

ନିତ୍ୟା—ସୁବୋଧକୁ ତୁମେ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚ ଆସନ ଦେଇଥିଲ ସୁପ୍ରୀତି ହେଲେ ତାର ଅସଲ ରୂପ ତୁମେ ଦେଖି ନାହଁ । **He is not a normal man, morbid.** ବିକାରଗ୍ରସ୍ତ ମନ ତା'ର ଚାହେଁନା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଚାହେଁନା ହୃଦୟର ଆବେଗ । ଲୋକଟା ଅତ୍ୟନ୍ତ **perverse.** ସେ ଚାହେଁ କେବଳ ଦେହ, ଆଉ ମାଂସ । ଚତୁରୀ ରଙ୍ଗଲତା ପାଖରେ ଏସବୁର ଅଭାବ ନାହିଁ ।

ସୁପ୍ରୀତି—ଏ ସବୁ ବନ୍ଦ କରନ୍ତୁ ଆପଣ । ଆପଣ ଚାଲିଯାନ୍ତୁ । ମୁଁ କିଛି ଶୁଣିବାକୁ ଚାହେଁ ନା—

ନିତ୍ୟା—ମୁଁ ଜାଣେ ତୁମେ କେବେହେଲେ ମତେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ନାହିଁ । ସତରେ ମୁଁ ଏଠିକି ଆସି ବଡ଼ ଭୁଲ କରିଛି । **I am sorry** ସୁପ୍ରୀତି । ଦିନ ଆସିବ ଯେତେବେଳେ ତୁମେ ସବୁ ବୁଝିପାରିବ । ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ତୁମର ଶତ୍ରୁ ନୁହେଁ, ସେ ତୁମର ମିତ୍ର । ଆଚ୍ଛା ମୁଁ ଆସୁଛି । (ଚାଲିଗଲେ)

ସୁପ୍ରୀତି—ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁ ! ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁ ! (ପଛେ ପଛେ ଡାକି ଚାଲିଗଲେ)

ସପ୍ତମ ଦୃଶ୍ୟ

[ତ୍ରିଲୋଚନଙ୍କ ଘର—ଚାକରାଣୀ ପୁନା ଘର ସଫା କରୁଥିଲା
ପଶି ଆସିଲେ ବିଶ୍ୱନାଥ ଡାକ ଡାକ]

ବିଶ୍ୱ—ସୁପ୍ରୀତି ! ସୁପ୍ରୀତି ! ପୁନା ! ସୁପ୍ରୀତି କାହିଁ ?

ପୁନା—ଦେଈ ବାହାରକୁ ଯାଇଚନ୍ତି ବାବୁ ! ଦେଈ ତୁମକୁ ଏତେ ଭଲ ପାଉଥିଲେ, ତୁମେ ତାଙ୍କୁ ଘର ମନା କରିଦେଲ ?

ବିଶ୍ୱ—ସେ ଭୁଲ୍ ବୁଝିଚ ପୁନା ! ମୁଁ ତା'ଙ୍କୁ ସେଇ କଥା ବୁଝେଇବାକୁ ଆସିଚ ।

ପୁନା—ତାଙ୍କ ମନରେ ଭାରି ଦୁଃଖ ହେଇଚ । ସରଳା ଦେଈଙ୍କ କଥା କହି ସେ ଭାରି ବ୍ୟସ୍ତ ହଉଥିଲେ । ଏତିକିବେଳେ ଆସିଲେ ତ୍ରିଲୋଚନ)

ତ୍ରିଲୋଚନ—କିଏ ? (ପୁନା ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲା)

ବିଶ୍ୱ—ନମସ୍କାର !

ତ୍ରିଲୋଚନ—କାହାକୁ ଖୋଜୁଚ ?

ବିଶ୍ୱ—ସୁପ୍ରୀତିକୁ ! ସେ କାହିଁ ?

ତ୍ରିଲୋଚନ—(ଇଙ୍ଗିତ କରି) ସୁପ୍ରୀତି ପାଖରେ ତୁମର କି କାମ ?

ବିଶ୍ୱ—ମୁଁ ସୁବୋଧର ବାପା !

ତ୍ରିଲୋଚନ—ଓ ! ଚେୟାରମ୍ୟାନଙ୍କ ବାପା ! ଚେୟାରମ୍ୟାନ ସାହେବଙ୍କଠୁଁ କି ବାର୍ତ୍ତା ନେଇ ଆସିଚନ୍ତି ?

ବିଶ୍ୱ—ନାଇଁ ଆଜ୍ଞା ! ଝିଅ ସାଙ୍ଗରେ ଟିକେ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସିଥିଲି ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ଓ ! ଶୁଭେଚ୍ଛା ଗସ୍ତରେ ଆସିଚନ୍ତି । ଶୁଣନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ତରଫରୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଶୁଭେଚ୍ଛାଟା ଜଣେଇଦେବି । ଯା'ନ୍ତୁ—ସୁପ୍ରୀତି ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖା ହେଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ବିଶ୍ୱ—ମୁଁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ରାଜି । କିନ୍ତୁ ମା' ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖା ନ କରି···

ତ୍ରିଲୋଚନ—ତା' ମାନେ ? ତୁମେ ଏଠି ଜବରଦସ୍ତ ରହିବ ?

ବିଶ୍ୱ—(ବିନୟରେ) ମୁଁ କିଛି ଅନିଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଆସି ନାହିଁ ବାବୁ ! ଖାଲି ଥରେ ଦେଖା କରି ଚାଲିଯିବି ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ନା, ଦେଖା ହେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତୁମେ କ'ଣ ଅନିଷ୍ଟ କରିବ ନ କରିବ ସେ କଥା ମୁଁ ଜାଣେ । ମୋର ସରଳତାର ଯଥେଷ୍ଟ ସୁଯୋଗ ନେଇଚ । ଆଉ ମିନତି କରିବା ଦରକାର ନାହିଁ ।

ବିଶ୍ୱ—ଆମର ଭୁଲ ହେଇଚି ବାବୁ ! ସେଇଥିପାଇଁ ମୁଁ କ୍ଷମା ଚାହୁଁଚି ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ହୁଁ, ଏଇ କ୍ଷମାଟା ମାଗିନେଲା ପରେ ଅଗ୍ରତର ସମ୍ପର୍କଟା ଯୋଡ଼ି ହୋଇଯିବ । ତା' ପରେ ଚାଲିବ ହସଖୁସି, ଯିବା ଆସିବା ଆଉ ତୁମ ବାୟାଣୀ ଝିଅ ସହିତ ସୁପ୍ରୀତିର ଅବାଧ ମିଳାମିଶା, ଏଇୟା ନା ?

ବିଶ୍ୱ—ସେତିକି ଦୟା କରନ୍ତୁ ବାବୁ !

ତ୍ରିଲୋଚନ—ଓହୋ ! ସେଇ ବାୟାଣୀ ଝିଅଟା ପାଇଁ ସୁପ୍ରୀତିକୁ ଖୋଜା ?

ବିଶ୍ୱ—ହଁ ବାବୁ, ସୁପ୍ରୀତିକୁ ନ ଦେଖିଲେ ସେ ପାଣି ଛୁଇଁବ ନାହିଁ । ସୁପ୍ରୀତି ଯଦି ନ ଯାଏ, ତେବେ ମୋ ଝିଅକୁ ଆଣି ମୁଁ ଏଇଠି ଛାଡ଼ି ଦେବି ।

ନିଲୋଚନ—(ରାଗିଯାଇ) ଏଇଟା ଡାକ୍ତରଖାନା ନୁହେଁ । ବାମ୍ଣୀ ଝିଅକୁ ଭଲ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଏଠି ଡାକ୍ତରଖାନା ଖୋଲି ନାହିଁ । ଯଦି ବାମ୍ଣୀ ଝିଅ ପାଇଁ ଡାକ୍ତର ଦେଖେଇବାକୁ ହାତରେ ପଇସା ନାହିଁ, ତେବେ ଯାଅ, ଭିକ ମାଗ ।

ବିଶ୍ୱ—(ଆଘାତ ପାଇ) ବାବୁ ! !

ନିଲୋଚନ—କ'ଣ, ଯିବ ନାହିଁ ତୁମେ ?

ବିଶ୍ୱ—(ଦୁଃଖରେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ି) ହଁ ଯାଉଛି । ସୁବୋଧ ଠିକ୍ କହିଥିଲା, ସରଳା ପାଗଳ ହେଇଯାଉ ପଛକେ, ଏ ଘରର ମାନ, ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଆଉ ଆଦର୍ଶ ବଳି ନ ହେଉ । ଝିଅଟାର ଦୁଃଖ ସହି ନ ପାରି ମୁଁ ଏଠିକି ଚାଲି ଆସିଥିଲି, ହେଲେ ମୁଁ ଜାଣି ନ ଥିଲି, ଯୋଉ ଘରେ ସୁପ୍ରୀତିର ଜନ୍ମ ସେ ଘରେ ଏତେ ଅହଙ୍କାର ଭରି ରହିଛି କମିତି ? ସୁବୋଧ ଠିକ୍ କହିଥିଲା, ବଡ଼ଲୋକର ରଙ୍ଗ ବଦଳିଯିବ, ହେଲେ ତା'ର ପିଣ୍ଡ ବଦଳିବ ନାହିଁ ।

ନିଲୋଚନ—ତୁନି ହୁଅ ତୁମେ । ବାରମ୍ବାର ସେ ସୁବୋଧର ନାଁ କହି ନିଜକୁ ବଡ଼ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର ନା । ମୁଁ ତାକୁ ବେଶ୍ ଜାଣିଛି ।

ବିଶ୍ୱ—ନ ଜାଣିବ କାହିଁକି ? କାରଖାନା ଚାଲିଲା ସରିଗଲା, ଶ୍ରମିକ ବିବାଦ ମେଣ୍ଟିଗଲା, ହାତକୁ ପଇସା ଆସିଗଲା, ଏଣିକି ସେ ସୁବୋଧଟି କ'ଣ ଦରକାର ?

ନିଲୋଚନ—ବନ୍ଦ କର ତୁମେ । ମୋର ଯଦି କେହି ସର୍ବନାଶ କରିଥାଏ ସେ ହେଉଛି ସୁବୋଧ । ତା'ରି ଯୋଗୁଁ ମୁଁ ଗାଁବାଲା, ଶ୍ରମିକ ସମସ୍ତଙ୍କର ସାଙ୍ଗରେ ଅପଡ଼ । ତା'ରି କଥାରେ ପଡ଼ି ମୋ'ର ଏ ଅବସ୍ଥା ।

ବିଶ୍ୱ—ଏ କଥା ତୁମେ କହି ପାରୁଚ ? ଘରଦ୍ୱାର ଭୁଲି, ନିନ୍ଦା ଅପବାଦକୁ ଖାତିର ନ କରି, ଗାଁବାଲାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅପଡ଼ ହେଇଚି ଏଇ କାରଖାନା ପାଇଁ । ଅଥଚ ତୁମେ କହୁଚ ସେ ତୁମର ସର୍ବନାଶ କରୁଚି ?

ତ୍ରିଲୋଚନ—ହିଁ, ହିଁ, ଏ ସବୁ ମୂଳରେ ହଉଚି ସେଇ ।

ବିଶ୍ୱ—ବେଶ, ଭଲ ହେଇଚି । କୁଳାଙ୍ଗାରକୁ ଉଚିତ ଶାସ୍ତି ମିଳିଚି । ହତଭାଗା ଆଜି ଦୁଇ କୁଳ ଖାଇଚି । ଏମିତି ଲକ୍ଷ୍ମୀଛଡ଼ା ଗାଁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା ଭଲ । ହିଁ, ହିଁ ତାକୁ ଏ ଗାଁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାକୁ ହେବ । ନ ହେଲେ ମୁଁ ତାକୁ ଜୋର୍ କରି ଏ ଗାଁରୁ ବାହାର କରିଦେବି । (ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଚାଲିଗଲେ ।)

ତ୍ରିଲୋଚନ—Scoundrel (ସ୍କାଉଣ୍ଡ୍ରେଲ) ! ପୁନି, ପୁନି !

ପୁନି—(ଆସି) ବାବୁ !

ତ୍ରିଲୋଚନ—ଏ ଲୋକଟା ଏଠିକି ଆସିଲା କିମିତି ?

ପୁନି—ଦରୱାନ ତ ତାକୁ······

ତ୍ରିଲୋଚନ—ଦରୱାନ୍‌କୁ କହିଦେ ମୋ'ର ବିନା ଅନୁମତିରେ କେହି ଯିମିତି ଭିତରକୁ ନ ଆସେ, ଯା । (ପୁନି ଭିତରକୁ ଗଲା) । (ସୁପ୍ରୀତିର ପ୍ରବେଶ)

ସୁପ୍ରୀତି—କ'ଣ ହେଲା ବାବା ?

ତ୍ରିଲୋଚନ—ସୁବୋଧର ବାପା ଆସିଥିଲା । ତା'ର ବାମ୍ଭୁଣୀ ଝିଅର ସେବା କରିବା ପାଇଁ ତୋ'ର କୁଆଡ଼େ ଯିବା ନିହାତି ଦରକାର । ମୁଁ ତା'କୁ ବାହାର କରିଦେଇଚି ।

ସୁପ୍ରୀତି—ଠିକ୍ କରିଚ । ଆମେ ବଡ଼ଲୋକ । ଆମର ଭିନ୍ନସ୍ୱାଦ ଅଛି, ଆଭିଜାତ୍ୟ ଅଛି । ଏ ହୀନ ଦରିଦ୍ରଗୁଡ଼ାକଙ୍କ ସଙ୍ଗତ

ଆମର ସମ୍ପର୍କ ରହିପାରେ ନା । ମନା କରି ଦେଇ ଖୁବ୍ ଭଲ କରିଚ । ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ ଖୁସି (ସିଡ଼ି ଉପରକୁ ଗଲେ । ତ୍ରିଲୋଚନ ତା ଯିବା ବାଟକୁ ଚାହିଁ ମୁହଁ ଫେରାଇଲା ବେଳକୁ ଆସିଚନ୍ତି ସୁବୋଧ ।)

ସୁବୋଧ—ନମସ୍କାର ଆଜ୍ଞା !

ତ୍ରିଲୋଚନ—ତୁମେ ?

ସୁବୋଧ—ଆପଣ କାରଖାନା ବନ୍ଦ କରିଦେଇଚନ୍ତି ?

ତ୍ରିଲୋଚନ—ହଁ ।

ସୁବୋଧ—କାହିଁକି ? .

ତ୍ରିଲୋଚନ—ମୋ'ର ଇଚ୍ଛା !

ସୁବୋଧ—ଖାଲି ଆପଣଙ୍କର ଇଚ୍ଛା କହିଦେଲେ ତ ହବନି ! ଯୋଉ କାରଖାନା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଏତେଶହେ ଶ୍ରମିକ ଜୀବିକାନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ, ତାକୁ କାହିଁକି ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଯାଇଚି, ତା' ଆପଣ କ'ଣ ଜଣେଇବେ ନାହିଁ ?

ତ୍ରିଲୋଚନ—ମୋ' କାମ ପାଇଁ ମୁଁ ତୁମ ଆଗରେ କୈଫିୟତ ଦେବି ?

ସୁବୋଧ—କୈଫିୟତ ନୁହେଁ, ଜଣେ ସାଧାରଣ ନାଗରିକ ହିସାବରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ କାରଖାନା ସହିତ ପ୍ରଥମରୁ ସଂପୃକ୍ତ ରହି ଆସିଚି । କାରଖାନାର ହାନି ଲାଭରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ କାନ୍ଧକୁ କାନ୍ଧ ମିଳେଇ କାମ କରି ଆସିଚି । ଆଜି ଏ କାରଖାନା କାହିଁକି ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଗଲା, ଏଇତକ ଜାଣିବାର ଅଧିକାର ମୋ'ର ନାହିଁ ?

ତ୍ରିଲୋଚନ—ଓ ! ଆଜି ତା'ହେଲେ ଏଇ ସ୍ଲୋଗାନ ଧରି ଆସିଚ ତୁମେ ?

ସୁବୋଧ—ଏ କାରଖାନା ପ୍ରତି ମୋର ଆନ୍ତରିକତାକୁ ଆପଣ ଅବିଶ୍ୱାସ କରିପାରନ୍ତି, ଅସ୍ୱୀକାର କରିପାରନ୍ତି, ତେବେ ଆଜି ଯୋଉ ଗରିବ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏ କାରଖାନା ତିଆରି ହୋଇଚି, ସେମାନଙ୍କର ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଦାବୀକୁ ଆପଣ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବେ ?

ତ୍ରିଲୋଚନ—ସାବାସ୍ ! ଦରିଦ୍ର ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ଜଣେ ଅଗ୍ରଗାମୀ ନେତା ହିସାବରେ ତୁମର ବକ୍ତୃତା ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର । ତୁମର ଅସଲ ରୂପଟା ମୁଁ ଆଜଯାଏ ଦେଖି ପାରି ନ ଥିଲି । ତେବେ ଆଜି ମୋର ଆଖି ଖୋଲିଯାଇଛି । ଏ କାରଖାନାର ତୁମେ କି ପ୍ରକାର ଶୁଭାକାଂକ୍ଷୀ, ତା' ମୁଁ ବେଶ୍ ବୁଝି ପାରିଚି ।

ସୁବୋଧ—ଆପଣ ମତେ ଯାହା ବୁଝନ୍ତୁ, ସେଥିରେ ମୋ'ର ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ମୁଁ ଚାହେଁ ଏ କାରଖାନାର ମଙ୍ଗଳ, ଶ୍ରମିକ-ମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ । ଉଭୟଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏ କାରଖାନା ଆପଣ ଖୋଲି ଦିଅନ୍ତୁ ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—କେବେ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଯାହା ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିଚି ତା' କେବେ ବଦଳି ପାରେନା । ଆଜି ତୁମରି କଥାରେ ଶ୍ରମିକ-ମାନଙ୍କ ପାଖରେ ମୁଁ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇଁଦେବି ? **No, never.**

ସୁବୋଧ—ସାମାନ୍ୟ ଗୋଟାଏ ଜିଦ୍‌ରେ ଦେଶର, ଆଉ ଜାତିର ଏତେ ବଡ଼ କ୍ଷତି କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଏ କାରଖାନା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲେ ଆପଣଙ୍କର କିଛି କ୍ଷତି ହେବନି—ହବ ଶ୍ରମିକ-ମାନଙ୍କର, ହବ ଦେଶର ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ଦେଶ, ଜାତି ଏଇ କଥା କହି ମତେ ବହୁ ବାର ଧୋକାଦେଇଚ ରେଫ୍ୟୁଜିମ୍ୟାନେଜର ବାବୁ ! କିନ୍ତୁ ଆଉ ନୁହେଁ । ଅଧିକା ମଜୁରି ଦାବୀ କରି ସେମାନେ ଧର୍ମଘଟ

କରିବେ । ଆଉ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଦାବିକୁ ମାନି ନେଇ କାରଖାନା ଖୋଲି ଦେବି ? ନା—ଏ କଥା କେବେ ହୋଇ ପାରେନା । କାରଖାନା ସବୁଦିନ ପାଇଁ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲେ ମୁଁ କେବେ ହେଲେ ଦୁଃଖ କରିବି ନାହିଁ । ଏଇ ହଉଚି ମୋ'ର ଶେଷ କଥା ।

ସୁବୋଧ—କିନ୍ତୁ ଆପଣ ଏ କଥା କେବେ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କୁ ଏ କାରଖାନା ଖୋଲିବାକୁ ହବ ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ଯଦି ନ ଖୋଲେ—କ'ଣ ବାଧ୍ୟ କରିବ ? ଜୋର୍ କରିବ ?

ସୁବୋଧ—ଲୋକଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ଯଦି ଜୋର୍ କରିବାକୁ ପଡ଼େ, ତା'ହେଲେ ମୁଁ କେବେ ହେଲେ ପଛେଇ ଯିବି ନାହିଁ ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—What do you say ? କ'ଣ କହିଲ ତୁମେ ?

ସୁବୋଧ—ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି, ଠିକ୍ କହୁଛି । ଏ କାରଖାନା ଆପଣଙ୍କୁ ଖୋଲିବାକୁ ହବ । (ଏତିକିବେଳେ ସୁପ୍ରୀତି ଆସିଲେ) ।

ସୁପ୍ରୀତି—ନା ।

ସୁବୋଧ—ସୁପ୍ରୀତି !

ସୁପ୍ରୀତି—ହଁ, ଏଇ ଆମର ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି । କାରଖାନା ସବୁଦିନ ପାଇଁ ବନ୍ଦ ରହିବ । ଜଣେ ଦରିଦ୍ର କାଙ୍ଗାଳର କଥା ଉପରେ ଧନୀର ନିଷ୍ପତ୍ତି ବଦଳି ପାରେନା । ଜଣେ ନିର୍ବୋଧ ମାନସିକ ରୋଗୀର ପ୍ରଳାପରେ ଗୋଟାଏ ଲକ୍ଷପତି ଝିଅର ଆଦେଶ ବଦଳି ପାରେନା ।

ସୁବୋଧ—ସୁପ୍ରୀତି !

ସୁପ୍ରୀତି — ଚାଲିଯାନ୍ତୁ ଏଠୁ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ମହିମା ଶୁଣିବାପାଇଁ ଅନେକଗୁଡ଼ାଏ ଅନ୍ଧ, ମୂର୍ଖ, ପାଗଳ ଲୋକ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିବେ । ଯା'ନ୍ତୁ — ବାହାରିଯା'ନ୍ତୁ (ସୁବୋଧ ଚାଲିଗଲା) ।

ସୁପ୍ରୀତି — (ସୁବୋଧଙ୍କ ଯିବା ବାଟକୁ ଚାହିଁ) ନିର୍ବୋଧ ! ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ଅଭିମାନ ନେଇ ସେ ଆସିଥିଲା, ଧନର ଅହଙ୍କାର ଦେଖି ଚାଲିଗଲା । (ହସି) ଏ ବଂଶର ମାନ, ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଆଉ ଆଭିଜାତ୍ୟକୁ ମୁଁ ଫେରେଇ ଆଣିଚି । ମୋଠୁଁ ଆଉ ତୁମେ କ'ଣ ଚାହଁ ବାବା, ଆଉ କ'ଣ ଦେଇ ମୁଁ ତୁମକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବି ?

ତ୍ରିଲୋଚନ — ସୁପ୍ରୀତି !

ତୃତୀୟ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

[ମଞ୍ଚ ଆଲୋକିତ ହେବା ବେଳକୁ ଦେଖାଗଲା ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସଙ୍କ ଗୃହପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ବଗିଚା । କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଆସିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗିରିଧାରୀ[illegible] ପଲ୍ଲୀନୃତ୍ୟର ଆୟୋଜନ କରିଥିଲେ । ନୃତ୍ୟକାରୀମାନେ [illegible] ଚିଭିରେ ନୃତ୍ୟ କରିବାରେ ଲାଗିଚନ୍ତି । ଗିରିଧାରୀବାବୁ ମୁଗ୍ଧ [illegible] ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ।]

ନୃତ୍ୟ ଶେଷଭାଗକୁ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କର ପ୍ରବେଶ

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ — ଗିରିଧାରୀବାବୁ ! ଏଇ ନାଚର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଛି ?

ଗିରିଧାରୀ — ଆଜ୍ଞା ହଁ, କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଆଗରେ ନାଚ ହବା ପ୍ରସ୍ତୁ ଏଠି ଠିକେ ମଣ୍ଡେଇଦଉଥିଲି । ଯା, ଯା, ତୁମେମାନେ ଭିତରକୁ ଯା, ଖାଇନବ । (ନୃତ୍ୟକାରୀମାନେ ଚାଲିଗଲେ)

ନିତ୍ୟା — ଚମତ୍କାର ତୁମର taste (ଟେଷ୍ଟ) ଗିରିଧାରୀବାବୁ ! ତୁମର ଏ [redacted] (ରଷ୍ଟିକ୍) ନାଚ କଲେକ୍ଟର ଦେଖିବେ ?

ଗିରି — ଆଜ୍ଞା, ଆଜକାଲି ତ ପଲ୍ଲୀନୃତ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ପସନ୍ଦ ହେଉଛି ।

ନିତ୍ୟା — ଆଃ, ବନ୍ଦ କର । ନିଜର ଅପାରଗତାକୁ ଢାଙ୍କିବା ପାଇଁ ଗୁଡ଼ାଏ ମିଛ କୁହ ନାହିଁ । ଏତେ ପଇସା ମୁଁ ବାଣ୍ଟି ଦେଉଛି, ହେଲେ କିଛି ଫଳ ଫଳୁ ନାହିଁ ।

ଗିରି — ଆଜ୍ଞା, ବିଲରେ ଧାନ ବୁଣିଦେଲେ ସବୁଥିରୁ କ'ଣ ଧାନ ଫଳିବ ? କେତେଟା ନିଶ୍ଚୟ ଅଗାଡ଼ି ହେବ । ଟଙ୍କା ବାଣ୍ଟିବା ଆଜ୍ଞା ସେଇପରି ।

ନିତ୍ୟା — କିନ୍ତୁ ଏ ଟଙ୍କାରୁ କିଛି ହେଲେ ଅଗାଡ଼ି ହେଉନାହିଁ । ଯାହା କାମରେ ନ ଲାଗୁଛି, ତାହା ତୁମ ପକେଟକୁ ଚାଲି-ଯାଉଛି ।

ଗିରି — ସାର୍, ଏ କଥା ଯଦି ଆପଣ କହୁଛନ୍ତି, ତା'ହେଲେ ଆଜିଠୁଁ ଟଙ୍କା ପଇସା ସହିତ ମୁଁ ସମ୍ପର୍କ ରଖିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ତ ଟଙ୍କା ଲୋଭରେ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସି ନ ଥିଲି । ଗାଁବାଲାଙ୍କୁ ହାତ କରି ପଞ୍ଚାୟତ ଶାସନ ନାଁରେ ସୁବୋଧ ଯେଉଁ ଫାଇଦା ଉଠେଇ ଚାଲିଥିଲା, ତାକୁ ରୋକିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଥିଲି । ଆଉ ଆପଣ···

ନିତ୍ୟା — ହଁ, ମୁଁ ବି ମୋ' କାମ ହାସଲ ପାଇଁ ତୁମ ସାଙ୍ଗରେ ହାତ ମିଳେଇଥିଲି । ଆଜ କ'ଣ ତୁମେ ସେ କମ୍ପାନୀରୁ ବାହାରି-ଯିବାକୁ ଚାହଁ ଗିରିଧାରୀବାବୁ ?

ଗିରି — ଆପଣ ଯଦି ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ମୁଁ ମୋର ଅଲଗା ରାସ୍ତା ଦେଖିବି ।

ନିତ୍ୟା — ଅଲଗା ରାସ୍ତା ତୁମେ ଦେଖି ଚାଲିବନି ମିଷ୍ଟର । ସେଥିରେ ମୋ' ଅପେକ୍ଷା ବେଶୀ ବିପଦ ଅଛି ତୁମର । (ଗିରିଧାରୀ ଟିକିଏ ଶଙ୍କିତ ହେଲେ) ଅଭିମାନ କରିବାର

ହେଲ ଯେ ନୁହେଁ, ଗିରଧାରୀବାବୁ ! ଅସଲ କାମ କରିବାକୁ ହବ । (ଗିରଧାରୀଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଡାକଲେ) ଶୁଣ, ଏଠିକି ଆସିବା ପାଇଁ ମୁଁ ବହୁତ କଷ୍ଟରେ କଲେକ୍ଟରଙ୍କୁ ରାଜି କରେଇଚି । ତାଙ୍କୁ ଯେ କୌଣସିମତେ ଖୁସି କରି ପାରିଲେ କାମ ହାସଲ ହବ । କିନ୍ତୁ—ତୁମେ ତ ମୂଳରୁ ବିଗାଡି ସାରିଲଣି ।

ଗିରି—ଆପଣ ତ କହୁଥିଲେ କଲେକ୍ଟରଙ୍କଠି କିଛି କାମ ନାହିଁ, ତେବେ ତାଙ୍କୁ ଏତେ ଡର କାହିଁକି ? ବରଂ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କି ଡାକି ତାଙ୍କ ମନ ନେଇ ପାରିଲେ—

ନିତ୍ୟା—ଡିଆଁ ମାରିଲେ କୋଠାଉପରୁ ପଡ଼ିଯିବାର ଭୟ ଅଛି, ଗିରିଧାରୀବାବୁ ! ଅମକୁ ସିଡ଼ି ଦେଇ ଓହ୍ଲେଇବାକୁ ହବ । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ କଲେକ୍ଟରଙ୍କୁ ହାତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା । କରୁଚି । ସେଇଥିପାଇଁ ଆଜ ଏ ପାର୍ଟିର ଆୟୋଜନ । ଯଦି କଲେକ୍ଟର ବାଗକୁ ନ ଆସେ, ତେବେ ଅଲଗା ବାଟ ମୁଁ ଠିକ୍ କରି ସାରିଚି ।

ଗିରି—ଆପଣ ଦି'ଦି ଥର ଯାଇ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ କହି ଆସିଲେ, ହେଲେ ଏ ଯାଏ ବି· ଡ଼ି. ଓ.ଠାର ବଦଳ ହେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ, ଛି ।

(ମୁହଁ ଛିଞ୍ଚଛି କରିକା)

ନିତ୍ୟା—ବି· ଡ଼ି. ଓ · ର ବଦଳ ପାଇଁ ମନ୍ତ୍ରୀ ଅର୍ଡ଼ର ଦେଇଥିଲେ, ହେଲେ ସୁବୋଧ କଥାରେ ଏସ୍. ଡ଼ି.ଓ. ଓ କଲେକ୍ଟର ସୁପାରିଶ କଲେ, କେବଳ ଦୁର୍ମତିଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକମାନେ ବି· ଡ଼ି· ଓ ର ନିନ୍ଦା କରୁଚନ୍ତି । ଏ ଭଲ ବି ଡ଼ି· ଓ. ବଦଳି ହେଇଗଲେ ବ୍ଲକର ଉନ୍ନୟନ କାମ ବନ୍ଦ ହେଇଯିବ ।

–ଏତିକି କଥାରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଆମର ଦବିଗଲେ ! ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କଥାରେ ହିମାଚଳରୁ କୁମାରିକା ଯାଏ ଏପଟ ସେପଟ

ହୋଇଯାଉଛି । ଏଇ ସାମାନ୍ୟ ବି. ଡ଼ି. ଓ. ଟାକୁ ବଦଳି କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ ? ଏଇଟା ଯଦି ବେଶୀ ଦିନ ଏଠି ରହେନା ଏ ଗୁଣ୍ଡିଦୁଧ କାରବାର ଆଉ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ନିତ୍ୟା—କିଛି ବ୍ୟସ୍ତ ହବାର ଦରକାର ନାହିଁ । ବେଶୀ ଦିନ ଏମାନେ ତାକୁ ଘଣ୍ଟ ଘୋଡେଇ ରଖିପାରିବେ ନାହିଁ । ଜନମତକୁ ଏଡ଼ି ଯଦି ସେମାନେ ପୁଣି ଲଢ଼ନ୍ତି, ଆଉ ହାକିମ ହୋଇ ରହି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଏସବୁ ବିଷୟରେ ମୁଣ୍ଡ ନ ଖେଳେଇ ତୁମେ ଯାଅ । ଆଜି ପାର୍ଟିରେ ଯେପରି ବିଶୃଙ୍ଖଳା ନ ହୁଏ ସେ କଥା ଦେଖ । କଲେକ୍ଟରଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ଦରକାର ।

(ଗିରିଧାରୀଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ରଙ୍ଗଲତା ଆସିଲେ)

ନିତ୍ୟା—ଆରେ, Miss ଲତା !

ରଙ୍ଗ—ନମସ୍କାର ସାର୍ !

ନିତ୍ୟା—ତୁମ ବି. ଡି. ଓ. ବାବୁ ରିଲିଭ ହେଲେଣି ?

ରଙ୍ଗ—(ଚମକି ପଡ଼ି) Sir, କ'ଣ ତାଙ୍କର ବଦଳି ହୋଇଗଲା ?

ନିତ୍ୟା—ଚମକିପଡ଼ିଲ ଯେ ଲତା ? (ହସି)

ରଙ୍ଗ—ଆପଣ ସାର୍ ପରିହାସ କରୁଛନ୍ତି । ସତରେ ତାଙ୍କର ବଦଳି ହୋଇଯାଇଛି ? (କଥାଟାକୁ ସହଜରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ, ରଙ୍ଗ ମନକୁ ବୁଝେଇବା ପାଇଁ ଏତକ କହିଲା ।)

ନିତ୍ୟା—ବିଶ୍ୱାସ ହଉ ନାହିଁ ନା ? B. D. O. ଟା ଭାରି ଭାଗ୍ୟବାନ୍ । କିଏ ଯେ ତାକୁ ଭଲ ନ ପାଉଛି ! ତା'କୁ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ବଦଳି କରିବାଟା ଠିକ୍ ହେଇନି । (ଟେରେଇ ରଙ୍ଗକୁ ଚାହିଁ ତାର ମନର ଅବସ୍ଥା ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ।)

ରଙ୍ଗ—କେଉଁଠିକି ବଦଳି ହେଲା ସାର୍ ?

ନତ୍ୟା—ସେଇଁଠି ନାହିଁ ସୁବୋଧ ଭଳି ଚେୟାରମ୍ୟାନର ବାହୁଗ୍ରସ୍ତା, ଆଉ ତୁମ ଭଳି ଗ୍ରାମସେବକାର ଅପାର ପ୍ରଭୁଭକ୍ତ ।

ରଙ୍ଗ — ସାର୍ ! (କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହୋଇ)

ନତ୍ୟା — ମୁଁ ଜାଣେ, B. D. O. ବାବୁ ତୁମର କ ଉପକାର କରିଚନ୍ତି । ହେଲେ ତୁମେ ତ ସେ ଜାଗାକୁ ବଦଳି ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ପାଇଁ ଟଙ୍କା ପଇସା, ମାନ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ସବୁ ଭୁଲି, ତୁମେ ପୁଣି ସେଇ ଗ୍ରାମସେବକା କାମକୁ ବରି ନେଇଥିଲ ।

ରଙ୍ଗ — ଆପଣ ମତେ ଭୁଲ ବୁଝନ୍ତୁ ନାହିଁ ସାର୍ !

ନତ୍ୟା — ତୁମ ଭଳି ଗ୍ରାମସେବକାମାନଙ୍କୁ ବୁଝିବାରେ ଅନ୍ତତଃ ମୋର କେବେ ଭୁଲ ହବ ନାହିଁ । (ହସିଲେ)

ରଙ୍ଗ — ନା, ଆପଣ ଠିକ୍ କହୁ ନାହାନ୍ତି । ଗ୍ରାମସେବକା, ନର୍ସ, ଆଉ ମାଷ୍ଟ୍ରାଣୀଙ୍କ ବିଷୟରେ ଆପଣ ଗୁଡ଼ାଏ ଶସ୍ତା ଉପନ୍ୟାସ ପଢ଼ିଚନ୍ତି, ହେଲେ ସେମାନଙ୍କର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସି ନାହାନ୍ତି । (ନତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କ କଥାରେ ଆଘାତ ପାଇ ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ କହିଲି ରଙ୍ଗ)

ନତ୍ୟା — ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସି ନାହିଁ ? (ହସିଉଠିଲେ)

ରଙ୍ଗ — ଆସିଥାଇ ପାରନ୍ତି, ହେଲେ ଆପଣ ଖାଲି କାଦୁଅ ଘାଣ୍ଟିଚନ୍ତି । (କଥାରେ ପୂର୍ବର ସେହି ଦୃଢ଼ତା)

ନତ୍ୟା — ଲତା ! (ଲତାର ଏ ଦୃଢ଼ତାରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ)

ରଙ୍ଗ — ବିବାହ ଭଳି ଗୋଟାଏ ଏତେ ବଡ଼ ଦାମୀ ଜିନିଷକୁ କିଣି ନ ପାରି ଯେଉଁ ଝିଅଗୁଡ଼ିକ ପେଟ ପାଇଁ ସଂଘର୍ଷ କରୁଚନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ଅସମ୍ମାନ କରି କ ଗୌରବ ପାଇବେ ଆପଣ ? (ମନ

ଭିତରର ବହୁ ଦିନର ସଞ୍ଚିତ ଅଭିଯୋଗକୁ ଭଲ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କଲା)

ନିତ୍ୟା — ତୁମେ ଏଗୁଡ଼ା ସବୁ କ'ଣ କହୁଚ ? (ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଯେପରି ରଙ୍ଗଠୁ ଏତକ ଆଶା କରି ନ ଥିଲେ)

ଲତା — ଠିକ୍ କହୁଛ ସାର୍ । ସବୁ କୁଳବଧୂ ସତୀ ନୁହନ୍ତି, କି ସବୁ ଅବିବାହିତା କୁଳଟା ନୁହନ୍ତି ।

ନିତ୍ୟା — (କଥାର ଧାରା ବଦଳାଇ) ଆରେ ଲତା ! ତୁମ ସାଙ୍ଗରେ ପରିହାସ କରୁ କରୁ ତୁମେ ବିଲକୁଲ୍ ରାଗିଗଲ ?

ରଙ୍ଗ — ଅଛା ପରିହାସ ଆଉ ମୋ ଦେହରେ ଯାଉନାହିଁ ସାର୍ ।

ନିତ୍ୟା — ତା' ବୋଲି ତୁମେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ରାଗିଯିବ ? No ଲତା, ଏଇଟା ତୁମର ନିହାତି ଅନ୍ୟାୟ ।

ରଙ୍ଗ — ମତେ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ ସାର୍ ।

ନିତ୍ୟା — ନାଁ । ଲତା, ତମେ ଇମିତି କହିଲେ ମୁଁ ଦୁଃଖ ପାଇବି । ହଁ, ଏ ଟଙ୍କା ରଖ । (କିଡ଼ାଏ ନୋଟ ପକେଟରୁ ବାହାର କରି)

ରଙ୍ଗ — ଏ ଟଙ୍କା —

ନିତ୍ୟା — ହଁ, ତୁମେ ମୋ' ପାଖରେ ଗୃହକର୍ମ କରିଥିଲ । କ'ଣ ପାରିଶ୍ରମିକ ନେବ ନାହିଁ ? ସରକାରୀ ଗୃହକର୍ମର ମୋହ ଛାଡ଼ି ନ ପାରି ତୁମେ ସିନା ଆସିବା ବନ୍ଦ କରିଦେଲ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ତୁମ କାମ ଭୁଲି ପାରିବି ନାହିଁ ।

ରଙ୍ଗ — କିନ୍ତୁ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ଟଙ୍କା !

ନିତ୍ୟା — ତୁମର ପ୍ରତିଭା ତୁଳନାରେ ଏ ଅତି ସାମାନ୍ୟ । ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ, ତୁମେ ମୋଠୁଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଦାୟ କରି ପାରିଥା'ନ୍ତ । ଛାଡ଼, ସେ ସବୁ ଉଠେଇ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ମୁଁ ଖାଲି

ତୁମର ଉନ୍ନତି ଚାହେଁ । ତୁମର ମଙ୍ଗଳହିଁ ମୋର କାମନା । ନିଅ ଏ ଟଙ୍କା ରଖ । (ରଙ୍ଗ ଟଙ୍କା ରଖିବାବେଳେ, ସୁପ୍ରୀତି ଆସିଲେ)

ନିତ୍ୟା—ଆରେ, ସୁପ୍ରୀତି ! ମୋ'ର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ରକ୍ଷା କରି ତୁମେ ଯେ ଆସିବ, ଏ ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ନ ଥିଲା ।

ସୁପ୍ରୀତି—ଆପଣ ଏତେ ଥର କହିଲେଣି, ଅଥଚ ଥରେ ହେଲେ ଦେଖା କରି ନ ପାରି ମୁଁ ଦୁଃଖିତ । ଦେହଟା ଆଦୌ ଭଲ ରହୁ ନାହିଁ ।

ନିତ୍ୟା—କିମିତି ଭଲ ରହିବ ? କମ୍ ବଡ଼ ଆଘାତ ପାଇଚ ତୁମେ ? (ସୁପ୍ରୀତିର କଥାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ସୁବୋଧ ପ୍ରତି ତାର ବିରକ୍ତିକୁ ତେଜେଇ ଦେବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କ କଥା ବୁଝିପାରି ତାଙ୍କୁ ଏ ସବୁ ନ ଉଠେଇବା ପାଇଁ କହିଲେ)

ସୁପ୍ରୀତି—ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁ !

ନିତ୍ୟା—I am sorry, ଏ ସବୁ ଭୁଲିଯିବା ଉଚିତ । ଅତୀତକୁ ଭୁଲି ଆମକୁ ଭବିଷ୍ୟତ କଥା ଭାବିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆରେ, ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ପରିଚୟ କରି ପାରି ନାହିଁ । ରଙ୍ଗଲତା ! ଏ ହେଉଚନ୍ତି ଏ କାରଖାନା ମାଲିକଙ୍କ ଝିଅ ସୁପ୍ରୀତି ଦେବୀ ! (ସୁପ୍ରୀତି ଚମକି ପଡ଼ିଲେ)

ନିତ୍ୟା—(ହସି) ଆଉ ସୁପ୍ରୀତି ! ଏ ହେଉଚନ୍ତି ଏ ଅଞ୍ଚଳର ବରିଷ୍ଠା ଗ୍ରାମସେବିକା ଶ୍ରୀମତୀ ରଙ୍ଗଲତା (କଥା ଭିତରେ ସୁପ୍ରୀତିଙ୍କ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି) । ଅବଶ୍ୟ ୟାଙ୍କ ବିଷୟରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଆଗରୁ କହିଚି । ଆମର ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ସୁବୋଧ-ବାବୁଙ୍କ ସୁପାରିସ୍ ଅନୁସାରେ ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କଠାରୁ ସର୍ବ-ଶ୍ରେଷ୍ଠା ଗ୍ରାମସେବିକାରୂପେ ପୁରସ୍କୃତ ହୋଇଚନ୍ତି । (ରଙ୍ଗ

ନିକଟକୁ ଯାଇ) ରଙ୍ଗଲତା ନିଜେ କହିବେ ସୁବୋଧ ତାଙ୍କ ଲାଗି କ'ଣ କରିଛି । କ'ଣ ମୁଁ ମିଛ କହୁଚି ଲତା ?
(ନିତ୍ୟାନନ୍ଦର ଚାତୁରୀକୁ ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ ରଙ୍ଗ)

ରଙ୍ଗ—ତାଙ୍କ ଋଣ ମୁଁ ଜୀବନରେ ଶୁଝି ପାରିବି ନାହିଁ ସାର୍ ।

ନିତ୍ୟା—ତୁମ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଯିମିତି ସ୍ନେହ ଅଛି ବୋଲି ନା ? ହଁ ଲତା, ମୁଁ ସୁବୋଧକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଚି । ସେ ହୁଏ ତ ଆସି ନ ପାରେ, ତୁମେ ଡାକି ଆଣିଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବ ।

ରଙ୍ଗ—ସେ ତ ଆସିବେ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ମୁଁ ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଇଠୁ ଆସିଲି ।

ନିତ୍ୟା—ବେଶ୍, ଭଲ କଥା । ତୁମେ ଟିକେ ସେ ଆଡ଼ର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଦେଖ । (ରଙ୍ଗର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ନିତ୍ୟା—(ନିଜର ଯୋଜନା ସଫଳ ହେବା ଦେଖି ପୁଣି ସୁପ୍ରୀତିର ବିଶ୍ୱାସ ପାଇଁ କହିଲେ) ରଙ୍ଗ, ଆଉ ସୁବୋଧ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଯାହା କହିଥିଲି, ସେଇଟା ସତ କି ମିଛ ତା' ତୁମେ ଆଜି ନିଜେ ବୁଝିପାରୁଥିବ ?

ସୁପ୍ରୀତି—ଏ ସବୁ ବୁଝିବା ମୋ'ର କ'ଣ ଦରକାର ? ମୁଁ ଏଥର ଆସେଁ ।

ନିତ୍ୟା—ନା-ନା, ଏ କଥା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଚାଲିଗଲେ ମୁଁ ଭାରି ଦୁଃଖ କରିବି । ବାବା ବି ତ ଆସି ନାହାନ୍ତି । (ତ୍ରିଲୋଚନଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ସୁପ୍ରୀତି—ଏଇ ତ ବାପା ଆସିଲେଣି । ବାବା, ତୁମେ ଆଅ । ମୁଁ ଆସୁଚି ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ମୁଁ ବି ତୋ' ସାଙ୍ଗରେ ଯିବି ମା ! ମୋ' ଦେହଟା ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ । କଲେକ୍ଟର ତ ଆଉ ଆସୁନାହାନ୍ତି । ଅପେକ୍ଷା କରିବି କାହିଁକି ?

ନିତ୍ୟା—କ'ଣ କହିଲେ ? କଲେକ୍ଟର ଆଉ ଏଠିକି ଆସିବେ ନାହିଁ ?

ତ୍ରିଲୋଚନ—ନା, B. D O ଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କୁଆଡ଼େ କାମରେ ବାହାରିଗଲେ । ଏଠିକି ଆସିପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଖବର ପଠେଇଥିଲେ । ତୁମେ ଖବର ପାଇନାହିଁ ?

ନିତ୍ୟା—ନା, B. D. O. ନିଶ୍ଚୟ କଲେକ୍ଟରଙ୍କୁ ଆସିବାକୁ ମନା କରିଛି ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ହୋଇଥିବ, କଲେକ୍ଟର ଆସିବା ବେଳୁଁ B. D. O ଆଉ ସୁବୋଧ ତା' ପାଖ ଛାଡ଼ୁ ନାହାନ୍ତି ।

ନିତ୍ୟା—ଆପଣ ଜାଣିଚନ୍ତି ମଉସା, ସେ ଦୁଇ ଜଣ ମିଶି ଲେବର କମିଶନରଙ୍କ ପାଖରେ ଦରଖାସ୍ତ କରିଚନ୍ତି ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ସେଥିପାଇଁ ମୋର ଭୟ ନାହିଁ । ଏ କାରଖାନା ବିଷୟରେ ମୁଁ ତୁମ ସାଙ୍ଗେ ପରାମର୍ଶ କରିବି ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ । ଏଇ ବିପଦରେ ତୁମେହିଁ ମୋର ଏକମାତ୍ର ଶୁଭାକାଂକ୍ଷୀ ।

ନିତ୍ୟା—ସେ ଭରସା ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଦଉଚି । ସୁବୋଧ ସିନା ଆପଣଙ୍କୁ ଧୋକ୍କା ଦେଲା, ହେଲେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ତା' କେବେ କରିବ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କର ସ୍ନେହ ଆଉ ବିଶ୍ୱାସର ମୂଲ୍ୟ ଦବାପାଇଁ ମୋର ବ୍ୟବସାୟ ଛାଡ଼ି ମୁଁ ଏ କାରଖାନାର ସବୁ ଦାୟିତ୍ୱ ନବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଅବଶ୍ୟ ସୁପ୍ରୀତିଦେବୀଙ୍କର ଯଦି କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନ ଥାଏ ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ନା, ତା'ର ଆପତ୍ତି ରହିବ କାହିଁକି ? ତୁମର ଅଭିଜାତ୍ୟ ଆଉ ବ୍ୟବସାୟ ବୁଦ୍ଧିକୁ ମୁଁ ତାରିଫ୍ କରୁଛି, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁ ! ପୁଣି ତୁମ ପାଖକୁ ଆସିବି । ଚାଲ ସୁପ୍ରୀତି !

ନିତ୍ୟା—ଗିରିଧାରୀବାବୁ ! ଗିରିଧାରୀବାବୁ ! (ଟିକିଏ ପରେ)

ଗିରି—ସବୁ ଠିକ୍ ଆଜ୍ଞା ? (ଫୁଲମାଳ ଧରି ପ୍ରବେଶ)

ନିତ୍ୟା—ମୁଁ ଖବର ପାଇଲି କଲେକ୍ଟର ଆଉ ଆସୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଗିରି—ଆଜ୍ଞା ଆସୁନାହାନ୍ତି ! (ହାତରୁ ଫୁଲମାଳ ଖସି ପଡ଼ିଲା)

ନିତ୍ୟା—ନା, ସେଥିଲାଗି ଚିନ୍ତା କରିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ସୁବୋଧ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସିପାରେ । ତା' ଲାଗି ଯେଉଁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା କଥା ତା' ଯେମିତି ଚାଲୁ ରହେ । ହଁ, ରଙ୍ଗ ଉପରେ ଟିକେ ନଜର ରଖିଥିବ । (ଗିରିଧାରୀଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ—ସୁବୋଧର ପ୍ରବେଶ) ଆରେ ସୁବୋଧ ! ଆସିଗଲୁ ନା ! ମୁଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୋ'ର ଅପେକ୍ଷାରେ ଥିଲି ।

ସୁବୋଧ—ଏ ଆନ୍ତରିକତା ଆଉ ମମତା ପାଇଁ ଧନ୍ୟବାଦ ନ ଦେଇ ରହିପାରୁ ନାହିଁ ।

ନିତ୍ୟା—ଆରେ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରତି ବନ୍ଧୁର ଯାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତାହାହିଁ ମୁଁ କରିଛି ।

ସୁବୋଧ—ନିଶ୍ଚୟ । ଗ୍ରାମମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ତୁ ମତେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲୁ । ଆଜି ସେଇ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ରକ୍ଷା କରିବା ଲାଗି କୋଠରୀରେ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅଜସ୍ର ଟଙ୍କା ବାଣ୍ଟିଦେଇଚୁ । ଦୁଧଖିଆ ଛୋଟ ପିଲାଙ୍କ ପେଟ କାଟି ଓ୍ୱାଗନ୍ ଓ୍ୱାଗନ୍ ଗୁଣ୍ଡଦୁଧ ବାହାରକୁ ନେଇ ଯାଉଚୁ । ଗୋଟାଏ ଟାଉନର ସରପଞ୍ଚକୁ ହାତ କରି ଦୁର୍ନୀତି ପରେ ଦୁର୍ନୀତି କରି ଚାଲିଚୁ ।

ନିତ୍ୟା — ତୁ କାହା ସାଙ୍ଗରେ କଥା କହୁଚୁ ଜାଣିଚୁ ସୁବୋଧ !

ସୁବୋଧ — ମୁଁ ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣିଚି । ତୁ ସେଇ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ, ଯାହା ପାଇଁ ଲାଞ୍ଚ, ମିଛ, ଧପ୍‌ପାବାଜି ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପୂରି-ଗଲାଣି । ଖଣିପଞ୍ଚା ନବା ଆଳରେ ଯିଏ ଆଜି ଏ ଅଞ୍ଚଳର ସର୍ବନାଶ କରିଚି; ତୁ ସେଇ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ !

ନିତ୍ୟା — ସୁବୋଧ !

ସୁବୋଧ — ତୁ ସେଇ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ, ଯିଏ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍‌ଟ୍ରି କରି ସରକାର ଆଖିରେ ଧୂଳି ଦେଇ ଚାଲିଚି । ସବୁରି ଦୃଷ୍ଟିର ଆଢୁଆଳରେ ଯିଏ ଅନୀତି, ଅବିଚାର, ଆଉ ଅନାଚାର କରି ଚାଲିଚି, ତୁ ସେଇ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ !

ନିତ୍ୟା — **Shut up, I say.**

ସୁବୋଧ — ଏ ଧମକରେ ସୁବୋଧ ଡରିଯିବ ନାହିଁ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ! ତୋ' ଅସଲ ରୂପ ଆଜି ପଦାରେ ପଡ଼ିଯାଇଚି । ତୁ ଏ ସବୁ କ'ଣ କଲୁ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ? କି ବିଶ୍ୱାସ ମୁଁ ତତେ କରି ନ ଥିଲି ? ଏତେ ବୁଦ୍ଧି, ଏତେ ଧନ ଥାଇ ବି ତୋର ଏତେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୁଦ୍ଧି ହେଲା କିମିତି ?

ନିତ୍ୟା — ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୁଁ ନୁହେଁ, ତୁ । ପଞ୍ଚାୟତ ଶାସନ ନାଁରେ ତୋ' ଭଳି ଟାଉଟର ଗାଁ ଗଣ୍ଡାରେ ଯେଉଁ ଅନୀତି ଅବିଚାର କରୁଚି ତା' କାହାକୁ ଅଛପା ନାହିଁ । ନୀତି, ନ୍ୟାୟ, ଆଉ ନିଷ୍ଠାର ଜୟଗାନ କରି କେତେଟା ମୂର୍ଖଙ୍କୁ ଭୁଲେଇ ଦେଇପାରୁ, ହେଲେ ମତେ ନୁହେଁ । ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସ ବ୍ୟବସାୟୀ, ଶସ୍ତା ସ୍ଲୋଗାନ ଆଉ ଅଯଥା ଆଦର୍ଶରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେନା । ତା' ରାସ୍ତାରେ ଛିଡ଼ା ହବାର ଦୁଃସାହସ କରନା ସୁବୋଧ !

ସୁବୋଧ — ତା' ହେଲେ ତୁ ମତେ ଧମକ ଦଉଚୁ ? ଭାବିଥିଲି ତୁ ଅନୁତାପ କରିବୁ । ନିଜର କଲା କର୍ମ ପାଇଁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବୁ ।

ନିତ୍ୟା — (ହସି) ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ? ତୁମେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଚ ଚେୟାରମ୍ୟାନ ସାହେବ ! ତୁମର ଏ ସମସ୍ତ ଅଭିଯୋଗ ଆସ୍ଫାଳନ କେବଳ ଜଣେ ବ୍ୟର୍ଥ ପ୍ରେମିକର ପ୍ରଳାପ । ଦିନେ ପ୍ରେମିକାଙ୍କ ଘରୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପାଇ ଆସିଥିଲ । ଆଜି ବନ୍ଧୁ ଘରୁ ବିନା ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ଯିବ କେମିତି ?

ସୁବୋଧ — ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ !

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ — ଖ୍ରୀମର୍ଫିନ୍ଦ ! ଖ୍ରୀମର୍ଫିନ୍ଦ !

ସୁବୋଧ — କାହାକୁ ଡାକିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ମୁଁ ନିଜେ ନିଜେ ଚାଲିଯାଉଚି । କିନ୍ତୁ ଏ କଥା ଏତିକିରେ ସରୁ ନାହିଁ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ! ତୋର ଗୁଣ୍ଡୁଦୁଧ ଗାଡ଼ିକୁ ମୁଁ ଠିକ୍ ଜାଗାରେ ଚାଲାଣ କରିବି, ଦୁର୍ନୀତିର ଅବସାନ ପାଇଁ ମତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ନିତ୍ୟା — ମତେ ବି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବିନା ପ୍ରସ୍ତୁତିରେ ଏ ଅଧ୍ୟାୟ ଶେଷ ହୋଇ ପାରେନା । ଖ୍ରୀମର୍ଫିନ୍ଦ ! (ଗିରିଧାରୀଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ଗିରିଧାରୀ — କ'ଣ ହେଲା ସାର୍ ?

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ — ସୁବୋଧ ଚାଲିଗଲା । ଏଥର କିଛି କାମ କରିବାକୁ ହବ । ଡେରି ହେଲେ ସବୁ ବିଗିଡ଼ିଯିବ । ଶୁଣ, ଡ୍ରାଇଭରକୁ କହିଦିଅ ଜମା ଅଟକିବ ନାହିଁ । ସୁବୋଧର ଗୁଣ୍ଡ ଉପରେ ସେ ଓଜେଲ ଟ୍ରକଟା ଯିମିତି ମାଡ଼ିଯାଏ । ତାକୁ କହିବ, ତା'ର ପିଲାପିଲିଙ୍କର ସବୁ ଦାୟିତ୍ୱ ମୋର । B. D. O. ଜିପ୍ ଯିବା ବାଟର ଖବର ନେଇ ସେଠି କାଠଗଡ଼ା ବିଛେଇ-ଦିଅ ।

—ଶହେ ଏଗାର—

ଗିରି—ତା' ଜପ୍ ଯିବା ରାସ୍ତାର ଖବର ପାଇଲେ ସିନା·········

ନିତ୍ୟା—ଜଲ୍‌ଦି ଖବର୍ ନେଇ କାମ ହାସଲ କର। ଯେତେ ଟଙ୍କା ଦରକାର ସବୁ ମୁଁ ଦେବି। ଯଦି accident କରେଇ ନ ପାର, ସେଇଠି ନିଜେ ଟ୍ରକ ତଳେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବ। ଆଉ ଫେରିବ ନାହିଁ, ଯାଅ। (ଗିରିଧାରୀଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ) ହଠାତ୍ ରଙ୍ଗକୁ ଦେଖିପାରି) କିଏ ? ରଙ୍ଗଲତା ? ତମେ ଏଠି କ'ଣ କରୁଚ ?

ରଙ୍ଗ—ମୁଁ—ମୁଁ ସାର୍।

ନିତ୍ୟା—କ'ଣ କରୁଥିଲ ଏଠି ? (ହାତ ଧରି ପକେଇଲେ)

ରଙ୍ଗ—ଛାଡ଼ନ୍ତୁ ସାର ! ଆପଣ ମଣିଷ ନୁହନ୍ତି।

ନିତ୍ୟା—You shut up, ବହୁତ ଟଙ୍କା ମୁଁ ଦେଇଚି। ଆହୁରି ଅନେକ ଟଙ୍କା ଦେବି ? ଯାହା ଶୁଣିଚ, ତାହା ଯିମିତି ଆଉ କାହା କାନକୁ ନ ଯାଏ।

ରଙ୍ଗ—ଛାଡ଼ନ୍ତୁ ! ଟଙ୍କା ପାଇଁ ମୁଁ ବିବେକକୁ ବଳି ଦେଇ ପାରେନା।

ନିତ୍ୟା— ଛାଡିଦେବି ? (ହସି ଉଠିଲେ)

ରଙ୍ଗ—ମୁଁ ପାଚି କରିବି ଆପଣ ସୁବୋଧବାବୁଙ୍କୁ ଟ୍ରକ ମଡ଼େଇ ମାରିଦେବେ।

ନିତ୍ୟା—ଚୁପ୍। (ତା ମୁହଁରେ ହାତ ଦେଇ ଟାଣି ନେଲା ବେଳେ ରସ ଦେଖି ବିପରୀତ ଦିଗରେ ପଳେଇଗଲେ)।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

[ତ୍ରିଲୋଚନଙ୍କ ଅଳନ୍ଦ । ସୁପ୍ରୀତି ଆଗେ ଆଗେ ଆସୁଥିଲେ, ତାଙ୍କ-ପଛରେ ତ୍ରିଲୋଚନ ।]

ସୁପ୍ରୀତି—ନା-ନା, ଏ କଥା ହୋଇପାରେ ନା !

ତ୍ରିଲୋଚନ—ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତୋର ଏ ଅଯଥା ଅଭିଯୋଗ କାହିଁକି ? ଯିଏ ଆମର ମଙ୍ଗଳ ଚାହେଁ, ତୁ ତାକୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରୁଚୁ ?

ସୁପ୍ରୀତି—ତୁମ ପାଇଁ ସେ ଦୂର ପାହାଡ଼ଟା ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ହୋଇପାରେ ବାବା, ହେଲେ ମୁଁ ତାକୁ ଖୁବ୍ ନିକଟରୁ ଦେଖି ପାରିଚି ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ତା'ହେଲେ କ'ଣ ଏ କାରଖାନା ବନ୍ଦ ରହିବ ?

ସୁପ୍ରୀତି—ହଁ, ମୁଁ ସେଇୟା ଚାହେଁ ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ସୁପ୍ରୀତି ! (ରାଗରେ କହିଲେ)

ସୁପ୍ରୀତି—ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଭଳି ଗୋଟାଏ **hypocrite** (ହିପୋକ୍ରିଟ୍) ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଏ କାରଖାନା ଭାଙ୍ଗିଦେବା ଶତଗୁଣେ ଭଲ ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ସୁପ୍ରୀତି ! ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଭଳି ସଚ୍ଚୋଟ, ସୁଦକ୍ଷ ଯୁବକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତୁ ଯିମିତି ଭାଷା ପ୍ରୟୋଗ କରୁଚୁ, ସେଥିପାଇଁ ତୋ'ର ଲଜ୍ଜିତ ହେବା ଦରକାର ।

ସୁପ୍ରୀତି—ଗୋଟାଏ ନିତାନ୍ତ ଥାର୍ଡ଼ରେଟ୍ ଲୋଫରକୁ ତୁମେ ସ୍ୱର୍ଗର ଦେବତା ମନେ କରିପାର । କିନ୍ତୁ ମୋର ମନର ଧାରଣା ମୁଁ ବଦଳେଇ ପାରିବି ନାହିଁ ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—କାରଣ ତୋ' ଆଖିରେ ସେ ଧପ୍‌ପାବାଜ ସୁବୋଧ ଜଣେ ଦେବଦୂତ ! ମୋ ଆଖିରେ ଧୂଳି ଦେଇ ଯେ ମୋର ସର୍ବନାଶ କଲା, ସେ ତୋ ଆଖିରେ ମହାପୁରୁଷ । ଅଥଚ ମୋର ଯିଏ ହିତାକାଙ୍‌କ୍ଷୀ, ଯାହାର ଧନ ଅଛି, ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅଛି, ସେ ହେଲା ଥାର୍ଡ଼ରେଟ୍ ଲୋଫର । ସାବାସ୍ !

ସୁପ୍ରୀତି—ତୁମେ ଯାହା ଭାବିଚ ଭାବିପାର ବାବା, ସେଥିରେ ମୋର କିଛି କହିବାର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମତେ ସେଥିଲାଗି ବାଧ୍ୟ କରିବ କାହିଁକି ?

ତ୍ରିଲୋଚନ—ବୁଝିଲି, ସେ ଢ଼ନ ସୁବୋଧକୁ ଯାହା କହିଥିଲୁ, ସବୁ ଖାଲି ଲୋକଦେଖାଣିଆଁ, ମନଭୁଲା କଥା । ଆଜଯାଏ ତୁ ତା'କୁ ମନରୁ ପାଶୋରି ପାରିନାହୁଁ ।

ସୁପ୍ରୀତି—ମୋ' କାମ ପାଇଁ ମୁଁ ତୁମ ପାଖରେ ଦାୟୀ ହୋଇପାରେ ବାବା, ହେଲେ ମନ ପାଇଁ ନୁହେଁ ! ତୁମର ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତୁମେ କରି ପାର ।

ତ୍ରିଲୋଚନ—ବେଶ୍, ମୁଁ କାଲିଠୁଁ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ହାତରେ ଏ କାରଖାନା ଦାୟିତ୍ୱ ଛାଡ଼ିଦେବି । କାରଖାନା ଚଳେଇ ସେ ମତେ ଯାହା ଦେବ, ସେଥିରେ ମୁଁ ଖୁସି । ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ମୁଁ ଯେଉଁ କାରଖାନା କରିଚି, ତାକୁ ଏମିତି ଭାବରେ ନଷ୍ଟ କରିପାରେ ନା । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ସୁପ୍ରୀତି—ତୁମର ଯାହା ଇଚ୍ଛା, ହେଲେ ମୁଁ ଆଉ ଏଠି ରହି ପାରିବି ନାହିଁ । ପୁନି ! (ଏତିକିବେଳେ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଆସିଲା ରସ)

ରସ—ଦେଈ !

ସୁପ୍ରୀତି—କୁଆଡ଼େ ଆସିଚ ତୁମେ ?

ରସ—ସୁବୋଧବାବୁ ଘୋର ବିପଦରେ ପଡ଼ିଚନ୍ତି । ଆପଣ ନ ଗଲେ—

ସୁପ୍ରୀତି—ମୋ' ସାଙ୍ଗରେ ପରିହାସ କରିବାକୁ ଆସିଚ ତୁମେ ? ତୁମର ଏତେ ସାହସ ! ଯାଅ, ବାହାରି ଯାଅ ।

ରସ—ଦେଈ, ମୋ' କଥା ଟିକେ ଶୁଣ । ସୁବୋଧବାବୁ ସତରେ ବିପଦରେ ପଡ଼ିଚନ୍ତି ।

ସୁପ୍ରୀତି—ସେଥିରେ ମୋର କିଛି ଯାଏ ଆସେନା । ତୁମେ ଏଠୁ ଚାଲିଯାଅ ।

ରସ—ନା, ମୁଁ ଯିବି ନାହିଁ । ତୁମକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନ ନେଇ ମୁଁ ଏଠୁ ଟିପେ ହେଲେ ଘୁଞ୍ଚିବି ନାହିଁ । ମତେ ମାର, ହାଣ, କାଟ, ଯାହା କର ତୁମେ । (ବସିପଡ଼ିବା)

ସୁପ୍ରୀତି—ତା ହେଲେ ଯିବ ନାହିଁ ତୁମେ ?

ରସ—ନା

ସୁପ୍ରୀତି—ପୁନ ! ପୁନ !

ପୁନ—(ଭିତରୁ) ଦେଈ ! (ପ୍ରବେଶ କରି)

ସୁପ୍ରୀତି—ଡାକ ଦରୱାନକୁ । ଏ ଲୋକଟାକୁ ଏଠୁ ଧକ୍କା ଦେଇ ବାହାର କରିଦେଉ ।

ରସ—ଡାକ ଦରୱାନକୁ, ଲଗେଇଦିଅ କୁକୁରକୁ, ହେଲେ ମୋ' କଥା ନ ଶୁଣିବା ଯାଏ ମୁଁ ଏଠୁ ଉଠିବି ନାହିଁ ।

ସୁପ୍ରୀତି—ମୁଁ କିଛି ଶୁଣିବାକୁ ଚାହେଁନା । ଯେଉଁ ସୁବୋଧ ପାଇଁ ତମେ ଓକିଲାତି କରିବାକୁ ଆସିଚ, ତା ପ୍ରତି ମୋର ଟିକେ ହେଲେ ସହାନୁଭୂତି ନାହିଁ । ଯାଅ ତୁମେ ।

ପୁନ—ଆହା ! ସୁବୋଧବାବୁ ପାଇଁ ଯ୍ୟାର ଦରଦ ଉଚ୍ଛୁଳିପଡ଼ୁଚି । ଦେଈ ମ ! ସୁବୋଧବାବୁ ଘରେ ଦୁଧ ଦେଇ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ଏଇ ମତେ ପଚାରିବ, 'କ'ଣ ଫେରିଲୁ ? ଆଜି କ'ଣ ତୁମ ଦେଈଙ୍କ ଦେଖା ନାହିଁ ? ପୋଡ଼ାମୁହଁ । ଏଇକ୍ଷଣି ଭଲେଇ ହଉଚି ।

ରସ—ହଁ ଦେଈ, ମୁଁ ସବୁ କରିଚି, ସବୁ କହୁଚି । ସବୁବେଳେ ସୁବୋଧବାବୁଙ୍କର ଅମଙ୍ଗଳ ଚାହିଁଚି, ହେଲେ ଆଜି ମୋ' ଭୁଲ ମୁଁ ବୁଝିପାରିଚି ।

ପୁନ—ଜମା ବିଶ୍ୱାସ କରନା ଦେଈ ! ଖାଲି କଥା ନବାକୁ ଆସିଚି ।

ସୁପ୍ରୀତି—ପୁନ ! ତୁ ଯା' ଏଠୁ । (ପୁନର ପ୍ରସ୍ଥାନ) କ'ଣ ତୁମେ କହିବାକୁ ଚାହଁ ?

ରସ—ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ସୁବୋଧବାବୁଙ୍କୁ ମାରିଦବାକୁ ବସିଚି ।

ସୁପ୍ରୀତି—ମାରିଦବାକୁ ?

ରସ—ହଁ ଦେଈ ! ତା' ଗୁଣ୍ଡିଦୁଧ ଗାଡ଼ିକୁ ଜବତ କରିବାଲାଗି ସୁବୋଧବାବୁ ଠିକ୍ କରିଛନ୍ତି । ସଇତାନ୍ ତାଙ୍କୁ ଟ୍ରକ୍ ମଡ଼େଇ ମାରିଦବାକୁ ବସିଚି ।

ସୁପ୍ରୀତି—ତୁମେ ସତ କହୁଚ ?

ରସ—ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁ ଆଉ ଭେଣେଇଁ ମସୁଧା କରୁଥିଲାବେଳେ ରଙ୍ଗା ସବୁ ଶୁଣିଲା ।

ସୁପ୍ରୀତି—ତା' ହେଲେ ରଙ୍ଗାଠୁଁ ଏ କଥା ଶୁଣିଲ ?

ରସ—ନାଁ ଦେଈ, ନିଜ ଆଖିରେ ସବୁ ଦେଖିଚି । ରଙ୍ଗା କାଳେ କାହା ଆଗରେ ସବୁ କଥା କହିଦବ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଧରି ନେଇ ରଖିଚି । ତୁମେ ନ ଗଲେ ସବୁ ସରିଯିବ ଦେଈ ।

ସୁପ୍ରୀତି—(ଟିକିଏ ଚିନ୍ତା କରି) ଆସ ତୁମେ (ଦୁହିଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ) ।

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

[ସୁବୋଧ ଘର । B. D. O. ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପଦଚାରଣା କରୁଥିଲେ, ଯେମିତ କ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ଆସିଲେ ବିଶ୍ୱନାଥ ।)

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ – ସାର୍ ! ଡେରି ହେଇଯାଉଛି ସାର୍ !

ବିଶ୍ୱନାଥ—ସୁବୋଧ ନ ଗଲେ କଣ ଚଳନ୍ତା ନାହିଁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତବାବୁ ? କାହିଁକି ଏମିତି ପାଗଳଙ୍କ ଭଳି ଲାଗିଚ ? ଏମାନଙ୍କର ଚେର ପାତାଳକୁ ମାଡ଼ିଚି । ଗୋଟାଏ ଦି'ଟା ଗୁଣ୍ଡ଼ଦୁଧ ଟ୍ରକ୍ ଜବତ୍ କରିଦେଲେ, କ'ଣ ଦୁର୍ନୀତି ଦୂର ହୋଇଯିବ ? କାହିଁକି ସେମାନଙ୍କ ପିଛୁ ଲାଗିଚ ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ମଉସା ! ଏମାନେ କ'ଣ ଏମିତି ଦୁର୍ନୀତି ପରେ ଦୁର୍ନୀତି କରି ଚାଲିଥିବେ । ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆଖିରେ ଅନ୍ଧପୁଟୁଳି ବାନ୍ଧି ଏମାନେ କ'ଣ ଏମିତି ସମାଜକୁ କଳଙ୍କିତ କରି ଚାଲି-ଥିବେ ?

ବିଶ୍ୱନାଥ—କ'ଣ କରି ପାରିବ ତୁମେ ? କି ଶକ୍ତି ତୁମର ଅଛି ? ଗାଁବାଲାଙ୍କୁ ମେଳେଇ କୋଠଗୃହ କରିବାକୁ ବସିଥିଲ ପରା—କୁହ, କରି ପାରିଲ ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ସେଥିପାଇଁ କହୁଛି ଏ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶାସ୍ତି ନ ଦେଲେ ଜନମଙ୍ଗଳ କାମ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ବିଶ୍ୱନାଥ—ଜନମଙ୍ଗଳ ! ହୁଃ—ଏଇ ଜନମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ କାରଖାନା ମାଲିକ ବେକରେ ଧକ୍କା ଦେଇ ବାହାର କରି ଦେଲା ଆଉ ଗାଁବାଲା ତା' ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନାସ୍ଥା ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଣିଲେ । ଏ ଜନ-

ମଙ୍ଗଳ ଆମର ଦରକାର ନାହିଁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତବାବୁ—ତୁମେ ଯାଅ ।

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ସତ୍ୟକୁ କେହି କେବେ ଢାଙ୍କି ପାରିବେ ନାହିଁ ମଉସା ! ଦୁର୍ନୀତି ଆଉ ଅନ୍ୟାୟ ସବୁ ଦିନ ପାଇଁ ରହିବ ନାହିଁ । ଆକାଶ ନିଶ୍ଚୟ ମେଘମୁକ୍ତ ହେବ ।

ବିଶ୍ୱନାଥ—ମେଘମୁକ୍ତ ହବ ? (ତାଚ୍ଛଲ୍ୟରେ)

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ହଁ, ସେମାନଙ୍କର ଶତଚେଷ୍ଟା ସତ୍ତ୍ୱେ ଅନାସ୍ଥା ପ୍ରସ୍ତାବ ପାଶ୍ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ବିଶ୍ୱନାଥ—ପାଶ୍ ହେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ? ଭାବିଥିଲି ଏଇଠୁ ଧକ୍କା ଖାଇ ସେ ଫେରି ଆସିବ । ସେ ନିଜର ଭୁଲ୍ ବୁଝି ପାରିବ । କିନ୍ତୁ ସେତକ ବି ହେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ କେତେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଡାକିଚି, ହେଲେ କେହି ମୋ ଡାକ ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । (ସୁବୋଧ ଜ୍ୟାକେଟ୍ ଗଳେଇ ବାହାରି-ଆସିଲେ) ।

ସୁବୋଧ—ଚାଲନ୍ତୁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତବାବୁ ।

ବିଶ୍ୱନାଥ—ସୁବୋଧ ! ତତେ ଏତେ ମନା କଲେ ବି, ମୋ' କଥାରେ ଟିକେ କାନ ବି ଦେଲୁନି । ମୋ' କଥାର ଏତେ ଟିକେ ମୂଲ୍ୟ ବି ଦେଲୁନି ତୁ !

ସୁବୋଧ—ମତେ କ୍ଷମା କର ବାପା ! ମତେ ଆଜ ନିଶ୍ଚୟ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ବିଶ୍ୱନାଥ—ହଁ, ତୁ ଦେଶର କାମ କରିବୁ, ଜାତିର କାମ କରିବୁ । ବାପ୍ଛୁଣୀ ଭଉଣୀଟା ଇମିତି ଛଟପଟ ହୋଇ ମରିଯାଉ, ସେଥିରେ ତୋ'ର କଣ ଯାଏ ଆସେ । ତୁ ଚାଲିଯା—

ସୁବୋଧ—ବାପା !

ବିଶ୍ୱନାଥ—ଯା' ଜଲ୍‌ଦି ଯା, ନ ହେଲେ ଗୁଣ୍ଡିଦୁଧ ଗାଡ଼ି ପଳେଇଯିବ । ଏଠି ତୋ'ର କ'ଣ ଅଛି ? ଘର ଭିତରେ ଶୋଇ ଯେଉଁ ବାପ୍ଛୁଣୀ ଝିଅଟା ଘଡ଼ି ଘଡ଼ି ପ୍ରଳାପ କରୁଛି, ସେ ତୋର କିଏ ? (ଛାତିରେ ହାତ ମାରି) ବୟସର ଶେଷପରେ ଏ ଯେଉଁ ବୁଢ଼ା ବାପଟା ନଇଁଗଲାଣି କିଏ ସେ ତୋ'ର ? ତୁ ଯା'— (ଭିତରୁ ସରଳାର ସ୍ୱର) ।

ସରଳା—ଭାଇ ! ଭାଇ ! ବାପା ! ବାପା !

ବିଶ୍ୱନାଥ—ଶୁଣି ପାରୁଛୁ ସୁବୋଧ ! ନା, ନା, ଏଥିରେ ତୋ'ର କ'ଣ ଯାଏ ଆସେ ? ତୁ ଦେଶର, ଜାତିର ।

ସୁବୋଧ—ବାପା !

ବିଶ୍ୱନାଥ—ଦେଶ ପାଇଁ ତୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି, ହେଲେ—ଏ ବୁଢ଼ା ବାପ, ଆଉ ବାପ୍ଛୁଣୀ ଭଉଣୀଟା ପାଇଁ ତୋ'ର କ'ଣ କିଛି କରିବାର ନାହିଁ ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ମଉସା ! ଆପଣଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦରେ ସେ ଆଜ ଲୋକ-ସେବାବ୍ରତ ନେଇଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କର ଶୁଭେଚ୍ଛାରେ ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଜାୟ ରହିଛି । ତାଙ୍କୁ ଆପଣ ଉତ୍ସାହ ଦିଅନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କର ବଳ ନ ପାଇଲେ ସେ କିଛି କରିପାରିବେ ନାହିଁ ।

ବିଶ୍ୱ—ଶ୍ରୀକାନ୍ତବାବୁ ! ସବୁ ଦେଖିଶୁଣି ଇମିତି କହିପାରୁଛ କିମିତି ?

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ମୁଁ ମାନୁଚ ମଉସା, ସୁବୋଧବାବୁଙ୍କ ପିଣ୍ଡ ଶନ୍‌-ଲଗିଚନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମହତ୍ ଉଦ୍ୟମକୁ ଲୋକେ ଭୁଲ୍‌-ବୁଝିଚନ୍ତି । ହେଲେ ଏଥିରେ ସୁବୋଧବାବୁ ହାରିଯିବେ ?

ବଶ୍ୱ—ଶ୍ରୀକାନ୍ତବାବୁ !

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ—ସବୁ ପ୍ରତିକୂଳ ଅବସ୍ଥା ସତ୍ତ୍ୱେ ଲଢ଼େଇ କରି ଆପଣ ଆଜି ତାଙ୍କୁ ମଣିଷ କରିଚନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ପୁଅ ହୋଇ ସେ କ'ଣ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବେ ?

ବଶ୍ୱ—ଅଣ୍ଟା ମୋର ଭାଙ୍ଗିଯାଇଚି ଶ୍ରୀକାନ୍ତବାବୁ । ମୁଁ ଆଉ ସଳଖି ପାରୁନାହିଁ ।

ସୁବୋଧ—ମତେ ଯିବାକୁ ହବ ବାପା ! ଜୀବନରେ ଯେଉଁ ବାଟକୁ ମୁଁ ଠିକ୍ ବୋଲି ଭାବି ଥରେ ଆଗେଇଯାଇଚି, ସେଠୁ ମୁଁ ଆଉ କେବେହେଲେ ଫେରି ପାରିବି ନାହିଁ । ଚାଲନ୍ତୁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତବାବୁ (ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ସହ ପ୍ରସ୍ଥାନ) ।

ବଶ୍ୱ—ସୁବୋଧ ! ସୁବୋଧ ! ଚାଲିଗଲା ! ସେ ଆଉ ଫେରିବ ନାହିଁ । ଅଣବାହୁଡ଼ା ସେ । ଆଉ—ମୁଁ ? ମୁଁ ସ୍ଥାଣୁ—ମୁଁ ପଥର—ମୋର ଗତି ନାହିଁ, ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ, କଷ୍ଟ ନାହିଁ । (କଣ୍ଠ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଆସିଲା) ସୁବୋଧ-ବୋଉ ! ସୁବୋଧବୋଉ ! ଇମିତି ଦହଗଞ୍ଜ ହବାକୁ ମତେ ଛାଡ଼ିଗଲ (ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲେ) । (ସୁପ୍ରୀତି ଆସିଲା ଏତିକି-ବେଳେ)

ସୁପ୍ରୀତି—ସୁବୋଧବାବୁ ! ସୁବୋଧବାବୁ !

ବଶ୍ୱ—(ଶୂନ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରେ) ତୁମେ ?

ସୁପ୍ରୀତି—ସୁବୋଧବାବୁ କାହାନ୍ତି ମଉସା ?

ବଣ୍ଣ — କାହିଁକି, ସୁବୋଧଠି ତୁମର କଣ ଦରକାର ? ଆହୁରି କ'ଣ ମନ ମାନିନାହିଁ ? ତା'ର ଶାସ୍ତି କ'ଣ ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇନାହିଁ ।

ସୁପ୍ରୀତି — ମଉସା ! (ଆଘାତ ପାଇଲା ପରି)

ବଣ୍ଣ — ତାକୁ ଡାକି ନେଇ କାରଖାନା ଚଳେଇଲ । ଗାଁବାଲାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅପଡ଼ କରେଇଲ । ଶେଷରେ ଧକ୍କା ଦେଇ ଘରୁ ବାହାର କରିଦେଲ । ଆଉ କ'ଣ ଚାହିଁ ? କ'ଣ କଲେ ତୁମମାନଙ୍କର ମନ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହବ ?

ସୁପ୍ରୀତି — ମୋ' କଥା ଟିକେ ଶୁଣନ୍ତୁ ମଉସା !

ବଣ୍ଣ — କ'ଣ ଆଉ ଶୁଣିବ ? ସବୁ ଶୁଣି ଶୁଣି ମୋର କାନ ଦ'ଟା ବଧିର ହୋଇଗଲାଣି । ତୁମେ ମତେ କିଛି କୁହନା ସୁପ୍ରୀତି ଦେବୀ ! ତୁମେ ଏଠୁ ଚାଲିଯାଅ ।

ସୁପ୍ରୀତି — (ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲେ) ମୁଁ ଚାଲିଯାଉଚି ମଉସା, ହେଲେ ମତେ କହନ୍ତୁ, ସୁବୋଧବାବୁ କାହାନ୍ତି ?

ବଣ୍ଣ — ସୁବୋଧବାବୁ ଟ୍ରେନ୍ ଧରିବାକୁ ଯାଇଚନ୍ତି । ଦେଶର କାମ କରିବାକୁ ଯାଇଚନ୍ତି ।

ସୁପ୍ରୀତି — ଚାଲିଗଲେ ?

ବଣ୍ଣ — କ'ଣ ହୋଇଚ ?

ସୁପ୍ରୀତି — କିଛି ହୋଇନ ମଉସା, କିଛି ହୋଇନ । ମୁଁ ଆସୁଛି (ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ) ।

ବଣ୍ଣ — ସୁପ୍ରୀତି ! ସୁପ୍ରୀତି !

ସରଳା—(ପ୍ରବେଶ କରି) ବାପା ! ବାପା ! ବୋଉ ଆସିଛି । ସେ ମତେ ଡାକୁଛି ।

ବିଶ୍ୱନାଥ—(ଦୁଃଖରେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ି) ସରଳା ! (ତୋଳି ନେଲେ ବୁକୁରେ)।

ସରଳା—ମୁଁ ବୋଉ ପାଖକୁ ଯାଉଛି ବାବା !

ବିଶ୍ୱନାଥ—ନା' ମା, ମୁଁ ତତେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ସୁବୋଧବୋଉ ! ସୁବୋଧବୋଉ ! ସତରେ ତୁମେ ଯଦି ଆସିଥାଅ, ତୁମେ ମତେ ନେଇଯାଅ । ମୁଁ ଆଉ ପାରୁ ନାହିଁ । ମତେ ଦୟା କର (ଦୁଃଖ ଓ କ୍ରୋଧରେ କାନ୍ଦି ପକେଇ)।

✽✽✽

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

(ଗିରଧାରୀଙ୍କ ଅଳନ୍ଦ । ଗିରଧାରୀ ବ୍ୟସ୍ତଭାବରେ ପଦଚାରଣ କରି ପଧାନର ଅପେକ୍ଷାରେ ଥିଲେ । ନରମଣିର ପ୍ରବେଶ)

ନରମଣି— ସିପେଇଙ୍କ ପରି ଚହଲ ମାରୁଚ କ'ଣ ? ପାଇଲ କିଛି ରସର ଖବର । କାହାକୁ ପଠେଇଚ ?

ଗିରଧାରୀ—କାହାକୁ ପଠେଇ ନାହିଁ । ସିଏ ଯୁଆଡ଼େ ଯାଉଚି ଯାଉ । ଏ ଘରକୁ ଆସିବା ମାତ୍ରେ ତା' ଗୋଡ଼ ବାଡ଼େଇଦେବ ।

ନରମଣି – କ'ଣ ହେଲା ? ପିଲାଟା ଅଭିମାନ କରି ପଳେଇଚି ଯେ, ତାକୁ ଖୋଜିବା କଥା ନାହିଁ, ଆହୁରି କହୁଚ, ତା' ଗୋଡ଼ ବାଡ଼େଇଦବ ?

ଗିରଧାରୀ—ପାଟି କରନା ନରମଣି ! ମୋ' ମୁଣ୍ଡ ଠିକ୍ ନାହିଁ ।

ନରମଣି—କିମିତି ଠିକ୍ ରହିବ ? ଆମ ଭାଇ, ଭଉଣୀ ନ ମରିବା-ଯାଏ ତୁମ ମୁଣ୍ଡ ତ ଠିକ୍ ରହିବ ନାହିଁ !

ଗିରଧାରୀ—(ବିରକ୍ତିରେ) ଭଗବାନ ସେତକ କରୁଚନ୍ତି କେଉଁଠି ?

ନରମଣି—କ'ଣ ହେଲା ? ତୁମେ ଆମର ମରଣକୁ ଚାହୁଁଚ ? ଭାଇଟା ପାଇଁ ମୁଁ ଅନ୍ନ ଛାଡ଼ି ସାରିଲଣି । ତୁମେ ଆହୁରି ତାର ଅମଙ୍ଗଳ ପାଞ୍ଚୁଚ, ସେ ତୁମର କି ଅନିଷ୍ଟ କରିଥିଲା ?

ଗିରଧାରୀ—ମୁଁ ତା' ହେଲେ ତା'ର କ'ଣ କଲି ? ପିଲାଟି ଦିନରୁ ତ ଗିଳେଇ ଗିଳେଇ ମଣିଷ କଲି । କ'ଣ ଇମିତି ପଦେ କହିଦେଲି ଯେ ଗୃହତ୍ୟାଗୀ ହୋଇଗଲା ?

ନରମଣି—ତୁମେ କାହିଁକି ତାକୁ ରାବଣ ବୋଲି କହିଲ ? ସେ ତୁମର କି କ୍ଷତି କରିଚି ? (ସକେଇ) ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ବିଭୀଷଣ ।

ଗିରିଧାରୀ—ରାବଣ କହିବି ନାହିଁ ? ମୋର ଖାଇ, ମୋର ନିନ୍ଦା ! ଭାଇ ଭଉଣୀ ଦୁହେଁ ମିଶି ମୋର ସମାଲୋଚନା କରିବ ! ସେ ଯୁଆଡ଼େ ଯାଇଚି ଯାଉ । ମୁଁ ମୋଟେ ଖୋଜିବିନି ।

ନରମଣି—ହଉ, ମୁଁ ଆଉ କାହିଁକି ରହିବି ? ମୋ' ଭାଇ ଯଦି ଗଲା ଏ ଘରେ ମୁଁ କିଏ ?

ଗିରିଧାରୀ —(ଚିଡ଼ି ଉଠି) କୁମ୍ଭୀର ନେଇ ସ୍ୱାମୀକୁ ମଝି ନଈରେ କଲଣି, ପତ୍ନୀଙ୍କର ଭ୍ରାତୃପ୍ରେମ ଉଚ୍ଛୁଳୁଚି ।

ନରମଣି—ଲାଜ ଲାଗୁ ନାହିଁ । ଆହୁରି ମଝି ନଈକୁ ନେଲଣି ବୋଲି କହୁଚ । ସବୁବେଳେ ପର ନିନ୍ଦା, ପର ଚର୍ଚ୍ଚା, ଏଥିରେ ମଙ୍ଗଳ ହବ କିମିତି ?

ଗିରିଧାରୀ—ଠିକଏ ଚୁପ୍ ହୁଅ ନରମଣି ! ଭ୍ରାତାକୁ ଖୋଜିବା ପାଇଁ ଡଗର ପଠେଇଚି । ଆଉ ଦାଣ୍ଡଆଡ଼େ ମୁହଁଚ କାହିଁକି ? ଶ୍ରୀମତୀ ରୁକ୍ମଣୀରଥ, ଏଥରକ ଲେଉଟି ଆସ । (ମୁହଁ ଘୁଞ୍ଚି ନରମଣି ଭିତରକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ) ଅଭିଆଡ଼ା ରହି ମଲା ପରେ ଭୂତ ପଛେ ହବ, ଇମିତି ମାଇକିନିଆଁ ହାତ ଧରିବ ନାହିଁ । (ପଧାନ ଆସିଲେ) ।

ପଧାନ—ମଉସା, କାମ ଖତମ !

ଗିରିଧାରୀ—ମାନେ ?

ପଧାନ—ଟଙ୍କା କାଢ଼ ଆଗେ ।

ଗିରିଧାରୀ—କଥାଟା କ'ଣ ହେଇଚି କୁହ ?

ପଧାନ—ହେ, ହେ, ରାସ୍ତା ଉପରେ କାଠଗଡ଼ା ବିଛେଇ ଦେଇଚି । ପୁଅ ଯିବ କୁଆଡ଼େ ?

ଗିର — ହେଲେ ଅସଲ ଖବର ତ ମିଳଲା ନାହିଁ ?

ପଧାନ — ଆରେ ମିଳବ ମ, ଜପ କ'ଣ ନ ଓଲଟିବେ କହୁଚ ?
ଟଙ୍କା କାଢ଼ —

ଗିର — (ପକେଟରୁ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା କାଢ଼ି) ହଉ ନେ···

ପଧାନ — କ'ଣ ଏତିକ ? ପରୁଣ ଦବାକୁ କହ···

ଗିର — କ'ଣ ଏଠି ଟଙ୍କାଗଛ ଲଗିଚ କ ?

ପଧାନ — କ'ଣ ହେଲା ? ଆମ ନାଁରେ ଖଣିବାବୁଠୁ ଆଣିବ ପରୁଣ,
ଦବ ପାଞ୍ଚ । କ'ଣ କାମ ସରିଗଲା ବୋଲି —

ଗିର — ଚୁପ୍ କର ।

ପଧାନ — ଏଁ, ଚୁପ୍ କରିବ ! ଏକା ମାଛକେ ଶୀତ ଯାଉନେଇ ମ ?

ଗିର — ପଧାନ!

ପଧାନ — କାହାକୁ ନାଲି ଆଖି ଦେଖଉଚମ ?

ଗିର — ତତେ ?

ପଧାନ — ସେଗୁଡ଼ାକ ଆଉ ଚଳବ ନାହିଁ ବୁଝିଲ, ତମ ଗୁମର
ଏଣିକ ପଦାରେ ପକେଇଦେବ ।

ଗିର — ହଇ ରେ କାଲକା ଲଣ୍ଡି ତୁ । ପୁଣି ମୋ ଗୁମର ପଦାରେ
ପକେଇଦବୁ ? ବାହାରେ ଯାହା କହିବୁ ସେଥିରେ ତୁ ଆଗ
ହାତକଡ଼ି ପଡ଼ ମାମୁଁ ଘରକୁ ଯିବୁ ।

ପଧାନ — ଏଁ, ମାମୁଘରକୁ ଯିବ ? ହଇ ହୋ, ତୁମେ ଆମକୁ
ଶିଖେଇ ସବୁକଲ, ଫେର ଆମେ ଧରାପଡ଼ିବୁ ।

ଗିର — ତତେ ମୁଁ ଶିଖେଇଚ ? ତତେ କଛୁ ଲେଖି ଦେଇଚ ?
ପ୍ରମାଣ ରଖିଚୁ ?

ପଧାନ — ତୁମେ ଇମିତ କହି ପାରୁଛ ?

ଗିର — ପୁଲସକୁ ଯଦ ଭୟ ଅଛୁ ତେବେ ଚୁପ୍ କର ଏଠୁ ବାହାରି
ଯା, ଯା' କହୁଚ ?

ପଧାନ — ହଉ, ଆମର ଧର୍ମ ଅଛି । ଦେଖିବା । (ପ୍ରସ୍ଥାନ, ଟିକଏ ପରେ ସପନର ପ୍ରବେଶ)

ସପନ — ମଉସା ! ମଉସା !

ଗିରି — କ'ଣ ହେଲା ?

ସପନ — ସବୁ କାମ ସରିଗଲା ।

ଗିରି — ମାନେ ?

ସପନ — ଜିପ ଏକଦମ୍ ଚୂନା । ବ. ଡ଼. ଓ. ଟା ମରମର ହଉଚି । ହେଲେ ସୁବୋଧଟା ବିଲ୍‌କୁଲ ଖତମ୍ ।

ଗିରି — ଖତମ୍ ! ତୁ ନିଜେ ଦେଖିଚୁ ?

ସପନ — ମଲା, ମୁଁ କଣ ମିଛ କହୁଚି ?

ଗିରି — ସାବାସ୍ ! ନେ ଏ ଟଙ୍କା ରଖ । ଏ ଖବର ଯିମିତି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁଙ୍କୁ ଜଣେଇବାକୁ ହବ । ଆଚ୍ଛା, ମୁଁ ନିଜେ ଯିବି ତାଙ୍କ ପାଖକୁ । ତୁ ସତ କହୁଚୁ ସପନ, ସୁବୋଧ ମରିଯାଇଚି ?

ସପନ — ତମକୁ କଣ ମୁଁ ଭୁଲେଇ ଦଉଚି । କାଠଗଡ଼ ମୋଡ଼ରେ ଜିପ୍ ଓଲଟି ପଡ଼ିଥିଲା । ସୁବୋଧ ଆଉ ବ. ଡ଼. ଓ. ଗୁହି ହେଇ ଚଲେ ଗଉଥିଲେ, ଏତିକିବେଳେ ସୁଁ କରି ଟ୍ରକ ଆସି ଦେଲା ମଡ଼େଇ ଯେ, ସୁବୋଧ ସେଇଠି ଶେଷ ।

ଗିରି — ଖୁବ୍ ଡରିଗଲେଣି, କେବଳ ବାହାରକୁ ଟାଣ ଦେଖେଇ କହିଲେ)

ସାବାସ୍ ! ଏ ଥର କିଛି ଭୟ ନାହିଁ । ଗୁଡିକୁ ଟାଣ କରିବାକୁ ହବ । ମୁଁ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଉଛି । ତୁ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋ' ନା, ସବୁ ଠିକ୍ ହୋଇଯିବ । ଯା—ସୁବୋଧ ଠିକ୍ ମରିଯାଇଚି ତ ! (ନିରମଣି ପ୍ରବେଶ)

ନରମଣି — ଏଁ, ତୁମେ ସୁବୋଧକୁ ମାରିଦେଇଚ ?

ଗିରି — ଚୁପ୍ କର ନରମଣି ! (ସପନର ପ୍ରସ୍ଥାନ) ।

ନର — କାହିଁକି ଚୁପ୍ କରିବ ? ତୁମେ ମଣିଷ ନୁହଁ, ରାକ୍ଷସ ।

ଗିରି — ଓହୋ, ନରମଣି !

ନର—ତୁମେ ମୋ ଭାଇକୁ ନିଶ୍ଚେ ମାରଦେଇଚ ? (ଗିରଧାରୀ ନରମଣି ମୁହଁକୁ ଚାପି ଧରଲେ)

ଗିର—ଚୁପ୍, ସୁବୋଧକୁ ମାରଚ । ତୋ’ ଭାଇକ ମାରଚ । ତତେ ବ ମାରଦେବ ? (ମାରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ)

ନର—ଇଲେ ମୋ ମା ଲେ । (ଭୟରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ, ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରରେ ଗିରିଧାରୀ ମଧ୍ୟ)

***

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ

[ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କ ଗୃହ ସଂଲଗ୍ନ ବଗିଚା । ସେ ପଦଚାରଣ କରୁଥିଲେ ।
ରାତି ପ୍ରାୟ ୭ଟା, ଧଇଁସଇଁ ହୋଇ ଆସିଲେ ଗିରଧାରୀ,
ମୁହଁରେ ଆତଙ୍କର ଚିହ୍ନ]

ଗିର—ସାର୍ ! କାମ ଫତେ ।

ନିତ୍ୟା—ସବୁ ହୋଇଯାଇଚି ?

ଗିର—ଆଜ୍ଞା ! ଗିରଧାରୀ ଦାସ ଯୋଉ କାମରେ ହାତ ଦିଏ ତାକୁ ଶେଷ ନ କରି ସେ କ'ଣ ଛାଡ଼ିବ ? ସୁବୋଧ ଖତମ । ଆଉ B. D. O. ବି ଯିବା ଉପରେ ।

ନିତ୍ୟା—ସାବାସ୍ । ଅନାସ୍ଥା ପ୍ରସ୍ତାବଟା ସିନା ପାଶ୍ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ହେଲେ ମୋର ଏ ଅମୋଘ ଅସ୍ତ୍ରରୁ ସୁବୋଧ ବଞ୍ଚିବ କମିତି ଗିରିଧାରୀବାବୁ ?

ଗିର—ଆଜ୍ଞା !

ନିତ୍ୟା—ଏତିକରେ ଆତ୍ମସନ୍ତୋଷ ଆଣିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ସେ ଡ୍ରାଇଭରଟା ଗଲା କୁଆଡ଼େ ?

ଗିର—ସେ ଆଉ ଅଛି ! ଧକ୍କା ମାରି ଗୁଣ୍ଡା ଦୁଧ ଗାଡ଼ି ନେଇ ସେ ଚମ୍ପଟ ।

ନିତ୍ୟା—ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ଡ୍ରାଇଭରଟାର ସନ୍ଧାନ ନବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଗିର—କାହିଁକି ସାର୍ ?

ନିତ୍ୟା—ଆଜ ରାତ୍ତି ଭିତରେ ତାର ଖୋଜ୍‌ଖବର ନେଇ ତାକୁ ଙ୍କ ଖତମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଗିରି—(ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ) ଆ—ଜ୍ଞା !

ନିତ୍ୟା—ମୁଁ ମାନୁଚି, ମୁଁ ତାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲି ତାର ପିଲାପିଲିଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ । ସେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ରଖିବି । ହେଲେ ସେ ଯଦି ବଞ୍ଚି ରହେ, ପୋଲିସ୍ ତାଠୁଁ ସବୁ ଖବର ଆଦାୟ କରିବ । ତୁମେ ଯାଅ, ତାକୁ ଖୋଜ ବାହାର କର ଶୀଘ୍ର ଖତମ୍ କର ।

ଗିରି—ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ······

ନିତ୍ୟା—ହଁ ତୁମେ ! ଯାଅ । ଜଲ୍‌ଦି କର । (ଗିରିଧାରୀ ଆତଙ୍କ ଓ ଭୟରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ପଦଚାରଣା କରୁଥିଲେ । ଏତିକବେଳେ ସୁପ୍ରୀତି ପ୍ରବେଶ କଲେ) ।

ନିତ୍ୟା—କିଏ ? ଓ ତୁମେ ! ତୁମେ ଏଠି କ'ଣ କରୁଚ ସୁପ୍ରୀତି ?

ସୁପ୍ରୀତି—ରଙ୍ଗକୁ କୋଉଠି ରଖିଚନ୍ତି ?

ନିତ୍ୟା—ମାନେ ? ରଙ୍ଗଲତା ଏଠି ଅଛି । ତୁମେ ଭୁଲିଯାଉଚ ସୁପ୍ରୀତି । ଏଇଟା ସୁବୋଧର ଘର ନୁହେଁ, ଏଇଟା ମୋ' ଘର । ସୁବୋଧର ଘରେ ରଙ୍ଗକୁ ଖୋଜିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ନ କରି, ତୁମେ ଆସିଚ ମୋ' ପାଖକୁ ?

ସୁପ୍ରୀତି—ମତେ ଦୁଃଖ ଲାଗୁଚି, ଏବେ ବି ଆପଣ ମୋ' ପାଖରେ ସତ୍ୟତା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ପଛଉନାହାନ୍ତି । କୁହନ୍ତୁ, ରଙ୍ଗ କାହିଁ ?

ନିତ୍ୟା—କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ରଙ୍ଗ କୋଉଠି ଅଛି ତାର କୈଫିୟତ ଦେବି କ'ଣ ମୁଁ ? ତୁମର କ'ଣ ହେଇଚି ସୁପ୍ରୀତି ? ତୁମେ କ'ଣ ଏକାକୀ ଆସିଚ ?

ସୁପ୍ରୀତି — କୁହନ୍ତୁ ରଙ୍ଗ କାହିଁ ?

ନିତ୍ୟା — ଆରେ ତୁମ ମୁଣ୍ଡରେ ସେ ରଙ୍ଗ ଛଡ଼ା ଯିମିତି କିଛି ନାହିଁ । ସତରେ କି ଦୁର୍ଯୋଗରେ ସୁବୋଧ ଆଜି ରଙ୍ଗଲତା ବିଷୟରେ ମୁଁ ତୁମକୁ କହିଲି । ସେ ସବୁ କଥା ଭୁଲିଯାଅ ସୁପ୍ରୀତି । ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ସୁବୋଧ ରଙ୍ଗଲତାକୁ ନେଇ ରହିଥାଉ । ସେଥିଲାଗି ତୁମେ ଏ ଜୀବନଟାକୁ ନଷ୍ଟ କରିବ କାହିଁକି ? ଏ ଜୀବନଟାକୁ ଉପଭୋଗ କରିବାପାଇଁ, ଆନନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ଆସ ସୁପ୍ରୀତି —

(ସୁପ୍ରୀତିର ହାତକୁ ଧରି ପକେଇ)

ସୁପ୍ରୀତି — ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ ! (ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ)

ନିତ୍ୟା — ଏ ସୁଯୋଗ ତୁମେ ମତେ ଦେବ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି । ମୁଁ ଭଲଭାବରେ ବୁଝିଥିଲି, ତୁମେ ଆପେ ଆପେ ଧରାଦେବ ମୋ ପାଖରେ । ସୁବୋଧର ସେଇ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ତୁମକୁ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ପାଖକୁ ଟାଣି ଆଣିବ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି ।

ସୁପ୍ରୀତି — ମତେ ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ କହୁଚି ।

ନିତ୍ୟା — ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସ ବ୍ୟବସାୟୀ । ଲାଭ କ୍ଷତିର ହିସାବ ନ କରି ସେ କୌଣସି କାମରେ ହାତ ଦିଏ ନାଁ । ଆଜି ତୁମକୁ ହାତ ପାଖରେ ପାଇ ଛାଡ଼ିଦେଲେ କ୍ଷତି ଛଡ଼ା ଆଉ ଲାଭ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏଇ ସୁଯୋଗର ଅପେକ୍ଷାରେ ଥିଲି । ଗୁଣ୍ଡଦୁଧ ବ୍ୟବସାୟ, ଖଣି ଫଣ୍ଡା ଏସବୁ କେବଳ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ । କେବଳ ତୁମରି ପାଇଁ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସ ସହର ବଜାର ଛାଡ଼ି ଏ ଗାଁରେ ପାଦ ଦେଇଥିଲି ।

ସୁପ୍ରୀତି — ଛାଡ଼ିଦିଅନ୍ତୁ ମତେ । (ମାରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲାବେଳେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଅଟକାଇ ଭିତରକୁ ନେଉଥିଲେ) ।
(ସୁବୋଧ ପ୍ରବେଶ)

ସୁବୋଧ – ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ !

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ – (ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ହାତ ଗୁଡ଼ା ଦେଇ) ସୁବୋଧ !

ସୁବୋଧ – ତୁ ଭୁଲ୍ ଖବର ପାଇଚୁ । ସୁବୋଧ ମରି ନାହିଁ, ବଞ୍ଚିଚି ।

ନିତ୍ୟା – ତୋର ମରିବା ବଞ୍ଚିବାରେ ମୋ'ର କଣ ଯାଏ ଆସେ, ମୋ ହତା ଭିତରେ ପଶି ଏ ସବୁ ବାଜେ କଥା କହିବାର ଅଧିକାର ତତେ ଦେଲା କିଏ ? ଯା' କହୁଚି ! ବାହାରି ଯା ଏଠୁ ।

ସୁବୋଧ – ତୋ' ଧମକରେ ମୁଁ ବାହାରିଯିବାକୁ ଆସି ନାହିଁ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ । ତୋର ବିଚାର ବେଳ ଆସିଯାଇଚି । ଛି, ଛି, ଯାବତ ଦୁର୍ନୀତି କରି ମନର ସାଧ ମେଣ୍ଟିଲା ନାହିଁ ଯେ ଶେଷରେ ଗାଁର ଝିଅ ବୋହୂଙ୍କ ଉପରେ······

(ସପନ ପ୍ରବେଶ)

ସପନ – ବାବୁ ! ଏଇଠାକୁ ସିମିତି ନାହିଁ । ଖାଲି ଶୂନ୍ୟେ ଶୂନ୍ୟେ ଟେକି ନେଇ ମଝି ନଈରେ ବୁଡ଼େଇବ, ଆଉ ଉଠେଇବ ।

ନିତ୍ୟା – ସପନ ! (ରାଗରେ)

ସପନ – କାହାକୁ ଧମକଉଚ ବାବୁ । ତୁମ ବେଳ କାଳ ସରିଲାଣି । ମୋ' କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ସୁବୋଧବାବୁ ମରିଗଲେ ବୋଲି ଭାବିଥିଲ, ନାଁ ହଇ ହେ, ସେ ଯେବେ ମରିବେ ତୁମକୁ ମାରିବ କିଏ ?

ନିତ୍ୟା – **Shut up I say.** ସମସ୍ତେ ଏଠୁ ବାହାରିଯାଅ – **I say 'get out'.**

(ପୋଲିସ୍ ସ. ଇ. ଙ୍କ ସହ ରସ ଓ ରଙ୍ଗ ପ୍ରବେଶ)

ସ. ଇ. – ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁ ! **You are arrested.**

ନିତ୍ୟା – **What ?**

ସ· ଇ·—ଆପଣ ରଙ୍ଗଙ୍କୁ ତାଲା ପକେଇ ଘର ଭିତରେ ବନ୍ଦ କରି ରଖିଥିଲେ ?

ନିତ୍ୟା—(ଫାଙ୍କା ହସ ହସି) ମିଛ କଥା । ଏ ଗୋଟାଏ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର । ରଙ୍ଗ ମୋ' ପାଖରେ କେବେ ନ ଥିଲା । ଏମାନେ ମତେ ବଦନାମ କରିବା ପାଇଁ ମୋ' ଘରେ ତାଙ୍କୁ ପୂରେଇ ଦେଇଚନ୍ତି ।

ରସ—ଦେଖ ହେ, ଏ ଲୋକଟା କେଡ଼େ ମିଛୁଆଟା !

ରଙ୍ଗ—ଆପଣ ମୋ' ମୁହଁ ବାନ୍ଧି ଘର ଭିତରେ ବନ୍ଦ କରି ରଖି ନ ଥିଲେ ?

ନିତ୍ୟା—ରଙ୍ଗ ! (ରାଗରେ)

ସୁପ୍ରୀତି—ଚୁପ୍ କରନ୍ତୁ । ନିଜ ଭଲ ଦୁନିଆଟାକୁ ଭାବନ୍ତୁ ନାହିଁ ? ଆପଣଙ୍କର ସମସ୍ତ ଗୁମର ଧରା ପଡ଼ିଯାଇଚ ।

ନିତ୍ୟା—ସୁପ୍ରୀତି ! ! (ରାଗରେ ଡେଇଁକି ଯାଉଥିଲେ ତଣ୍ଟି ଚପିଦବାକୁ । ସ: ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର ଓ କନେଷ୍ଟବଲ୍ ଅଟକାଇଲେ) ।

ସ: ଇ:—Stop. ଯୁକ୍ତି କରି କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ଗିରଧାରୀ ସରପଞ୍ଚ ଆରେଷ୍ଟ ହେଇ ସାରିଚନ୍ତି । ଡ୍ରାଇଭର ଧରା ପଡ଼ିଚି । ଗୁଣ୍ଡି ଦୁଧ ଚୋରାଣ, ବ୍ଲକ୍ ଟଙ୍କା ଆତ୍ମସାତ୍ ଆଉ ନରହତ୍ୟା ପାଇଁ ଆପଣ ଗିରଧାରୀ ସରପଞ୍ଚ ସାଙ୍ଗରେ ହାତ ମିଳେଇଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳିଚି । ଆପଣ ନ ଗଲେ, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ହାତକଡ଼ି ଦେବାକୁ ବାଧ ହେବି । (ସବୁ ଦିଗରୁ ନିରସ୍ତ ହେଇ ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣ କଲେ ଓ ସ: ଇ: ଙ୍କ ସହ ବାହାରକୁ ଗଲେ । ପଛେ ପଛେ ରଙ୍ଗ, ରସ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଗଲେ । ପରେ ପରେ ବିଶ୍ୱନାଥ ଆସିଲେ ଡାକି ଡାକି)

ବିଶ୍ୱନାଥ—ସୁବୋଧ ! ସୁବୋଧ ! ! ମୋ' ସୁବୋଧ କାହିଁ ? କାହିଁ ମୋ' ସୁବୋଧ ?

ସୁବୋଧ — ବାପା !

ବିଶ୍ୱ — (ସୁବୋଧକୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରି) ସୁବୋଧ ! ମୋ କଥା ମାନିଲୁ ନାହିଁ ବାପା, ଏବେ ଦେଖିଲୁ ତ ?

ସୁବୋଧ — ସତ୍ୟର ଜୟ ହୋଇଚି ବାପା । ମିଛ ପାଖରେ ଅମିଛ ହାରି ମାନିଚି ।

ବିଶ୍ୱ — ହେଲେ ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ସାରିଚି, କାମ ସରିଗଲେ ଏମାନେ ପୁଣି ମୁହଁ ବୁଲେଇଦେବେ ବାପା ।

ସପନ୍ — ଆଉ ଏ କଥା ହବ ନାହିଁ ମଉସା ! ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କ ଭୁଲ ବୁଝି ସାରିଚନ୍ତି ।

ବିଶ୍ୱ — କ'ଣ ମିଳିବ ମତେ ସେଥିରୁ ? କାହା କଥାରେ ତୁ ବିଶ୍ୱାସ କରନା ସୁବୋଧ ! ଚାଲ୍ ଆମର ଚାଲିଯିବା । ଏ ଗାଁ ଛାଡ଼ି ଆମେ ଚାଲିଯିବା ।

ଏତିକିବେଳେ ପଧାନ ସହ ତ୍ରିଲୋଚନ ପ୍ରବେଶ କଲେ)

ତ୍ରିଲୋଚନ — କୁଆଡ଼େ ଯିବ ବିଶ୍ୱନାଥବାବୁ ? ତୁମେ ଯିବାକୁ ଚାହିଁଲେ ବି ତୁମକୁ ଯିବାକୁ ଦବ କିଏ ?

ବିଶ୍ୱ — ବାବୁ ?

ତ୍ରିଲୋଚନ — ସୁବୋଧ ଏକା ତୁମର ନୁହେଁ । ସେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର । ତୁମେ ତାକୁ ନେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । (ବିଶ୍ୱନାଥଙ୍କ ହାତକୁ ଧରି ପକେଇଲେ) ।

—ଶଦ୍ଧେ ଚେତ୍ତଣୀ—

ପଧାନ—ପଛ କଥା ଭୁଲ ଆପଣ ସୁବୋଧବାବୁଙ୍କୁ ଆମକୁ ଫେରେଇ ଦିଅନ୍ତୁ । ଆମେ ଆଜ ଏଇଠୁ ଯିବୁଁ ।

ବଶ୍ୟ—ବେଶ୍ । ତୁମମାନଙ୍କର ଯାହା ଇଚ୍ଛା ! ଭଗବାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ ।
(ନମସ୍କାର କଲେ, ଏତିକିବେଳେ ଧୀରେ ଧୀରେ ନଇଁ ଆସିଲା ଯବନିକା)